

‘Wie waarde hecht aan vrijheid, moet de vrijheid ook beschermen’

Een kwalitatief framingonderzoek naar de invloed van politieke opvattingen op de beeldvorming van terrorisme

Annet Mourits

s1751891

Mw. Dr. H. Jansen

Tweede lezer: mw. Dr. L. van Poppel

20035 woorden

Universiteit Leiden

Faculteit der Geesteswetenschappen

MA Neerlandistiek

Taalbeheersing van het Nederlands

Voorwoord

‘Moed is niet de afwezigheid van angst – dat is eerder dwaasheid – maar het overwinnen daarvan.’ Dit zijn de inmiddels legendarische woorden die burgemeester Eberhard van der Laan uitsprak op een bijeenkomst naar aanleiding van de aanslagen in Parijs op 13 november 2015. Een toespraak waarin hij niet de angst wilde benadrukken, maar juist aan zijn luisteraars vroeg om te verbreederen, moslims en niet-moslims, mannen en vrouwen, jong en oud. Deze toespraak maakte indruk op mij: waar veel media zich uitsluitend focusten op het geweld dat terroristen ons aandoen, nam Van der Laan een voortrekkersrol in voor het overwinnen van angst. ‘Hoe benaderen politici terrorisme in het politieke debat?’ was een vraag die direct bij mij op kwam.

Daarom ligt nu de scriptie ‘Wie waarde hecht aan vrijheid, moet de vrijheid ook beschermen’ voor je, welke de afsluiting vormt van de master Taalbeheersing van het Nederlands aan de Universiteit Leiden. Door het schrijven van deze scriptie ben ik me er bewust van geworden dat het concept framing en alles wat daarbij komt kijken een veel groter en fundamenteeler iets is dan ik vooraf had gedacht. Het is belangrijk om een frame goed te formuleren, omdat men er zo door gestuurd kan worden.

Omdat er op het gebied van terrorisme de afgelopen tijd zoveel gebeurt, was de verleiding groot om telkens nieuwe inzichten op te doen in de krant en op internet, nog meer boeken te lezen en artikelen in te duiken. Henrike Jansen, mijn scriptiebegeleider, was daarom een rots in de branding. Zij gaf aan wat relevant was, hielp me bij het uitdiepen van mijn analyses, kon mij scherp houden en zorgde voor gezelligheid tijdens onze gesprekken. Ik wil haar daarom bedanken voor haar tijd en kritische blik.

Het is nu mooi geweest, het is tijd voor een volgende stap en een volgende sprong in het diepe. Maar ik ben ontzettend blij en trots dat deze scriptie nu voor je neus ligt. Ik wens je veel leesplezier toe!

Annet Mourits

Amsterdam, 19 juni 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Onderzoeksvraag	9
1.3 Wetenschappelijke relevantie	9
1.4 Maatschappelijke relevantie	10
2. Theoretisch kader	11
2.1 Framing	11
2.1.1 Framing devices en reasoning devices	13
2.1.2 Counterframing	14
2.2 Agenda-setting	15
2.3 Functies van framing in de politiek	17
2.3.1 Bestaand onderzoek van framing over terrorisme in de politiek	18
2.3.2 Politieke opvattingen over terrorisme	18
2.4 Bestaand onderzoek van framing over terrorisme in de media	22
2.5 Conclusie	23
3. Methode	24
3.1 Framingonderzoek	24
3.2 Moeilijkheden bij framingonderzoek	25
3.3 Kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse	26
3.3.1 Fases van de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse	26
3.3.2 Voordelen aanpak Van Gorp	28
3.3.3 Nadelen aanpak Van Gorp	28
3.4 Onderzoeksmethode toegepast op huidig onderzoek	29
3.4.1 Politieke beleidsvisies	29
3.4.2 Kieskompas	32
3.5 Het analysemateriaal	34
3.6 Hypothesen	35
3.7 Conclusie	36
4. Resultaten	37
4.1 Gevonden frames	37
4.1.1 Oorlogsframe	38
4.1.2 Terrorisme begint in eigen land-frame	38
4.1.3 Islamframe	40
4.1.4 Discriminatieframe	40
4.1.5 Slappe wetgevingsframe	41
4.1.6 We laten ons niet bang maken-frame	42
4.2 Conservatieve en progressieve frames	43
4.3 Frames en politieke beleidsvisies	46
4.4 Resultaten in het licht van conservatief en progressief	52
4.5 Vijandelijke frames	53
4.6 Conclusie	54

5. Conclusie	55
5.1 Conclusie	55
5.2 Aanbevelingen	56
6. Bibliografie	57
Bijlage I - Framematrix	61
Bijlage II - Resultaten open codering	67
Bijlage III - Resultaten axiale codering	92
Bijlage IV - Beleidsvisies over terrorisme	94
Bijlage V - Het corpus	100

Samenvatting

Een veel gehoorde uitspraak de afgelopen jaren is dat terrorisme met wortel en tak moet worden uitgeroeid. Hoe dat moet gebeuren, verschilt van persoon tot persoon. Ook politieke partijen debatteren over het complexe probleem dat terrorisme heet. In deze scriptie heb ik onderzocht welke beelden politici hanteren als zij spreken over terrorisme.

De beelden die politici gebruiken om hun standpunt kracht bij te zetten, worden ook wel frames genoemd. Bij het gebruik van een frame accentueert de spreker of schrijver bepaalde stukjes informatie, terwijl andere stukjes worden weggelaten. Door middel van framing probeert een spreker of schrijver zijn bericht via een bepaalde benadering op zijn publiek over te brengen. Een zender probeert volgens Van Gorp (2006, p. 46) zijn frames zo te construeren dat het publiek deze frames overneemt en de realiteit op dezelfde manier gaat benaderen.

Hoeveel frames in een tekst aanwezig zijn is van tevoren niet vast te stellen. Van Gorp (2014, p. 27) geeft wel aan dat er altijd minstens één frame aanwezig moet zijn, omdat een tekst zonder 'denkkader' betekenisloos is. Ook bij de bespreking van het thema terrorisme zal dus minimaal één frame aanwezig zijn. Daarnaast stellen Lakoff (2004) en Charteris-Black (2005) in hun onderzoeken vast dat conservatieven en progressieven in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië het thema terrorisme op verschillende manieren framen. Of dit in de Nederlandse politiek ook het geval is, heb ik in deze scriptie onderzocht. Ik heb bekeken of de gevonden frames van politici uit de debatten hetzelfde zijn als de frames die in de beleidsvisie naar voren komen en of de frames overeenkomen met de politieke kleur van de partij. Je zou denken dat politici alleen de frames gebruiken die te rijmen zijn met hun politieke visie over terrorisme, maar is dit in de praktijk ook zo? De hoofdvraag van deze scriptie was daarom als volgt:

Passen de frames die leden van de Tweede Kamer gebruiken in debatten over terrorisme bij de frames die ze hanteren in hun politieke beleidsvisie en bij hun politieke kleur?

Om een antwoord te kunnen formuleren op deze vraag, heb ik de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse van Baldwin van Gorp (2007b) gebruikt. Volgens de methode van Van Gorp gaat een analyticus in het corpus met een open blik op zoek naar eventuele frames. Ik heb zes frames ontdekt: het oorlogsframe, 'terrorisme begint in eigen land'-frame, islamframe, discriminatieframe, slappe wetgevingsframe en 'we laten ons niet bang maken'-frame. Ik ben tot de conclusie gekomen dat politieke partijen in hun politieke opvatting minder frames gebruiken dan in de onderzochte debatten, maar dat de frames over het algemeen wel aansluiten bij hun politieke kleur. De VVD en ChristenUnie, twee conservatieve politieke partijen, benadrukken in de debatten ook een progressieve aanpak. Erwin Lamme, journalist bij Joop, problematiseert het Kieskompas van Krouwel, omdat progressief volgens hem iets anders is dan links in het politieke

spectrum. Progressiviteit is gericht op vooruitgang als grote mate van vrijheid, weinig armoede en weinig milieuvervuiling. Op basis van deze definitie zijn ook de VVD en ChristenUnie progressief. Andersom gebruikt de SP, een progressieve politieke partij, een conservatief frame. Lamme bestempelt de SP als links-conservatief, omdat deze partij minder de vooruitgang benadrukt dan progressieve partijen.

Het verschil tussen conservatieve en progressieve politieke partijen is dus betrekkelijk. Hoewel over het algemeen de verdeling conservatief en progressief van het Kieskompas overeenkomt met de resultaten, zijn er een aantal partijen die kiezen voor frames die niet binnen de eigen politieke kleur vallen. Politiek is zo complex dat het soms onmogelijk is om slechts een mening te hebben en partijen wisselen soms ook van mening. Politici weten ook dat ze vaak compromissen moeten sluiten en passen daar ook hun framegebruik op aan: in de politiek moet je soms water bij de wijn doen om tot oplossingen te komen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Sinds enige tijd domineert terrorisme het nieuws. Tal van internationale ontwikkelingen versterken de aandacht voor terrorisme. Media berichten veelvuldig over het thema terrorisme en terrorisme-experts als Beatrice de Graaf zijn regelmatig te gast in tv- en radioprogramma's. De grote aandacht draagt bij aan een beeld dat terrorisme het 'Grote Kwaad' vormt dat met wortel en tak moet worden uitgeroeid.

Uiteraard is er ook in het parlement aandacht voor terrorisme. De aanslagen op Charlie Hebdo en op een Parijse supermarkt van 7 januari 2015 alsook de aanslagen in de Franse hoofdstad op 13 november 2015 gaven recentelijk aanleiding tot verschillende debatten in de Tweede Kamer. Ook de voorgenomen wijziging in de Rijkswet op het Nederlanderschap deed het debat over terrorisme in de Tweede Kamer oplaaien. Het voorstel om Nederlanders het Nederlanderschap te ontnemen in geval hij of zij helpt bij het plegen van terroristische activiteiten of helpt bij de voorbereiding van dergelijke activiteiten (Tweede Kamer 2013-2014, 34016, nr. 3), leidde tot een uitgebreid debat. Begrijpelijk, want de voorgestelde sanctie geldt bijvoorbeeld niet voor mensen die een moord hebben begaan. Inmiddels heeft het parlement met de wijziging ingestemd.

Het parlementaire debat is in het geval van de wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap niet alleen gericht op het beoordelen van de voorliggende wijziging. Het debat wordt ook aangegrepen om met name politieke opvattingen van hun partij voor het voetlicht te brengen. Een politieke opvatting houdt het standpunt of de gedachte van een politieke partij over een bepaald thema in. Volgens De Jong (2012, z.p.) "proberen politici door middel van frames hun kijk op de dingen op te leggen". Politici hanteren, in de visie van De Jong, frames om hun politieke opvatting geloofwaardiger te maken. Wie een frame gebruikt, probeert bepaalde beelden en gevoelens op te roepen die de kijk van ontvangers van die boodschap op de werkelijkheid beïnvloeden.

Bij het gebruik van framing accentueert een spreker of schrijver bepaalde stukjes informatie, terwijl andere stukjes informatie worden weggelaten. Door middel van framing probeert een spreker of schrijver zijn bericht met behulp van een 'frame' op zijn publiek over te brengen. Onderstaande voorbeelden laten zien op welke manier het denken van de ontvanger over het thema terrorisme gestuurd wordt. In voorbeeld 1 stuurt het kamerlid van het CDA aan op een militaire strijd door woorden te noemen als oorlog, de vijand en de onmogelijkheid van een einde met een gelijkspel. De politicus van de PvdD in voorbeeld 2 laat zien dat terrorisme niet per se afkomstig is uit Syrië, maar dat we het veel dichterbij huis moeten zoeken. Het

gebruik van de woorden 'vanuit onze eigen samenleving' en 'de wijze waarop we de samenleving hebben ingericht' wijzen op deze benadering.

Voorbeeld 1

'Nu Nederland blijkbaar in oorlog is, moeten we beseffen dat een oorlog niet kan eindigen met een 1-1 gelijkspel. De vijand moet verslagen worden.' – CDA (Tweede Kamer, 2015-2016, 29754, nr. 27-3)

Voorbeeld 2

'Het is goed om ons te realiseren dat veel van wat ons bedreigt, niet vanuit Syrië komt, maar vanuit onze eigen samenleving en vanuit de wijze waarop we de samenleving hebben ingericht.' – Partij voor de Dieren (Tweede Kamer, 2015-2016, 29754, nr. 27-3)

Politicus 1 benadrukt terrorisme in termen van oorlog, terwijl politicus 2 terrorisme in termen van bedreiging vanuit onze eigen samenleving accentueert. Door de verschillende benaderingen zoeken de politieke partijen andere oplossingen voor het probleem. Waar terrorisme in voorbeeld 1 moet worden opgelost met het voeren van een oorlog, moet terrorisme in voorbeeld 2 opgelost worden door de oorzaak in eigen land aan te pakken. Volgens de politicus van voorbeeld 2 ligt de oorzaak voor terrorisme niet in Syrië, maar bij ons in Nederland.

Vliegenthart & Roggebrand (2007) hebben in hun onderzoek vastgesteld dat er in de media en politiek verschillende frames over terrorisme bestaan. Bij het debat over de wijziging van de Rijkswet alsook bij de algemene debatten naar aanleiding van de aanslagen in Parijs zullen politici dus ook verschillende frames van terrorisme gebruiken. Naast dat er verschillende frames over het thema terrorisme gebruikt zijn, stellen Lakoff (2004) en Charteris-Black (2005) in hun onderzoeken vast dat conservatieven en progressieven in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië het thema terrorisme op een andere manier framen. Zo zouden conservatieven bijvoorbeeld meer vijandelijke frames gebruiken dan progressieven.¹ Het is interessant om te bekijken of dit in Nederland ook het geval is. Volgens conservatieven moet het probleem van terrorisme opgelost worden door middel van een strijd en militaire middelen, terwijl progressieven de sociale oorzaken van terrorisme aanpakken. Zij vinden dat de oorzaak niet per se elders ligt, maar dat de oorzaak in eigen land ligt en van daaruit moet worden aangepakt. Vervolgens deel ik ieder gevonden frame in als conservatief of progressief aan de hand de definitie van André Krouwel (2012, z.p.). Ook bekijk ik aan de hand van het Kieskompas van André Krouwel, die een tabel heeft gemaakt die iedere politieke partij indeelt in het politieke

¹ De onderzoeken van Lakoff (2004) en Charteris-Black (2005) bespreek ik in paragraaf 2.3.2 uitgebreid.

spectrum of de gevonden frames overeenkomen met de positie van de politieke partij. Vervolgens bekijk ik ook of de frames in de debatten hetzelfde zijn als de frames in de politieke visies. Je zou denken dat politici alleen de frames gebruiken die te rijmen zijn met hun politieke visie over terrorisme, maar is dit in de praktijk ook zo?

1.2 Onderzoeksvraag

Met behulp van de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse, zoals opgesteld door Van Gorp (2007b) zal ik onderzoeken welke frames over terrorisme politici gebruiken in het Tweede Kamerdebat. Ik heb gekozen voor een inductieve aanpak, omdat de analist in dit geval niet op zoek gaat naar frames die vooraf zijn opgesteld, maar in het onderzoekscorpus op zoek gaat naar eventuele frames. Een deductieve aanpak zou uitgaan van vooraf opgestelde frames die worden geteld in teksten. Bij de deductieve onderzoeksmethode zou het dus kunnen voorkomen dat er meer frames in de tekst staan dan vooraf zijn opgesteld. De analist kan dan geen compleet beeld vormen over de gebruikte frames. Met behulp van de onderzoeksmethode van Van Gorp (2007b) zal ik antwoord kunnen geven op de volgende onderzoeksvraag:

Passen de frames die leden van de Tweede Kamer gebruiken in debatten over terrorisme bij de frames die ze hanteren in hun politieke beleidsvisie en bij hun politieke kleur?

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag, stel ik eerst een definitie van het theoretische concept framing op. Hoofdstuk 2 is gewijd aan het concept framing en andere verwante concepten. In hoofdstuk 3 zal ik verder ingaan op de methodiek van dit onderzoek en wordt ook duidelijk wat de beweegredenen zijn voor het gebruik van deze methode. De resultaten presenteer ik in hoofdstuk 4. Ook zal ik in dit hoofdstuk de resultaten verklaren en bespreken. Ten slotte zal ik de hoofdvraag in hoofdstuk 5 beantwoorden. Ook zal ik in dit laatste hoofdstuk beperkingen van het onderzoek noemen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek doen.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Bestaand onderzoek over het concept framing bij het thema terrorisme is vooral gericht op de media. Wetenschappers bekijken in bestaande onderzoeken welke frames en reframes over terrorisme journalisten in hun artikelen gebruiken. Minder aandacht is er voor framing van terrorisme in de politiek, terwijl er volgens De Bruijn (2011, p. 18) in de politieke besluitvorming veel gebruik van wordt gemaakt. Aangezien er nog weinig bekend is over de framing van terrorisme in de politiek is het interessant om hier onderzoek naar te doen.

Twee wetenschappers hebben wel onderzoek gedaan naar framing van terrorisme in de politiek, zoals besproken in paragraaf 1.1. Een aantekening die bij deze onderzoeken gemaakt

moet worden, is dat dit buitenlands onderzoek is. George Lakoff (2004) baseerde zijn onderzoek op de Amerikaanse politiek en Charteris-Black (2005) op de Britse. Lakoff beargumenteert dat er een groot verschil moet bestaan tussen de framing van conservatieven en progressieven. Volgens Lakoff (2004, p. 62) framen conservatieven terrorisme als een oorlog. Er zou sprake zijn van vijanden, militaire acties en wraak. Daarentegen zouden progressieven terroristen framen als slachtoffers. Terroristen zijn mensen die zijn opgegroeid in achterstandswijken en het idee van vrijheid nooit goed uitgelegd hebben gekregen. Progressieven vinden dat de 'arme' terroristen geholpen moeten worden. Charteris-Black (2005, p. 91) toont in zijn onderzoek ook aan dat conservatieven meer gebruik maken van agressieve frames.

Het Amerikaanse en het Britse politieke systeem werken anders dan het Nederlandse. Zo is er in de onderzochte politieke systemen van Lakoff en Charteris-Black slechts sprake van een klein aantal politieke partijen, terwijl Nederland een systeem kent met veel verschillende (11) politieke partijen in het parlement. In het Nederlandse parlement is ruimte voor veel meer verschillende politieke visies en opvattingen. Het is wetenschappelijk relevant om te bekijken wat de verschillen en overeenkomsten zijn tussen deze verschillende politieke systemen.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Naast wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek bestaat er ook een maatschappelijke relevantie. Het is ten eerste van belang te weten welke perspectieven er over terrorisme bestaan. Terrorismen is tegenwoordig een groot en belangrijk thema in de Nederlandse politiek waarbij, zoals uit paragraaf 1.3 bleek, verschillende frames worden gebruikt. Door middel van dit onderzoek kan men inzicht krijgen in het gebruik van verschillende frames door politieke partijen binnen het thema terrorisme. Aan de ene kant draagt dit bij aan de keuze voor een politieke partij. Nederlandse stemgerechtigden kunnen hun keuze voor een politieke partij afstemmen op de gebruikte frames. Aan de andere kant draagt het onderzoek ook bij aan hoe politieke partijen hun kiezers proberen te beïnvloeden. Door middel van het overzicht van frames wordt duidelijk welke (onbewuste) connotaties politieke partijen gebruiken bij de beïnvloeding van hun kiezers. De definitie van het concept framing en de bijbehorende resultaten kunnen ervoor zorgen dat Nederlandse burgers zich bewust worden van beïnvloeding en subjectiviteit in de Nederlandse politiek.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk staat de uitleg van het begrip framing centraal. Eerst zal ik een bruikbare definitie geven en zal ik het proces en de invloed van framing bespreken. Vervolgens leg ik uit wat framing in de politiek inhoudt. Dit hoofdstuk sluit af met een aantal onderzoeken over terrorisme in de media en in de politiek. Op die manier maak ik duidelijk wat voor beelden er bestaan over terrorisme.

2.1 Framing

Goffman omschreef in 1974 als eerste het begrip framing (Reese, 2001, p. 7). In eerste instantie werd framing gebruikt in de antropologie, psychologie en sociologie. Pas later werd dit begrip gebruikt in de communicatiewetenschap. Framing betreft dus een begrip dat in tal van disciplines wordt gebruikt en heeft daardoor een variëteit aan definities (Deprez, 2008, p. 21). Dit onderzoek richt zich op framing binnen de communicatiewetenschap. Korsten (2013, p. 4) geeft de volgende definitie: 'een frame impliceert een perspectiefkeuze dat uitmondt in een bondig geformuleerde, aansprekende kijk op de zaak die bij een publiek blijft hangen.' Ook Entman (1993, p. 52) heeft voor dit domein een bruikbare definitie opgesteld:

'To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.' (Entman, 1993, p. 52)

Framing gaat volgens Entman om selectie en saillantie. Framing is het selecteren (*to select*) en het benadrukken (*to salient*) van enkele aspecten die in de realiteit worden waargenomen. Bepaalde stukjes informatie worden geaccentueerd, terwijl andere stukjes informatie worden weggelaten. Entman (1993, p. 53) verheldert ook het begrip saillantie, omdat dit een veelomvattend begrip betreft: *it means making a piece of information more noticeable, meaningful, or memorable to audiences*. Door middel van framing probeert een spreker of schrijver zijn bericht via een bepaalde benadering op zijn publiek over te brengen. Die benadering suggereert volgens Van Gorp (2007b, p. 14) dat de zender zijn bericht via een speciale invalshoek belicht en op die manier selecteert en benadrukt. Een zender probeert volgens Van Gorp (2006, p. 46) zijn frames zo te construeren dat het publiek deze frames overneemt en de realiteit op dezelfde manier gaat benaderen. Goffman (1974, p. 13) concludeert dat de perspectiefkeuze een bepaald licht op de werkelijkheid schijnt. De frames sturen op die manier het denken van de ontvanger. De ontstane gedachten van de ontvanger zijn een reflectie op de frames in de oorspronkelijke bedoeling van de zender.

Het complexe begrip framing maak ik concreter met behulp van een voorbeeld. Vlak na de aanslagen van 9/11 gaf president Bush van de Verenigde Staten aan dat de 'war on terror' was begonnen (Reese, 2001, p. 778). Bush koos met dit frame een bepaald perspectief op de werkelijkheid. De woordkeuze voor het frame impliceerde dat er sprake zou zijn van vijanden, militaire acties en wraak. Hij benadrukte dat er een oorlog was begonnen, terwijl het ook mogelijk was de aanslagen op een heel andere manier te benadrukken. Zo spraken sommige kranten na 9/11 over een diplomatieke strijd (Papacharissi & De Fatima Oliviera, 2008, p. 68). De woordkeuze voor dit diplomatieke frame legde meer nadruk op gesprekken die wereldleiders met elkaar moesten gaan voeren om het probleem op te lossen. Op deze manier ontstond er een heel ander beeld van de werkelijkheid.

Maar framing betekent meer. Swidler (1986, p. 273) en Van Gorp (2007a, p. 62) tonen aan dat frames cultuurafhankelijk zijn. Hoe en welke frames de zender gebruikt, is afhankelijk van de cultuur waarin de zender is opgegroeid. De zender maakt daarbij gebruik van het algemeen bekende uit de eigen cultuur en leidt daar het gebruikte frame uit af, aldus Scheufele (1999, p. 107). Ruigrok en Van Atteveld (2007) hebben in hun onderzoek laten zien dat frames cultuurafhankelijk zijn. Dit tonen ze aan door middel van een onderzoek naar framing van terroristische aanslagen in Amerikaanse, Britse en Nederlandse media. Amerikaanse media gebruikten na de metroaanslag in Londen (7 juli 2005) een ander frame dan de Britten. De Amerikanen hebben deze aanslag geframed als een aanslag op de Verenigde Staten, omdat zij een direct verband trokken met de aanslagen van 9/11. Dit sloot goed aan bij het 'war on terror' frame dat de Amerikanen toentertijd veel gebruikten, omdat ze met dit frame konden aantonen dat het gerechtvaardigd was om terug te vechten. De Britten hebben deze aanslagen veel meer geframed als een lokale aanslag en trokken geen verband met de aanslagen van 9/11. Framing bestaat dus uit verschillende fasen die allemaal van invloed zijn: de zender, de tekst, de ontvanger en de cultuur (Entman, 1993, p. 52). Frames kunnen vaak onopvallend aanwezig zijn in een tekst, omdat de frames uit de cultuur geput worden waar sprekers en luisteraars beiden deel van uitmaken.

Ook binnen een land bestaan allerlei subculturen en daarmee verschillende opvattingen over een concept. Zo laat Van Gorp (2010, p. 14) zien dat men de kwestie 'armoede' binnen een cultuur op verschillende manieren kan framen. Een veel gebruikt frame is het *profiteuren*-frame. Bij gebruik van dit frame is de arme persoon lui of heeft geen zin om te werken. De arme maakt gebruik van de sociale voorzieningen waaraan hij of zij zelf niets bijdraagt. Een ander frame is die van het 'onafwendbaar noodlot'. In dit geval is de armoede veroorzaakt door onvoorziene tegenslagen, zoals een ongeluk of een ziekte. Bij het laatste frame wordt een verband getrokken met Don Quichot. Dit frame houdt in dat de arme persoon slachtoffer is van het falende systeem. De arme persoon wil zijn of haar situatie veranderen, maar moet opboksen tegen een

veeleisende maatschappij. De arme persoon wil uit deze situatie weg, maar kan dit niet vanwege een gebrek aan kansen. Het voorbeeld laat zien dat er in één cultuur verschillende standpunten kunnen ontstaan over een bepaald thema. Iedere cultuur beschikt dus over een eigen repertoire aan mogelijke standpunten die men kan toepassen in het publieke debat (Van Gorp, 2007b, p. 14). Van Gorp benoemt vervolgens twee belangrijke aspecten van framing die in de volgende paragraaf aan de orde komen.

2.1.1 Framing devices en reasoning devices

Van Gorp (2007b, p. 14) spreekt over twee aspecten van framing. Ten eerste noemt hij de *framing devices*, die een zender bewust of onbewust gebruikt om zijn boodschap over te brengen op zijn ontvangers. Framing devices betreffen het woordgebruik, formuleringen, metaforen, beeldmateriaal, argumenten en voorbeelden die naar het frame verwijzen. De framing devices dragen bij aan de retorische structuur van een boodschap (Van Gorp 2004, p. 25). Ter illustratie kom ik weer terug bij het voorbeeld van president Bush en zijn frame 'war on terror'. Op 20 september 2001 sprak Bush de volgende tekst uit in het congres:

'On September the 11th, *enemies of freedom* committed an *act of war* against our country. Americans have known wars, but for the 136 years they have been wars on foreign soil, except for one Sunday in 1941. Americans have known the *casualties of war*, but not at the center of a great city on a peaceful morning. Americans have known *surprise attacks*, but never before on thousands of civilians. All of this was brought upon us in a single day, and night fell on a different world, a world where *freedom itself is under attack*."

"*Al Qaeda is to error what that Mafia is to crime*. But its goal is not making money, its goal is remaking the world and *imposing its radical beliefs* on people everywhere."

"Our response involves far more than instant retaliation and isolated strikes. Americans should not expect one battle, but a *lengthy campaign* unlike any other we have ever seen. It may include *dramatic strikes* visible on TV and *covert operations secret* even in success.'

– President Bush, 20 september 2001

De framing devices zijn in het citaat schuin gedrukt. Het zijn de letterlijke bewoordingen die kunnen wijzen op *reasoning devices* (Van Gorp, 2007b, p. 14). Deze reasoning devices komen overeen met een nog onbesproken element uit de definitie van Entman (1993). Er zijn volgens Entman vier functies van framing: (1) definitie van het probleem, (2) identificatie van de oorzaak van het probleem, (3) morele evaluatie en (4) aanbevelingen voor oplossingen. Met reasoning devices bedoelt Van Gorp de achterliggende ideeën van een frame. Deze hoeven niet letterlijk in de tekst te staan, maar kunnen volgens Entman en Van Gorp worden afgeleid uit de

framing devices die wel altijd letterlijk in de tekst zijn terug te vinden. De reasoning devices die op basis van de framing devices in figuur 2.1 genoemd zijn, doen denken aan het concept oorlog. In de framing en reasoning devices komen woorden als vijand, strijd, inperking van vrijheden terug die zouden kunnen wijzen op het concept oorlog.

<p>De probleemdefinitie: vijanden hebben een oorlogsdaad begaan op de vrijheden van ons land</p> <p>Oorzaak: Al Qaeda wil hun radicale ideeën opleggen aan alle mensen in de wereld</p> <p>Morele evaluatie: de strijd moet gewonnen worden om inperking van vrijheden van normale burgers te voorkomen</p> <p>Oplossingen: een lange, vijandelijke, en dramatische strijd met als gevolg dat Amerika overwint</p>
--

Figuur 2.1: reasoning devices van frame 'war on terror'

Samen vormen de framing en reasoning devices het *frame package* of de framebundel. Door een frame package te construeren kan worden nagegaan of de ontvangers de tekst begrijpen zoals de zender het bedoelde (Van Gorp, 2007b, p. 14). Een frame package laat ook zien hoe de verschillende functies van een frame terugkomen in het specifieke frame (Joris, d'Haenens, Van Gorp & Vercruyssen, 2013, p. 169).

2.1.2 Counterframing

Counterframes, door sommige onderzoekers ook wel reframes genoemd, hebben tot doel om een frame te construeren dat op een alternatieve manier kijkt naar het besproken thema, aldus Van Gorp & Vercruyssen (2011, p. 1275). Een counterframe wijkt af van het dominante frame en bestrijdt de populariteit van het dominante frame. Met behulp van een counterframe wordt een ander aspect van het thema uitgelicht en kan men opnieuw betekenis geven aan een situatie. Binnen het framingonderzoek bestaat de opvatting dat het niet verstandig is frames van tegenstanders letterlijk te ontkennen (Jenneskens, 2013, z.p.). Door een frame van de tegenstander te benoemen, erken je immers feitelijk het bestaan van het frame en bevestig je het frame. Het is daarom volgens Jenneskens verstandig om in eigen woorden, die binnen het eigen frame passen, te parafaseren. Hierdoor voorkom je dat je het frame van de tegenstander bevestigt.

De Bruyn (2011, p. 65) bespreekt een voorbeeld uit de Nederlandse politiek. Tijdens de verkiezingscampagne van 2010 laat het actualiteitenprogramma *Netwerk* een berekening zien van de financiële gevolgen van het nieuwe VVD-programma voor een bijstandsmoeder. De gevolgen zijn volgens *Netwerk* desastreus: gezinnen gaan er 1200 euro tot 5300 euro per jaar op achteruit. De VVD reageert hard en geeft aan dat de berekeningen van *Netwerk* niet kloppen. Ze

presenteren een alternatieve berekening die tot andere uitkomsten leidt, maar de cijfers worden gewantrouwd en het beeld van een huilende bijstandsmoeder blijft hangen. Maar dan voegt Mark Rutte zich in de discussie. Hij kondigt aan dat hij de bijstandsmoeders persoonlijk zal bezoeken. Hij zal uitleggen wat het VVD-programma voor hen betekent. Zo ontstaat er een beeld van cijfers tegenover de inlevende persoon Mark Rutte. Hij gaat niet in op de gepresenteerde cijfers, maar legt de cijfers persoonlijk uit. Hiermee geeft Rutte aan dat hij heel zeker van zijn zaak moet zijn en daarnaast ook niet harteloos is. En met resultaat, de bijstandsmoeders staan open voor zelfredzaamheid en geven Rutte gelijk (Trouw, 28-05-2010).

2.2 Agenda-setting

Sommige onderzoekers zien framing als een uitbreiding op *agenda-setting* (Vliegthart & Roggebrand, 2007, McCombs, Shaw & Weaver, 1997). *Agenda-setting* houdt in dat de hoeveelheid aandacht voor een bepaald aspect van een bepaalde kwestie in de media, publieke en de politieke agenda ervoor zorgt hoe en wat het publiek denkt over de bepaalde kwestie. Via agenda-setting beslist het publiek, de media of de politiek dus hoe en wat besproken wordt in het publieke en politieke debat.

Volgens Scheufele (2000, p. 297) is het juist van groot belang het verschil te zien tussen agenda-setting en framing. In eerste instantie lijken de twee op elkaar. Beide concepten benadrukken aspecten van kwesties en bij beide concepten gaat het om de manier van denken in plaats van de feitelijke waarheden. Maar framing houdt meer in dan agenda-setting. Framing heeft functies waarmee definities, identificatie, evaluatie en aanbevelingen voor oplossingen kunnen worden gedaan (zoals genoemd in paragraaf 2.1.1), terwijl agenda-setting niet verder gaat dan het benadrukken van bepaalde aspecten. Price & Tewksbury (1997, p. 189) geven aan dat deze twee concepten gebouwd zijn op verschillende theoretische ideeën. Agenda-setting is gebaseerd op toegankelijkheid, waarmee de onderzoekers bedoelen dat via *agenda-setting* de aandacht toeneemt, terwijl framing is gebaseerd op toepasselijkheid. Scheufele (2000, p. 311) beweert dat framing het publiek beïnvloedt door interpretatieve signalen af te geven die passen binnen het gedachtegoed van individuen, niet door sommige aspecten meer te benadrukken dan andere. Met toepasselijkheid wordt dus het verband tussen het bericht en het referentiekader van de individu bedoelt die de individu stimuleert om de zaak op een bepaalde manier te interpreteren, aldus Scheufele & Tewksbury (2007).

De Vreese (2005, p. 51) geeft aan dat framing bestaat uit twee communicatieve processen. Communicatie is een dynamisch proces dat twee aspecten bij elkaar brengt. Hij noemt dit proces frame-building en frame-setting. Met frame-building bedoelt hij hoe frames ontstaan. Volgens De Vreese zijn er meerdere factoren die het ontstaan van nieuwe frames beïnvloeden. De Vreese haalt vervolgens Shoemaker & Reese (1996) aan die twee factoren

benoemen. Ten eerste zorgen interne factoren ervoor hoe journalisten en politici kwesties framen. Frames zijn vaak onopvallend aanwezig in een tekst, omdat de frames uit de cultuur geput worden waar de journalisten/politici en de lezers beiden deel van uit maken. De zender en ontvanger hebben in dat geval beiden niet door dat er gebruik wordt gemaakt van frames. Ten tweede noemen Shoemaker & Reese (1996) externe factoren. De context waarin de kwestie plaatsvindt, veroorzaakt deze externe factoren. Dit kunnen bijvoorbeeld economische, historische of geografische factoren zijn.

Met frame-setting bedoelt De Vreese (2005) de effecten die de gebruikte frames kunnen hebben op het publiek. Volgens De Vreese kunnen de gebruikte frames van invloed zijn op de interpretatie en de evaluatie van de kwestie. Entman (1993) gaat hier in zijn definitie van framing ook op in:

‘Salience means making a piece of information more noticeable, meaningful, or memorable to audiences. An increase in salience enhances the probability that receivers will perceive the information, discern meaning and thus process it, and store it in memory.’ (Entman, 1993, p. 53)

Volgens Entman zorgt het benadrukken van bepaalde aspecten ervoor dat het publiek de informatie ook op die manier onthoudt. Lezers worden dan (onopgemerkt) beïnvloed in hun denken over de besproken kwestie. *Dat komt vervolgens ook tot uitdrukking in de effecten die frames hebben op het publiek.*

In de figuur hieronder is het proces van De Vreese (2005, p. 52) schematisch weergegeven. De Vreese (2003) spreekt over twee soorten frames. Een frame kan specifiek zijn voor één kwestie (*issue-specific frame*) of een frame kan algemeen zijn en ingezet worden bij meerdere thema’s, tijdseenheden en in verschillende culturele contexten (*generic frame*).

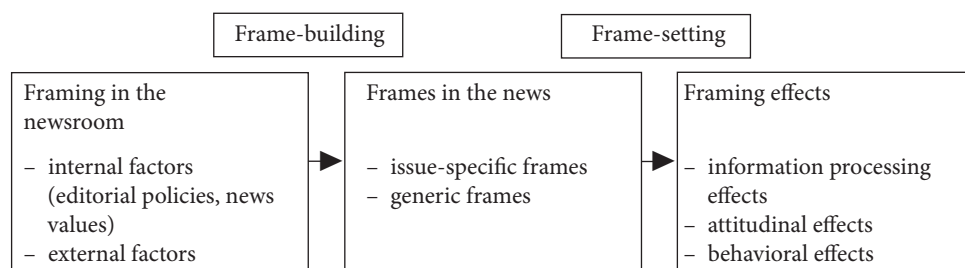

Figure 1. An integrated process model of framing

Figuur 2.2: An integrated process model of framing (De Vreese, 2005, p. 52)

2.3 Functies van framing in de politiek

Zoals uit voorgaande paragrafen is gebleken, is framing een talige bezigheid. Door een deel van de werkelijkheid te belichten probeert de zender ontvangers te beïnvloeden in hun denken over een bepaalde kwestie. Aangezien taligheid en de beïnvloeding van de werkelijkheid hoog in het vaandel staan bij politieke besluitvorming, maken politici veelvuldig gebruik van framing. Volgens De Jong (2012, z.p.) “proberen politici door middel van frames hun kijk op de dingen op te leggen”. Politici hanteren, in de visie van De Jong, frames om hun politieke opvatting geloofwaardiger te maken. Wie een frame gebruikt, probeert bepaalde beelden en gevoelens op te roepen die de kijk van ontvangers van die boodschap op de werkelijkheid beïnvloeden. Als het frame beklift bij de ontvanger, wordt taal de bril waarmee burgers naar de werkelijkheid kijken, aldus De Bruyn (2011, p. 8).

Frames kunnen ook zorgen voor een bepaalde politieke agenda (Korsten, 2013, p. 17, Hertog & McLeod, 2001, p. 152). Dit zal ik illustreren met een voorbeeld. In de jaren '90 ontstond in de Amerikaanse politiek het thema *lone wolf*. Dit zijn mensen die individueel een aanslag pleegen, zonder enige ideologische motivatie. Met het ontstaan van dit thema gingen wetenschappers onderzoek naar dit thema doen en raakten mensen op die manier meer op dit onderwerp gespitst. Omdat dit thema eerst niet bestond, konden mensen zich er ook geen beeld bij vormen. Taal kan, volgens De Bruyn (2011, p. 10) dus ook zorgen voor een nieuwe werkelijkheid.

In het verlengde van een nieuwe werkelijkheid ligt aandacht krijgen of juist vermijden. De Bruyn (2011, p. 16) geeft aan dat iedere politicus bij bepaalde kwesties probeert de aandacht te krijgen of juist te vermijden. Framing kan daar heel goed bij helpen. Korsten (2013, p. 17) geeft aan dat aandachttrekkende kernwoorden ervoor zorgen dat frames sneller blijven hangen, waardoor politici een discussie naar hun hand kunnen zetten. Als een politicus de aandacht op het gedrag van iemand wil vestigen, zal hij eerder een woord als 'crimineel' moeten gebruiken dan 'baldadig'. 'Crimineel' klinkt serieuzer en ernstiger dan een woord als 'baldadig'. Een politicus kan ook met opzet het woord 'baldadig' gebruiken om daarmee te zorgen dat hij de aandacht op het thema vermijdt.

Volgens De Jong (2012, z.p.) en De Bruyn (2011, p. 44) is framing ook noodzakelijk. In de politiek spelen vele onderwerpen, waarbij elke politieke partij zijn eigen opvatting heeft over het probleem en de oplossing. Niemand is in staat dit alles te overzien. Het is een taak van politici om de essentie te destilleren en deze pakkend over te brengen op het publiek. Het gevolg daarvan is echter wel dat politici soms als simplistisch beschuldigd worden. Maar volgens De Jong (2012, z.p.) moet iemand die over complexe zaken met groepen burgers wil praten eerst de essentie destilleren.

2.3.1 Bestaand onderzoek van framing over terrorisme in de politiek

Snell & Callaghan (2005) onderzochten welke 'gun control issue' frames werden gebruikt in de Amerikaanse politiek na de aanslagen van 9/11. Meer dan de helft van de uitingen over 'gun control' waren na de aanslagen gelinkt aan het thema terrorisme. Er is een groot verschil te zien tussen de gebruikte frames van vóór en na de aanslagen. Het meest gebruikte frame na de aanslagen was het 'Guns Stop Terrorism' frame. Snell & Callaghan (2005, p. 141) denken dat dit frame goed de emoties van de politici naar het publiek laat zien. Daarnaast bleek dit frame erg effectief, omdat de politici zo hun publiek kon interesseren. Snell & Callaghan denken dat dit frame ook effectief was, omdat het dramatisch en sensationeel klinkt. Het 'Guns Stop Terrorism' frame zorgde er ook voor dat het thema weer groot op de politieke agenda terecht kwam. Er ontstond een groot debat over de 'gun control laws'. Deze zou volgens veel Amerikanen versoepeld moeten worden. Daarnaast steeg de verkoop van particuliere wapens na de aanslagen. Volgens Snell & Callaghan (2005, p. 142) ook een gevolg van het nieuwe frame.

Silverman & Thomas (2012) hebben op een iets andere manier onderzoek gedaan naar terrorisme. Zij onderzochten de interactie tussen de media en de politieke reacties in het Britse parlement en concludeerden dat de reactie van het publiek op de Britse politiek na de aanslag van 9/11 niet heel erg veranderd is. Dit is te verklaren door het feit dat er al veel anti-terrorisme wetten waren opgesteld na de aanslag op Omagh in 1998. Het Britse parlement heeft wel een aantal wetten aangescherpt naar aanleiding van de aanslagen van 9/11, maar de basis voor deze wetten was dus al veel eerder gelegd. Hetzelfde geldt voor de aanslagen die plaatsvonden in Londen op 7 juli 2005. Zoals Snell & Thomas (2012, p. 293) zelf zeggen: 'This was not the start of a new approach to crime and liberty but the advanced stage of a process which had been going on, with the approval and connivance of sections of the media.'

2.3.2 Politieke opvattingen over terrorisme

Politici zijn eigenlijk heel vaak bezig met framing. Politici grijpen in het parlementaire debat de kans om hun politieke opvattingen voor het voetlicht te brengen. Een politieke opvatting houdt het standpunt of de gedachte van een politieke partij over een bepaald thema in. Als een politicus zijn of haar standpunt over een bepaald thema wilt verdedigen, zal deze politicus bepaalde stukjes informatie selecteren en benadrukken terwijl andere stukjes informatie worden weggelaten. Zo probeert de politicus zijn of haar standpunt via een bepaalde benadering op het publiek over te brengen. Om de politiek behapbaar te houden voor burgers is het verstandig om politieke beleidsvisies te verpakken in frames (De Jong, 2012, z.p.). Charteris-Black (2005, p. 198) benoemt dit explicieter: 'metaphor to a politician is what sex appeal is to an individual: a covert way of sending out messages of desirability.' Politici die framing effectief

inzetten, kunnen het publiek naar hun hand zetten terwijl politici die framing niet beheersen niet lang zullen overleven in de arena van moderne politiek.

Lakoff (2004) heeft onderzoek gedaan naar de verschillende opvattingen over terrorisme tussen progressieven en conservatieven. Volgens Lakoff (2004, p. 52) begon framing van terrorisme een paar uur naar de aanslagen van 9/11. De conservatieve Bush gaf aan dat de 'war on terror' was begonnen en liet daarmee blijken dat er sprake zou zijn van vijanden, militaire acties en wraak. Zoals De Bruijn (2011, p. 10) zei, geeft ook Lakoff (2004, p. 18) aan dat taal kan zorgen voor nieuwe werkelijkheden. Bush maakte hier effectief gebruik van. 'War on terror' scheen nieuw licht op de werkelijkheid en zo kon Bush de politieke agenda naar zijn hand zetten.²

Volgens Lakoff (2004, p. 62) is 'verantwoordelijkheid nemen' het centrale concept van progressieven dat ook goed binnen het thema terrorisme past. De verantwoordelijkheid begint bij het vermogen om anderen te begrijpen. De term verantwoordelijkheid impliceert dat men de verantwoordelijkheid moet nemen het probleem effectief op te lossen. Progressieven geloven dat je daarom alle oorzaken van terrorisme moet aanpakken: de religieuze oorzaak, de sociale oorzaak en het feit dat voorkomen moet worden dat er gelegenheid bestaat om te radicaliseren. Progressieven reframen het idee van 'war on terror': ze geloven dat een oorlog creëren alleen maar zorgt voor meer terroristen. Iedereen is verantwoordelijk voor elkaar en het heeft daarom geen zin om elkaar te bombarderen. Er bestaat een groot verschil tussen conservatieven en progressieven in de manier van benaderen. Volgens Lakoff (2004, p. 62) benaderen conservatieven terrorisme veel vijandelijker dan progressieven. Volgens conservatieven moet het probleem worden opgelost door middel van een strijd en militaire middelen. Ze zien terrorisme als de vijand die moet worden uitgeroeid. Maar waar conservatieven het probleem willen oplossen door een oorlog aan te gaan, willen progressieven de sociale oorzaken van terrorisme aanpakken. Zij vinden dat de oorzaak van het probleem niet per se elders ligt, maar dat de oorzaak in eigen land ligt en van daaruit moet worden aangepakt.

Lakoff (2004, p. 94) heeft een klein schema opgesteld waarin de verschillen in politieke opvatting tussen conservatieven en progressieven duidelijk te zien is. Aan de hand van deze tabel 2.1 kun je volgens Lakoff ieder frame over terrorisme analyseren. Volgens Lakoff past ieder frame bij een zogenaamd 'mission statement'.

² Voor uitleg over het begrip politieke agenda, zie paragraaf 2.3.

Conservatieven	Progressieven
Strong defense	Stronger America
Free markets	Broad prosperity
Lower taxes	Better future
Smaller government	Effective government
Family values	Mutual responsibility

Tabel 2.1: Overzicht van verschillen in opvatting tussen conservatief en progressief. (Lakoff, 2004, p. 94)

Een opvallende aanvulling van Spielvogel (2005, p. 566) betreft de ontdekking dat Republikeinen, conservatieven in de woorden van Lakoff, meer gebruik maken van framing dan Democraten, progressieven in de woorden van Lakoff. Volgens Spielvogel (2005, p. 566) zijn Republikeinen meer bezig hun publiek in te pakken door middel van emoties, terwijl Democraten vooral intelligent proberen over te komen. Spielvogel (2005, p. 566) liet dit verschil zien aan de hand van een voorbeeld. De democraat John Kerry kon de de frames van de republikein Bush moeilijk reframe, vooral als het om 'war on terror' frame ging. Kerry vond hier volgens Spielvogel wel een oplossing op. Hij probeerde vooral intelligenter over te komen dan Bush door minder gebruik te maken van stereotypen en 'holle beelden' en juist cijfers en feitelijkheden te benoemen. President Bush, die toentertijd leider van de Republikeinen was, kon daarentegen zijn publiek beter inpakken. Hij wist hoe hij zijn publiek moest raken door het publiek zich te laten identificeren met zijn woorden. Op die manier wist Bush meer zieltjes voor zich te winnen.

Charteris-Black (2005) heeft met hulp van een aantal casestudies ook onderzoek gedaan naar de relatie tussen framing en politieke beleidsvisies. Charteris-Black geeft uitdrukkelijk aan dat een politieke overtuiging van een politieke partij niet alleen ontstaat door metaforen en framing, maar dat het wel een zeer effectief middel is om het publiek, maar ook de pers te overtuigen. De pers maakt vaak gebruik van *soundbites* en frames zijn volgens Charteris-Black zeer bruikbaar voor het creëren van *soundbites*, omdat ze behapbaar en overzichtelijk zijn. Een van de casestudies is gewijd aan Margaret Thatcher, de eerste vrouwelijke conservatieve leider van Groot-Brittannië tussen 1979 en 1990. Volgens Charteris-Black (2005, p. 169) gebruikte Thatcher metaforen die te maken hadden met strijd om haar standpunt duidelijk te maken. 'POLITICS IS CONFLICT' is een bekende uitspraak van haar waarmee ze wilde laten zien dat politiek een strijd was en dat ze andere politici als haar vijanden zag. Deze vijanden waren de liberalen waartegen Thatcher moest vechten. Ze representeerde zichzelf als een militair die de inwoners van haar land de rechten terug zou geven die bestonden voor de liberalen aan de macht kwamen (Charteris-Black, 2005, p. 192). Door middel van deze manier van

politiekvoering probeerde ze haar eigen partij in een positief daglicht te zetten. Ze deed haar best om aan te tonen dat de gevoerde liberale politiek Groot-Brittannië ziek maakte en dat zij daarom het land als conservatieve politicus moest genezen.

Een andere casestudy die Charteris-Black (2005, p. 223) deed, gaat over Tony Blair, liberale premier van Groot-Brittannië tussen 1997 en 2007. Charteris-Black (2005, p. 234) concludeert dat Blair gebruik maakte van het 'journey metaphor'. Zo sprak hij over de reis van modernisering toen er een transformatie plaatsvond in zijn Labour Party. Met het 'journey metaphor' wilde Blair laten zien dat veel politieke vraagstukken over de lange termijn gaan. Ze zijn niet één, twee, drie op te lossen en kosten veel tijd en moeite.

Blair probeerde zijn tegenstanders niet in een negatief daglicht te zetten, maar benadrukte dat hij de morele scheidsrechter in het spel was. Gebruik van het woord scheidsrechter suggereerde dat hij de politiek in goede banen moest leiden. Moraliteit ging volgens Blair om politieke onderhandelingen tussen de verschillende partijen. Net als Spielvogel (2005) aangeeft, stelt Charteris-Black (2005, p. 250) dat liberalen, progressieven in de woorden van Lakoff, minder gebruik maken van frames dan conservatieven. Blair probeerde zijn politiek te verzakelijken. Blair onderbouwde zijn standpunten met argumenten in de vorm van cijfers en feiten, in plaats van veelvuldig gebruik te maken van beelden en metaforen. Blair dacht door middel van intelligentie kiezers voor zich te winnen.

Onderstaande tabel laat de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende onderzoeken zien. De resultaten van Lakoff zijn anders dan die van Spielvogel (2005) en Charteris-Black (2005). Het onderzoek van Lakoff (2004) is toegespitst op het thema terrorisme en laat zien dat conservatieven en progressieven op een andere manier terrorisme framen. Conservatieven zien terrorisme als iets vijandelijks dat met strijd aangepakt moet worden, terwijl progressieven de oorzaak in eigen land zoeken. De oplossing voor terrorisme moet volgens progressieven gezocht worden bij betere integratie en bewustwording van de Westerse vrijheden.

Tabel 2.2: Resultaten van een drietal onderzoeken

Onderzoek	Progressieven	Conservatieven
Lakoff (2004)	<ul style="list-style-type: none"> - 'Verantwoordelijkheid nemen' om terrorisme op te lossen - Framen terrorisme als probleem in eigen land 	<ul style="list-style-type: none"> - 'War on terror' - Framen terrorisme vijandelijk
Spielvogel (2005)	<ul style="list-style-type: none"> - Maken relatief minder gebruik van framing - Proberen publiek in te pakken door middel van feiten en cijfers 	<ul style="list-style-type: none"> - Maken relatief vaak gebruik van framing - Proberen publiek in te pakken door middel van emoties
Charteris-Black (2005)	<ul style="list-style-type: none"> - Feiten en cijfers - Maken relatief minder gebruik van framing 	<ul style="list-style-type: none"> - Emoties - Maken relatief vaak gebruik van framing

2.4 Bestaand onderzoek van framing over terrorisme in de media

Er zijn talloze onderzoeken gepubliceerd over de berichtgeving in de media en door journalisten. Uit veel van deze onderzoeken blijkt dat er veel verschillende frames en beelden bestaan over het thema terrorisme. Het is daarom ook voor deze scriptie interessant om de resultaten van een aantal onderzoeken te noemen, omdat het een beeld geeft van de frames die al bestaan over terrorisme.

Ten eerste bespreek ik het onderzoek van Das, Bushman, Bezemer, Kerkhof & Vermeulen (2009). Zij kwamen met behulp van een kwantitatief onderzoek tot de conclusie dat mensen zich niet alleen willen distantiëren van de werkelijke daders van de terroristische aanslagen, maar ook van de hele groep waartoe de daders behoren, in dit geval moslims. Moslims worden vervolgens als negatief en fout afgeschilderd, terwijl het eigen volk als positief en goed wordt gepresenteerd. Op die manier ontstaat er een 'wij-zij perspectief'.

In paragraaf 2.1 kwam het onderzoek van Ruigrok en Van Atteveld (2007) al naar voren. Zij hebben onderzoek gedaan naar de manier waarop Amerikaanse, Britse en Nederlandse media terroristische aanslagen hebben geframed. Uit het onderzoek bleek dat de verschillende aanslagen in ieder land op een andere manier werden geframed. Ruigrok en Van Atteveld vonden niet alleen geografische verschillen, maar ze stelden ook vast dat de plaats in de tijd van belang was voor het soort frame. Zo maakten journalisten in Nederland voor de aanslagen van 9/11 bij het spreken over minderheden en immigranten gebruik van het *multicultural*-frame. Dit is een positief frame. Na de aanslagen van 9/11 kwam steeds vaker het *islam-as-a-threat*-frame

naar voren, waardoor immigranten en minderheden als bedreiging gezien werden. Ook na de aanslag op de metro's in Londen ontdekten de onderzoekers dat er een ander soort frame ontstond. Er kwamen veel meer artikelen met een patriottisch frame: de islam werd veel meer benaderd vanuit een bedreigend perspectief. De effecten van de frames zijn dus groot. Er ontstaat een veel bedreigender en negatiever beeld over de islam.

2.5 Conclusie

Framing is een complex begrip dat voorkomt in verschillende wetenschappelijke disciplines. Frames zijn perspectiefkeuzes die een beeld geven van een deel van de werkelijkheid. Frames komen tot stand met behulp van selectie en saillantie, het benadrukken en weglaten van bepaalde stukjes informatie. Door middel van framing kan je jouw kijk op een bepaald thema opleggen aan je luisteraars. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat framing cultuurafhankelijk is en dat er verschillende frames over een bepaald thema binnen een cultuur kunnen bestaan. Ook politici maken vaak gebruik van framing. Politiek is complex en ingewikkeld en door middel van een frame kan een politicus het probleem van een bepaald thema op een pakkende en beeldende manier overbrengen op zijn publiek. Lakoff (2004) en Charteris-Black (2005) ontdekten dat progressieve en conservatieve politici verschillend gebruik maken van framing.

3. Methode

In dit hoofdstuk staat de methodiek van het onderzoek centraal. Eerst zal ik een aantal problemen van onderzoek naar framing bespreken. Vervolgens zal ik beargumenteren waarom de gebruikte methode van Baldwin van Gorp geen of minder problemen op zou moeten leveren. Na de argumentatie leg ik de methode uit en motiveer ik het corpus. Het hoofdstuk sluit af met de hypothesen die naar aanleiding van het theoretisch kader gesteld zijn.

3.1 Framingonderzoek

Volgens Tankard (2001) is framingonderzoek onder te verdelen in grofweg vier soorten onderzoek: inductief en deductief onderzoek en kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Het eerste onderscheid dat Tankard (2001, p. 97) maakt, is inductief en deductief onderzoek. Als een onderzoeker inductief onderzoek doet, zoekt hij met een open blik naar eventuele frames in een tekst. Deductief onderzoek richt zich op vooraf opgestelde frames die worden teruggezocht in teksten. Een voordeel van deductief onderzoek is dat je kunt onderzoeken wat de overtuigingskracht van een frame is, omdat een deductief onderzoek bekijkt hoe vaak een frame in een tekst voorkomt. Hoe vaker een frame voorkomt, hoe overtuigender hij blijkbaar is, anders was het frame in een tekst niet zo vaak voorgekomen. Ook kan er onderscheid gemaakt worden tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek (Tankard, 2001, p. 97). Kwalitatief onderzoek is gericht op het vormen van een compleet beeld van de frames die aanwezig zijn in een tekst. Een kwalitatief onderzoek laat niet zien welk frame het meest voorkomt, maar geeft wel een diepgaand overzicht van de aanwezige frames in een tekst. Bij kwantitatief onderzoek gaat een onderzoeker met vooraf opgestelde frames bekijken hoe vaak frames voorkomen in teksten.

Het lijkt logisch te veronderstellen dat deductief onderzoek altijd kwantitatief is en inductief onderzoek altijd kwalitatief, maar dat is niet helemaal waar. Het is ook mogelijk dat een analysator door middel van een kwalitatief onderzoek deductief test. Dit kan door bijvoorbeeld in focusgroepen te kijken naar hoe men reageert op een bepaald frame. Bij een kwantitatief inductief onderzoek telt een analysator hoe vaak een bepaald beeld voorkomt. Hoewel er een klein verschil bestaat tussen inductief en kwalitatief onderzoek en er ook een klein verschil bestaat tussen deductief en kwantitatief onderzoek, lijkt dit verschil vooral door theoretici aan de orde gesteld. In de praktijk zijn de begrippen inductief - kwalitatief en deductief - kwantitatief gelijk aan elkaar.

Het onderzoek van Charteris-Black (2005) is een goed voorbeeld van een kwalitatief inductieve en deductieve methode. Door middel van vooraf geselecteerde teksten is hij met een open blik, de inductieve methode, op zoek gegaan naar frames die wereldleiders in de geschiedenis hebben gebruikt. Vervolgens heeft hij alle gevonden frames in de Appendix van zijn boek opgenomen, zodat lezers alle frames na kunnen lezen. Zo maakte hij aan de hand van 25

speeches van Churchill een lijst van 15 frames (Charteris-Black, 2005, p. 330). Hij telde met behulp van de deductieve methode het aantal voorkomens per frame en vond in de speeches van Churchill in totaal 385 voorkomens. Churchills meest gebruikte frame is 'personification'. 'Communism rots the *soul* of a nation.' – Winston Churchill (20 januari 1940), is een voorbeeld van dit frame. Met behulp van het toevoegen van personificaties probeerde hij de politiek dichter bij het volk te brengen (Charteris-Black, 2005, p. 331).

Deprez (2008, p. 24) heeft een kwantitatief deductief onderzoek uitgevoerd. Met behulp van een statistiekprogramma heeft zij twee van tevoren vastgestelde frames over de Eerste en Tweede Intifida in *De Morgen* en *NRC Handelsblad* getoetst.³ Op basis van de statistische resultaten concludeert Deprez (2008, p. 40) dat de Vlaamse krant *De Morgen* vaker het 'injustice and defiance frame' tijdens de Eerste Intifida weergeeft. Tijdens de Tweede Intifida overheerste het 'law and order frame' in *De Morgen*.⁴ Uit de resultaten van het *NRC Handelsblad* bleek dat tijdens beide Intifida's het 'law and order frame' dominant aanwezig was.⁵

3.2 Moeilijkheden bij framingonderzoek

In literatuuronderzoeken hebben onderzoekers hun twijfels uitgesproken over de validiteit en betrouwbaarheid van framingonderzoek. Ten eerste is het probleem volgens Hertog & McLeod (2001, p. 154) dat analytici die framing onderzoeken vanuit hun eigen cultuur naar de teksten kijken. En al zijn onderzoekers zich bewust van de cultuurgebondenheid en proberen ze uit het denkkader van hun cultuur te stappen, ook persoonlijke interpretatie speelt vaak een rol. Volgens Hertog & McLeod (2001, p. 151) rijst dan de vraag of de analyticus wel meet wat hij moet meten. Zij twijfelen of dit type onderzoek valide is.

Ten tweede vereist een onderzoek naar framing veel creatief denkwerk van de analyticus (Van Gorp, 2006, p. 254). De analyticus zoekt naar verbanden tussen het besproken thema en een algemeen concept waarbinnen het thema zou kunnen vallen. Dit doet af aan de betrouwbaarheid van framingonderzoek. De beschrijvingen van de frames kunnen immers per analyticus verschillen en daardoor zijn resultaten vaak moeilijk te generaliseren (Hertog & McLeod, 2001, p. 152).

Ten derde kan een tekst in zijn geheel vanuit een bepaald perspectief geschreven zijn (Van Gorp, 2014, p. 27). Soms is het moeilijk om dit perspectief van een tekst te ontdekken, omdat het frame of de framing en reasoning devices in de tekst niet aan de orde komen. Dit kan,

³ Intifida is een Arabisch woord dat in het Nederlands wordt gebruikt om een aantal opstanden in de Palestijnse gebieden tegen de Israëlische bezetting aan te duiden. Deze opstanden vonden plaats van 1987-1993 en van 2000-2005.

⁴ Het 'injustice and defiance frame' gaat in op de vraag hoe een einde gemaakt kan worden aan de Israëlische bezetting. Men moet opkomen voor de Palestijnse mensenrechten en tegen de Israëlische onderdrukking zijn. (Deprez, 2008, p. 25)

⁵ Het 'law and order frame' is gericht op Palestijnen die zich niet aan de wet houden. Men moet het geweld stoppen om de orde weer te herstellen. De Palestijnse staat mag bestaan onder Israëlische voorwaarden.

zoals hierboven ook genoemd, te maken met de cultuur waaruit de spreker komt. Er is daarom vaak een kwalitatieve methode nodig om een overzicht te kunnen geven van alle frames in een tekst.

3.3 Kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse

Om alle frames uit een tekst te destilleren, zal ik framing kwalitatief onderzoeken. Een geschikte methode is die van Baldwin van Gorp. Hij heeft een methode ontwikkeld waarmee hij heeft geprobeerd zoveel mogelijk subjectiviteit uit het proces van de analyse te halen. Van Gorp (2007b, p. 15) legt zijn methode als volgt uit: 'het is de bedoeling om via systematische analyse en het expliciteren van de gevolgde procedures een waaier aan mogelijke frames samen te stellen.' Hoe de systematische analyse eruit ziet, laat ik zien in de volgende paragraaf.

3.3.1 Fases van de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse

De kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse van Van Gorp (2010, p. 93) bestaat uit een aantal stappen. Daar moet bij worden opgemerkt dat het onmogelijk is om de stappen na elkaar uit te voeren. Van Gorp geeft aan dat de vergelijkende methode van Glaser & Strauss (1971) als centrale methode dient. Glaser & Strauss (1971) geven aan dat de analyticus telkens terug naar het bronmateriaal moet om nieuwe inzichten te controleren en te reflecteren op het corpus.

De inductieve zoekstrategie bestaat uit vier stappen: (1) het verzamelen van analysemateriaal; (2) het open coderen; (3) het axiale coderen; (4) het opstellen van een framematrix. Ik zal iedere stap toelichten met behulp van de aanwijzingen die Van Gorp (2014, p. 28) heeft gegeven.

1. Het verzamelen van analysemateriaal.

De eerste stap bestaat uit het verzamelen van een onderzoekscorpus. Van Gorp (2007b, p. 16) benadrukt dat de analyticus strategisch teksten moet verzamelen, omdat de analyticus inzicht moet krijgen in frames die op ruimere schaal een debat domineren. De analyticus moet dus op zoek naar teksten van mensen die een bepaald frame om persuasieve redenen hanteren. Voorbeelden die Van Gorp geeft zijn pressiegroepen, politieke partijen en ngo's. Volgens Van Gorp domineert slechts één frame in dit soort teksten, terwijl in journalistieke teksten meerdere frames binnen één tekst kunnen voorkomen. Van Gorp benadrukt dat het interessant is om ook naar andere sociale, politieke en historische contexten te zoeken. Een frame kan namelijk op verschillende plaatsen en momenten gebruikt worden, maar juist ook verschillen tussen de contexten kunnen wijzen op interessante resultaten. In paragraaf 3.5 zal ik uitleggen hoe de materiaalselectie van deze scriptie eruit zag.

2. *Het open coderen.*

‘Een open codering houdt in dat men teksten “opent” door ze op te breken in verschillende onderdelen die onderling kunnen worden vergeleken om gelijkenissen en verschillen op te tekenen’, aldus Van Gorp (2007b, p. 16). Tijdens deze eerste inventarisatie gaat de analyticus op zoek naar tekstuele elementen (die kunnen wijzen op framing devices) die overeenkomen met het thema van het onderzoek, terrorisme in deze scriptie. De tekstuele elementen kunnen metaforen, woordkeuze, stereotypen, slagzinnen, exemplarische gebeurtenissen, visuele beelden, etc. zijn (Van Gorp, 2010, p. 252). De analyticus kent vervolgens codes toe aan de verschillende tekstuele elementen om een eerste overzicht van eventuele frames te kunnen krijgen. Door codes toe te kennen, kan de analyticus de tekstuele elementen in een later stadium makkelijker terug vinden.

3. *Het axiale coderen.*

In deze stap zoekt de analyticus met behulp van de gevonden tekstuele elementen naar terugkerende patronen die kunnen wijzen op reasoning devices (Van Gorp, 2010, p. 28). De analyticus let op overeenkomsten, verschillen en contrasten tussen de verschillende tekstuele elementen. Aan de hand van deze patronen kan de analyticus bepalen welke frames zijn terug te vinden in het onderzoekscorpus (Van Gorp, 2007b, p. 16).

4. *Het opstellen van een framematrix.*

Het opstellen van de framematrix is het uiteindelijke doel van de analyse. In de framematrix staan alle frames met een korte uitleg genoemd. Het doel is om tot een beperkt aantal ‘framebundels’ te komen die mutueel exclusief zijn (Van Gorp, 2007b, p. 17). Elke framebundel moet duidelijk maken wat het probleem, de oorzaak, de gevolgen, en de mogelijke oplossingen zijn in de zienswijze van dat framebundel. De analyticus kan vervolgens ook nog nagaan hoe de frames zich tot elkaar verhouden. Wordt er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van counterframes of vullen frames elkaar aan? De frames krijgen benamingen (die de analyticus zelf verzint) door de frames in verband te brengen met culturele motieven, zoals waarden, stereotypen, mythes, archetypes of oerangsten (Van Gorp, 2007b, p. 17). Zoals al eerder genoemd speelt interpretatie en voorkennis van de analyticus een rol bij de benoeming van de frames en kan dit niet zuiver objectief genoemd worden.

3.3.2 Voordelen aanpak Van Gorp

Er zijn een aantal redenen te noemen die ertoe leiden dat de methode van Van Gorp geschikt is om te gebruiken voor dit onderzoek. Ten eerste is de methode gebaseerd op de definitie van Entman (1993) die ik in deze scriptie ook hanteer (Van Gorp, 2006, p. 249). Zoals uit paragraaf 2.1 bleek, zijn er veel verschillende definities van framing binnen verschillende onderzoeksgebieden in omloop en is het daarom van belang het onderzoek af te bakenen met de definitie die in de communicatiewetenschap gehanteerd wordt. De definitie uit de psychologie is volgens Tversky & Kahneman (1981, p. 453) gericht op denkfouten die mensen maken door het gebruik van frames en vereist dus een andere onderzoeksmethode. Ten tweede vereist de methode een systematische analyse van de teksten, zoals uitgelegd in paragraaf 3.3.1. Sommige onderzoekers pleiten voor een klassieke inhoudsanalyse, zoals Tankard (2001), om veronderstelde frames in teksten te zoeken. De onderzoeksmethode van Tankard (2001) mist echter een inductieve analyse. Bij de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse van Van Gorp (2006) inventariseert de analyticus eerst de potentiële frames en achterliggende ideeën van de frames, de zogenaamde reasoning devices (Van Gorp, 2006, p. 250).⁶ De analyticus analyseert met een 'open geest' wat betekent dat hij zonder veronderstellingen over eventuele frames te werk gaat. Op basis van deze inventarisatie worden verschillen en overeenkomsten tussen de framing devices en reasoning devices gezocht. Dit houdt de analyticus scherp en kritisch. Telkens gaat de analyticus terug naar het bronmateriaal om nieuwe inzichten te controleren op andere delen van het bronmateriaal. Zo is de kans kleiner dat de analyticus een framing device of reasoning device over het hoofd zal zien (Van Gorp, 2014, p. 27). De gevonden verbanden bundelt de analyticus in een framebundel, een bundel waarin de framing en reasoning devices zijn opgenomen.⁷ De gestructureerde analysemethode houdt het onderzoek overzichtelijk. In elke fase van het onderzoek is na te gaan welke stappen de analyticus genomen heeft om tot de framing en reasoning devices te komen. Hoeveel frames in een tekst aanwezig zijn, is van tevoren niet vast te stellen. Van Gorp (2014, p. 27) geeft wel aan dat er altijd minstens één frame aanwezig moet zijn, omdat een tekst zonder 'denkkader' betekenisloos is.

3.3.3 Nadelen aanpak Van Gorp

De onderzoeksmethode van Van Gorp is bewerkelijk. De methode is zeer arbeidsintensief, omdat het niet wenselijk is de analyse door verschillende codeurs te laten doen. De onderzoeker moet volgens Hertog & McLeod (2001, p. 143) al het materiaal beoordeeld hebben om tot een definitieve framematrix te kunnen komen. Bovendien vergt de onderzoeksmethode analytisch inzicht en creativiteit van de analyticus. Subjectiviteit blijft ook in deze onderzoeksmethode een

⁶ De term reasoning devices is uitgelegd in paragraaf 2.1.1.

⁷ De term framebundel is uitgelegd in paragraaf 2.1.1.

probleem. De analyticus zal de frames altijd voor een deel blijven bekijken vanuit de eigen cultuur. Ook moet de analyticus tijdens de analyse beslissingen nemen over de categorisatie van de gevonden framing en reasoning devices, waardoor interpretatie niet kan worden uitgesloten (Van Gorp, 2006, p. 254). Van Gorp (2007b, p. 18) geeft daarom ook aan dat de ontdekte frames niet de enige 'ware' zijn, maar dat door middel van deze methode wel een systematische en geëxpliciteerde zoekstrategie ontstaat.

3.4 Onderzoeksmethode toegepast op huidig onderzoek

In dit onderzoek probeer ik te ontdekken of de gebruikte frames over het thema terrorisme van politici aansluiten bij de politieke visies van hun politieke partijen. Daarom is het in de fase van de systematische analyse van belang bij elk framing en reasoning device aan te geven door welke politieke partij de device gebruikt is. Op die manier ontstaat in de definitieve framematrix een overzicht van de verschillende frames met bij elk frame vermeld welke politieke partijen gebruik maken van dit frame. Vervolgens kan ik met behulp van ieder frame bekijken of het frame te rijmen is met de politieke visie op terrorisme van de politieke partij.

Ik heb ervoor gekozen vier kleine partijen niet op te nemen in het onderzoek. Dat zijn de groep Bontes/Van Klaveren, groep Kuzu/Öztürk, lid-Klein en de 50pluspartij. De eerste drie genoemde partijen hebben zich afgesplitst van de al bestaande fracties, omdat zij het niet eens waren met de ideeën van hun partij. Zij zijn dus niet verkozen door het Nederlandse volk. Omdat deze partijen geen overzicht bieden van hun politieke beleidsvisies bleek het onmogelijk deze partijen op te nemen in de analyse. De 50pluspartij is in geen enkel debat aan het woord geweest en daarom heb ik ervoor gekozen deze partij ook niet op te nemen in de analyse.

3.4.1 Politieke beleidsvisies

Om onderzoek te kunnen doen naar frames en bijpassende politieke beleidsvisies over terrorisme, is het van belang een overzicht te hebben van de verschillende politieke beleidsvisies. Via de website www.vergelijkpolitiekestandpunten.nl heb ik door middel van het kopje 'terrorisme' gezocht naar de standpunten van de politieke partijen in de partijprogramma's.⁸ Deze website heeft voor de politieke partijen die een standpunt hebben over het thema terrorisme een link naar de betreffende pagina van de politieke partij gemaakt. Zo kon ik dus gemakkelijk de standpunten van de VVD, PvdA, SP, D66, ChristenUnie en de SGP vinden. Het CDA, de PVV en GroenLinks hebben echter geen standpunt opgenomen in hun partijprogramma. Daarom ben ik op zoek gegaan naar artikelen, geschreven door de fractievoorzitters of Kamerleden van de desbetreffende politieke partijen, waarin zij zich uitspreken over terrorisme. De politieke beleidsvisies van de partijen die wel een standpunt op

⁸ Geraadpleegd op 2 maart 2016.

een website hebben staan, zijn gericht op mogelijke oplossingen en aanpakken voor het probleem terrorisme. Dit was daarom ook de eis bij het vinden van geschikte artikelen voor de politieke partijen zonder duidelijk standpunt op hun website. Hieronder volgt een overzicht van de politieke beleidsvisies op terrorisme. De volledige beleidsvisies van de verschillende politieke partijen zijn opgenomen in bijlage IV.

Tabel 3.1: Overzicht van politieke standpunten over terrorisme

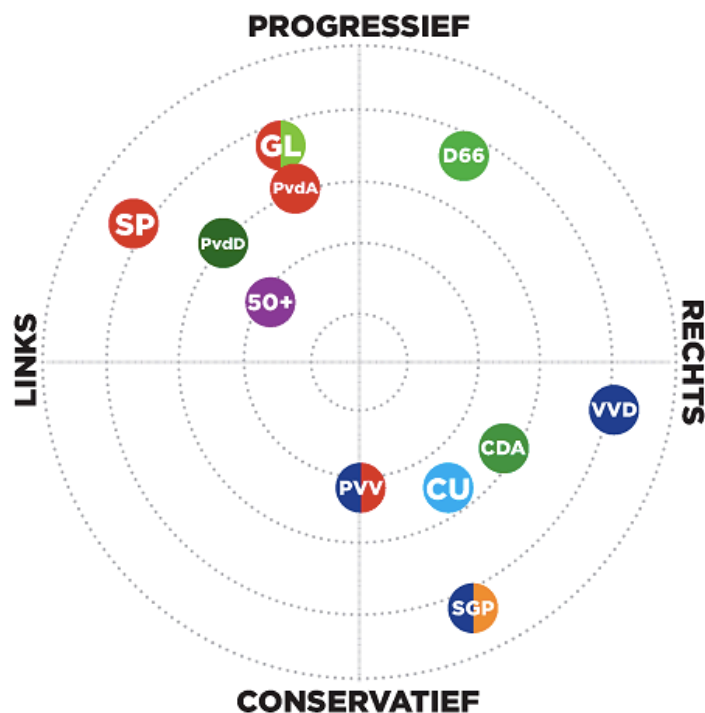
Politieke partij	Standpunt over terrorisme
SGP	<p>De bestrijding van het terrorisme is gediend met meer intensieve samenwerking en de uitwisseling van informatie tussen alle relevante instanties, ook internationaal.</p> <p>Veiligheidsdiensten moeten over voldoende mogelijkheden en middelen beschikken om hun taken naar behoren uit te kunnen voeren.</p> <p>Voorkomen dient te worden dat organisaties in Nederland zich laten financieren door extremistische en radicale groeperingen uit het buitenland, die mede gericht zijn op het omverwerpen van de Nederlandse rechtsorde.</p>
ChristenUnie	<p>Nederland moet zich nationaal en internationaal stevig in blijven zetten voor de bestrijding van terrorisme. De opkomst van 'jihad' jongeren moet bestreden worden en de wet op het ontnemen van het Nederlanderschap, beroepsverboden en de ontneming van democratische rechten en plichten zijn toegevoegde straffen bij een veroordeling wegens terroristische misdrijven.</p> <p>Voor deze maatregelen kan er een bepaling opgenomen worden dat een veroordeelde na het uitzitten van zijn straf weer in de samenleving terug kan komen.</p>
PVV	<p>Waarom sluiten ze de grenzen niet? Waarom bepleiten ze niet, net zoals de PVV, dat wie naar Syrië vertrekt om voor de islam te vechten, Nederland niet meer binnen mag? Door niets te doen, maken ze zich medeplichtig aan alle ellende en de aanslagen die mogelijk zullen komen.</p> <p>Driekwart van de Nederlanders vindt dat vertrokken jihadisten hun Nederlandse nationaliteit kwijt moeten raken en het land niet meer in mogen.</p> <p>Waarom doet het kabinet dit niet? Een meerderheid van de kiezers van alle partijen, op D66 na, vindt dat de islamitische cultuur niet bij Nederland hoort.</p> <p>Waarom durft, op de PVV na, niemand dit te zeggen?</p>
CDA	<p>Mensen die terroristisch geweld verheerlijken, moeten vervolgd kunnen</p>

	<p>worden. De afgelopen jaren is de wereld getuige geweest van de barbaarsheid van IS. Dit werd op sociale media getoond en zelfs toegejuicht door (Nederlandse) sympathisanten van de terreurgroep. We mogen niet langer naïef zijn, IS is een wezenlijk gevaar voor onze samenleving.</p> <p>De weerzinwekkende daden van IS en de wijze waarop zij religieus geweld propageren moeten we niet accepteren maar bestraffen.</p>
VVD	<p>In tegenstelling tot de landen om ons heen, heeft Nederland geen grote terroristische aanslag meegemaakt. Om dat zo te houden, moeten we op onze hoede blijven. Ook in onze samenleving zijn er mensen die mee willen doen aan de jihad. De VVD wil uitkeringen, paspoorten en verblijfsvergunningen van jihadi's afpakken.</p>
PvdD	<p>Terrorisme in z'n huidige vorm is nauwelijks te bestrijden anders dan door het wegnemen van de voedingsbodem. In een samenleving waarin jongeren ontsporen, radicaliseren en ten einde raad tot alles in staat blijken, valt terrorisme niet te bestrijden via steeds verdergaande repressie. We zullen het bindweefsel van onze samenleving moeten herstellen en niet moeten vervangen door een harnas.</p>
SP	<p>Er moet een goede bestrijding van terrorisme zijn, waarbij de nadruk ligt op samenwerking door inlichtingendiensten, het opsporen van geldstromen tussen terroristische organisaties en versterkte politionele en andere specialistische militaire inzet tegen terroristische dreiging.</p> <p>Ook sociaal-economische maatregelen moeten worden genomen ter bestrijding van de voedingsbodem van terrorisme. Het voeren van oorlog is geen voor de hand liggend middel om terrorisme te bestrijden, onder andere omdat dit gemakkelijk contraproductief uitpakt.</p>
PvdA	<p>Aanslagen moeten worden voorkomen, terroristen stevig worden aangepakt. We moeten het terrorisme van nu keihard bestrijden en samen aan de slag om het terrorisme van morgen te voorkomen. Alles om onze open en kwetsbare democratische rechtsstaat te beschermen, zonder de rechtsstaat te schaden.</p>
D66	<p>De overheid in Europees verband moet werken aan de vermindering van de dreiging. In het kader van het voorkomen van terrorisme is het van belang om meer diplomatieke en humanitaire aandacht te schenken aan fragiele staten – zoals Somalië, Pakistan en Soedan – hun economische ontwikkelingen en de (politieke) participatie van hun burgers.</p>
GroenLinks	<p>Ondertussen bezuinigen steeds meer Europese landen op de maatregelen die</p>

terrorisme echt helpen te voorkomen: betere sociale voorzieningen voor haar inwoners. Geen uitzichtloze situaties voor jongeren, maar kansen om vooruit te komen. Alleen met goed onderwijs, met een keiharde aanpak van discriminatie en met een goed functionerend stelsel van wijkagenten en sociaal werkers kunnen we de voedingsbodem voor extremistische ideeën en de buitenlandse financiering daarvan wegnemen.

3.4.2 Kieskompas

Uit paragraaf 2.3.2 is gebleken dat Lakoff (2004) en Charteris-Black (2005) in hun onderzoek onderscheid maken tussen progressieve en conservatieve partijen. Om uitspraken te kunnen doen over de Nederlandse politieke partijen is het van belang ook een dergelijke indeling te maken. Daarom heb ik gekozen voor de Kieskompas van André Krouwel, politicoloog aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Met het Kieskompas kunnen stemmers makkelijk bepalen welke politieke partij het dichtst bij hun voorkeuren staat. Een onderdeel van het Kieskompas is een overzichtsfiguur waarin staat aangegeven of een partij rechts of links is en conservatief of progressief (figuur 3.1). Dit biedt uitkomst voor mijn onderzoek, omdat ik daarmee vast kan stellen welke Nederlandse politieke partijen progressief zijn en welke conservatief. Voor iedere verkiezing wordt een nieuw Kieskompas gemaakt, omdat visies en ideeën in de loop der tijd kunnen veranderen. Aangezien de vorige Tweede Kamerverkiezingen plaatsvonden in 2012 heb ik gekozen voor het Kieskompas van 2012.

Figuur 3.1: Nederlandse politieke ruimte tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 (Tweede Kamer Kieskompas, 2012).

Voor dit onderzoek is het van belang naar de verticale lijn van het Kieskompas in figuur 7 te kijken. De verticale lijn laat zien welke politieke partijen progressief zijn en welke conservatief. Hoe hoger een politieke partij op de verticale lijn staat, hoe progressiever de partij is. De kruising met de horizontale lijn laat het middelpunt zien progressief en conservatief. De partijen die onder de horizontale lijn geplaatst zijn, zijn als conservatief gepositioneerd. Het Kieskompas positioneert GroenLinks als meest progressief en de SGP als meest conservatief. De andere Nederlandse politieke partijen liggen tussen deze twee politieke partijen in. Uit dit Kieskompas is af te lezen dat GroenLinks, D66, PvdA, SP en PvdD progressief zijn en VVD, CDA, ChristenUnie, PVV en SGP conservatief.

Om ook de frames in te kunnen delen als progressief of conservatief is het van belang een definitie van deze twee begrippen te hebben. Onderneming Kieskompas BV (2012) heeft ze als volgt gedefinieerd:

Wat is 'progressief'?

Progressieve partijen hechten veel waarde aan persoonlijke vrijheden in ethische kwesties zoals abortus, euthanasie en het homohuwelijk. Deze partijen staan tolerant tegenover alternatieve leefstijlen en zijn voorstander van internationale solidariteit. Kosmopolitisme en multiculturalisme zijn belangrijke begrippen voor progressieve partijen. Progressieve partijen benadrukken over het algemeen het belang van vrijheid van meningsuiting staan in beginsel niet negatief ten opzichte van immigratie. Progressieve partijen zijn vaak voorstander van Europese integratie en ontwikkelingshulp. In de afweging tussen milieu en economie kiezen progressieve partijen vaak voor het milieu.

Wat is 'conservatief'?

Conservatieve partijen hechten veel waarde aan traditionele waarden en instituties, zoals de kerk, het gezin en het verenigingsleven. In ethische kwesties hechten conservatieve partijen minder belang aan persoonlijke vrijheden, maar zijn eerder geneigd om het belang van de gemeenschap te benadrukken. Zij geloven in een overheid die krachtig optreedt om de orde en stabiliteit van de gemeenschap te waarborgen. Daarnaast laten conservatieve partijen zich kenmerken door een nationale en monoculturele houding, die zich in het algemeen uit in een verzet tegen (verdere) Europese integratie en immigratie. Wat betreft de afweging tussen milieu en economie kiezen conservatieve partijen vaak voor de economie.

3.5 Het analysemateriaal

Het onderzoeksmateriaal voor deze scriptie bestaat uit vier handelingen van debatten uit de Tweede Kamer. De handelingen van de Tweede Kamer zijn een letterlijke weergave van het gevoerde debat in de Tweede Kamer. Wat in de handelingen staat vermeld, is letterlijk door de politicus gezegd. De aanslagen op Charlie Hebdo en op een Parijse Joodse supermarkt van 7 januari 2015 alsook de aanslagen in de Franse hoofdstad op 13 november 2015 gaven recentelijk aanleiding tot verschillende debatten in de Tweede Kamer. Ook de voorgenomen wijziging in de Rijkswet op het Nederlanderschap heeft het debat over terrorisme in de Tweede Kamer doen oplaaien. Het voorstel om Nederlanders het Nederlanderschap te ontnemen in geval hij of zij helpt bij het plegen van terroristische activiteiten of helpt bij de voorbereiding van dergelijke activiteiten (Tweede Kamer 2013-2014, 34016, nr. 3), leidde tot een uitgebreid debat. Begrijpelijk, want de voorgestelde sanctie geldt bijvoorbeeld niet voor mensen die een moord hebben begaan. Inmiddels heeft het parlement met de wijziging ingestemd.

De volgende documenten gebruik ik voor de analyse van dit onderzoek:

- Handelingen van het debat naar aanleiding van de aanslag op Charlie Hebdo en de Parijse Joodse supermarkt op 7 januari 2015 (Tweede Kamer, 2014-2015, 29754, nr. 41-7)
- Handelingen van het voorstel tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, eerste termijn (Tweede Kamer, 2014-2015, 34016, nr. 8)
- Handelingen van het voorstel tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, tweede termijn (Tweede Kamer, 2014-2015, 34016, nr. 10)
- Handelingen van het debat over de aanslagen in Parijs op 13 november 2015 (Tweede Kamer, 2015-2016, 29754, nr. 27-3)

Er zijn meerdere redenen te noemen voor de keuze van dit onderzoeksmateriaal. Ten eerste is er in dit samengestelde corpus sprake van verschillende 'historische contexten' (Van Gorp, 2007b, p. 16). Het debat naar aanleiding van de aanslag op Charlie Hebdo en de Parijse Joodse supermarkt en het debat over de aanslagen in Parijs op 13 november 2015 zijn debatten die direct na de aanslagen plaats hebben gevonden. Politici spraken met elkaar over de gebeurtenissen, over de mogelijke gevolgen en eventuele oplossingen.

De bespreking van het voorstel tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap hebben plaats gevonden naar aanleiding van een voorgenomen wetswijziging. Tijdens dit debat spraken de politici over hun opvattingen van deze wetswijziging. De verschillen tussen de twee contexten zorgen voor een ruim beeld over het thema terrorisme.

Ten tweede zorgen de verschillende debatten in de Tweede Kamer voor een divers beeld over terrorisme. Alle politieke partijen zijn vertegenwoordigd in de Tweede Kamer en iedere politicus heeft recht op spreektijd. Op die manier kan goed geanalyseerd worden welke beelden en frames bij welke politieke opvatting past.

3.6 Hypothesen

Met behulp van de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse van Baldwin van Gorp onderzoek ik welke frames in verschillende debatten over terrorisme in de Tweede Kamer te onderscheiden zijn. Ik bekijk welke frames terugkomen in de politieke beleidsvisie en of de frames overeen komen met de politieke kleur van de partij. Aan de hand van de resultaten kan ik ook bekijken of politici in het debat andere frames gebruiken dan het standpunt van hun politieke partij voorschrijft. Ik heb een drietal hypothesen opgesteld om deze onderzoeksvraag te beantwoorden.

Ten eerste stelt Van Gorp (2007b, p. 14) vast dat er binnen één cultuur verschillende standpunten bestaan over een bepaald thema. Iedere cultuur beschikt over een eigen repertorie aan mogelijke standpunten die men kan toepassen in het publieke debat. Daarom verwacht ik dat ook over het thema terrorisme verschillende standpunten en dus frames bestaan.

H1 In het politieke debat over het thema terrorisme bestaan verschillende frames

Ten tweede geeft De Jong (2012, z.p.) aan dat politici in de Tweede Kamer altijd proberen hun tegenstanders te overtuigen. Politici proberen het standpunt van hun politieke partij voor het voetlicht te brengen. Door middel van frames kunnen politici hun politieke opvatting geloofwaardiger maken. Daarom verwacht ik dat de gebruikte frames van politici te rijmen zijn met de beleidsvisie van de politieke partij.

H2 De frames van politici in de debatten zijn hetzelfde als in de beleidsvisies van de politieke partijen en komen overeen met de politieke kleur van de partij

Zoals uit paragraaf 2.3.2 bleek, merkt Charteris-Black (2005, p. 91) op dat conservatieve politici meer gebruik van vijandelijke frames. Conservatieve politici zien politiek volgens Charteris-Black als strijd en zien andersdenkenden als vijanden. Conservatieve politici framen terrorisme als 'war on terror', terwijl progressieve politici hun best willen doen om de voedingsbodem van terrorisme aan te pakken. Daarom verwacht ik dat conservatieve politici in mijn analyse materiaal ook vaker gebruik maken van vijandelijke frames dan progressieve politici.

H3 Conservatieve politieke partijen gebruiken meer vijandelijke frames dan progressieve politieke partijen

3.7 Conclusie

Om een antwoord op de hoofdvraag van deze scriptie te formuleren, heb ik gekozen voor de kwalitatieve inductieve methode van Van Gorp. Zijn onderzoeksmethode biedt uitkomst voor een systematische en overzichtelijke methode voor het opsporen van frames in een tekst. Hoewel het onmogelijk is om geheel objectief framingonderzoek te doen, lukt het Van Gorp door middel van zijn methode zo veel mogelijk subjectiviteit uit het onderzoek te filteren. Ik analyseer vier debatten uit de Tweede Kamer die te maken hebben met terrorisme en haal daar de frames uit die politici gebruiken. Naast de methode van Van Gorp gebruik ik politieke beleidsvisies van politieke partijen over het thema terrorisme. Met behulp van de beleidsvisies ga ik bekijken of de frames die politici gebruiken te rijmen zijn met de beleidsvisies van hun partijen.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk bespreek ik de resultaten van het onderzoek. Eerst zal ik in paragraaf 4.1 de gevonden frames bespreken. In paragraaf 4.2, 4.3 en 4.4 bespreek ik de hypothese of de gevonden frames te rijmen zijn met de politieke beleidsvisies en politieke kleur van de politieke partijen. In paragraaf 4.5 bekijk ik of conservatieve politieke partijen vaker vijandelijke frames gebruiken.

4.1 Gevonden frames

Op basis van de methode van Van Gorp (2007b), die ik in hoofdstuk 3 heb besproken, heb ik het de debatten achtereenvolgens open gecodeerd (bijlage II), axiaal gecodeerd (bijlage III) en een framematrix (bijlage I) opgesteld. De analyse mondde uit in zes frames (zie tabel 4.1). Twee van de gevonden frames zijn counterframes. Counterframes belichten een ander aspect van het thema terrorisme dan de frames die in het linker rijtje vallen en geven een nieuwe betekenis aan de situatie (Van Gorp, 2010, p. 33). De counterframes bestrijden de dominante frames die bestaan over het thema terrorisme. De benamingen van de verschillende frames heb ik afgeleid uit de oorzaak van het probleem die uit het frame blijkt.

Tabel 4.1: Overzicht van gevonden frames en counterframes

Frames	Counterframes
Oorlogsframe	'Terrorisme begint in eigen land'-frame
Islamframe	Discriminatieframe
Slappe wetgevingsframe	
	'We laten ons niet bang maken'-frame

De zes gevonden frames geven een compleet overzicht over het thema terrorisme. Alle uitingen die politici in de debatten hebben gedaan, zijn in te delen bij één van de zes frames. Van Gorp (2007b, p. 15) geeft aan dat het van belang is dat ieder frame een uniek perspectief geeft op het thema, omdat dit de betrouwbaarheid van het onderzoek ten goede komt. Als de frames worden opgesteld door verschillende codeurs is er namelijk een kans dat codeurs ook verschillende frames vinden in het corpus. Het is daarentegen onmogelijk om overlap te voorkomen. Alle frames zijn onder te brengen bij het thema terrorisme en hebben dus hoe dan ook overeenkomsten. Hoewel de frames niet op elkaar lijken, is het mogelijk dat sommige aspecten van een frame ook terugkomen in een ander frame. In de volgende zes paragrafen zal ik ieder frame afzonderlijk bespreken en aangeven welke politieke partijen het frame in de onderzochte debatten ondersteunen.

4.1.1 Oorlogsframe

Politici van de PVV, het CDA, ChristenUnie en de VVD benadrukken terrorisme als oorlog. Terroristen plegen bloederige aanslagen in het Westen en dat mogen wij als Nederland niet laten gebeuren. Nederland moet een militaire strijd aangaan. Politici zijn zich bewust van het gebruik van de term 'oorlog' en vinden dat Nederland daar ook naar moet handelen. Nederland moet vechten tegen terrorisme, desnoods met bommen, wapens en gevechtsvliegtuigen. Dat blijkt ook uit onderstaand voorbeeld:

'Als de minister-president zegt dat wij in oorlog zijn, dat wij een strijd tegen ISIS voeren, desnoods met militaire middelen, die we moeten winnen, dan is het zo dat er inderdaad boots on the ground moeten zijn. Ik heb het niet over training, want met alleen maar training win je de oorlog niet. Je hebt ook echt wapens nodig.' – ChristenUnie (*Aanslagen in Parijs*)

Een oorlog kan niet eindigen in een gelijkspel: er moet gewonnen worden. Dat vereist een assertieve aanpak en betekent dat ons land de handen uit de mouwen moet steken.

'Nu Nederland blijkbaar in oorlog is, moeten we beseffen dat een oorlog niet kan eindigen met een 1-1 gelijkspel.' – CDA (*Aanslagen in Parijs*)

Politici die gebruik maken van dit frame, leggen nadruk op de Europese strijd die we tegen terrorisme voeren. Nederland mag de problemen niet laten oplossen door andere Europese landen, maar moet actief meedoen in de strijd. Samen vormen we een bondgenootschap en met elkaar vechten we tegen terrorisme.

'We zijn in oorlog met IS in Syrië en Nederland staat alleen maar, over de grens, met een vlaggetje te wapperen en hoop dat andere landen toch vooral hun bommen laten raken. Dat kan niet. Dat is niet serieus te nemen.' – CDA (*Aanslagen in Parijs*)

4.1.2 Terrorisme begint in eigen land-frame

Het 'terrorisme begint in eigen land'-frame is een counterframe op het oorlogsframe, omdat dit frame het probleem niet repressief maar preventief wilt oplossen.⁹ Dit frame wordt gebruikt door de VVD, de PvdD, de SP, D66, ChristenUnie, de PvdA, D66 en GroenLinks. Er zijn in ons land veel kwetsbare jongeren die worden opgevoed met onvoldoende besef van vrijheid. Dit zijn vaak tweede of derde generatiejongeren, wat betekent dat hun (groot)ouders afkomstig zijn uit een

⁹ Een uitleg van de verschillen tussen een repressieve en een preventieve aanpak volgt in paragraaf 4.2.

ander land, maar zelf in Nederland geboren zijn. Deze jongeren voelen zich niet geheel Nederlander, maar zijn voor hun gevoel ook niet afkomstig uit het land van hun (groot)ouders. De jongeren vallen tussen wal en schip, hebben een gevoel van ongelijkheid en nergens bij te horen. In de ongelijkheid die zij ervaren ligt een voedingsbodem voor radicalisme, omdat zij het gevoel hebben daar voor zichzelf en hun vrijheden te kunnen vechten. Er gaat volgens dit frame dus nog veel mis in het proces van integratie. Een oplossing voor het probleem van terrorisme moet in het integratieproces liggen.

‘Hoe meer we toestaan dat jongeren geïsoleerd van elkaar leven, hoe groter het onderlinge wantrouwen en hoe kleiner het besef dat we samen een zijn.’ – SP (*De aanslag in Parijs*)

Volgens dit frame moet de voedingsbodem voor radicalisme weggenomen worden. Nederland moet zich inzetten voor de integratie van tweede en derde generatiejongeren: dat vereist een preventieve aanpak. Het is de taak van iedereen om met elkaar te blijven praten over de vrijheden en waarden die wij in ons land belangrijk vinden.

Ook moet Nederland haar best doen te achterhalen wat er in de geradicaliseerde jongeren omgaat. Het is pas mogelijk een effectieve aanpak te ontwikkelen als bekend is wat jongeren er precies toe beweegt om te radicaliseren. Hier ligt een grote taak voor wijkagenten en docenten. Zij maken jongeren langere tijd mee en zien het proces dat jongeren doormaken. Naast dat zij de jongeren bewust kunnen maken van hun vrijheden, kunnen deze mensen ook op tijd melding maken van eventuele radicalisering. Op die manier kunnen jongeren in een vroeg stadium geholpen worden.

‘We moeten weten wat er speelt om de verbinding tussen jongerengroepen en de samenleving te herstellen. We moeten weten wat er in de hoofden van de radicaliserende jongeren omgaat.’ – GroenLinks (*De aanslag in Parijs*)

Als jongeren al geradicaliseerd zijn, moeten zij de kans krijgen of verplicht worden om te deradicaliseren. Nederland moet ervoor zorgen dat ze hun leven weer op de rit te krijgen.

‘Wij willen ook bereiken dat mensen die aan het einde van de rit gederadicaliseerd zijn en aldaar hebben geleerd dat dit niet de route is die zij moeten gaan, op een gegeven moment weer in de maatschappij worden opgenomen.’ – VVD (*Aanslagen in Parijs*)

4.1.3 Islamframe

Het islamframe wordt door slechts één politieke partij gebruikt, namelijk de PVV. Dit frame benadrukt dat de islam een moorddadige ideologie is die de bron voor terrorisme is. De islam is een groot gevaar voor de vrijheden die we in ons land kennen. Zolang de islam in Nederland is, zullen er aanslagen blijven komen.

‘Wij strijden hier tegen de islam. Maar ik verzeker u dat al die grote aanslagen hier in Europa de afgelopen tien jaar, van Madrid tot Parijs, tot het Joods Museum in Brussel, tot Londen, tot onze eigen Theo van Gogh in Amsterdam, met elkaar gemeen hebben dat ze geïnspireerd zijn op die gewelddadige islam.’ – PVV (*Aanslagen in Parijs*)

Daarom moet Nederland de-islamiseren. Nederland moet de grenzen sluiten, omdat iedereen en dus ook terroristen, zo maar ons land binnen kunnen komen. Ook moeten de grenzen gesloten worden voor vluchtelingen. Onder deze vluchtelingen zitten namelijk ook geradicaliseerde moslims. Dit is de enige oplossing om te voorkomen dat er aanslagen in ons land gepleegd gaan worden.

‘Niet alleen Nederlandse Syriëgangers die terugkeren, maar ook terroristen of Syriëgangers uit Frankrijk of België kunnen bij Hazeldonk gewoon ons land binnenrijden, met een kofferbak vol kalasjnikovs en bomgordels. De grenzen staan immers nog steeds wagenwijd open.’ – PVV (*Aanslagen in Parijs*)

Nederland moet ook hard optreden tegen moslims die al in ons land zijn. Nederland is niet streng genoeg geweest toen moslims naar ons land kwamen voor een betere toekomst. Nederland heeft ze toentertijd hun gang laten gaan. Ze hoefden zich toen niet aan te passen aan de Nederlandse samenleving en daar moeten we nu iets aan gaan doen.

‘Geen pappen-en-nathouden, af van de islam. We hebben het paard van Troje naar Europa gehaald, we hebben ze niet gevraagd te assimileren, maar ze van alle kanten gepamperd, we zijn niet opgetreden tegen de agressievelingen onder hen en dat zullen we eindelijk eens moeten gaan doen.’ – PVV (*Aanslagen in Parijs*)

4.1.4 Discriminatieframe

Het discriminatieframe is een counterframe op het islamframe, omdat moslims volgens het discriminatieframe ten onrechte worden geassocieerd met terrorisme. De ChristenUnie, VVD, PvdA, CDA, SP en GroenLinks benadrukken het discriminatieframe. Volgens dit frame zijn niet

alle moslims aanhangers van terrorisme, maar zijn het slechts de geradicaliseerde moslims die geweld verheerlijken. Veel Nederlandse moslims voelen zich daarom gediscrimineerd en minder gewaardeerd. Op die manier ontstaat er een 'wij tegen zij'-cultuur. Het is afhankelijk van het perspectief wie als 'wij' en wie als 'zij' bestempeld worden. Als je kijkt vanuit het moslimperspectief zijn 'wij' de Nederlandse moslims en 'zij' de andere mensen in de Nederlandse samenleving. Andersom bekeken zouden 'zij' juist de Nederlandse moslims zijn.

Om deze 'wij tegen zij'-cultuur tegen te gaan, is het van belang dat Nederlandse moslims zich uitspreken tegen het jihadistisch terrorisme. Nederlandse moslims moeten hardop uitspreken dat dit niet hun geloof is en dat terroristen een verkeerde interpretatie van het geloof aanhangen. Het ondernemen van actie ligt niet alleen in handen van de Nederlandse moslims. Iedere burger van de Nederlandse samenleving moet zich inzetten om de 'wij tegen zij'-cultuur te vermijden. Iedereen moet moslims als potentiële medestanders zien in de strijd tegen terrorisme.

'Negen van de tien slachtoffers van jihadisme zijn moslims. Ik weet dat we bondgenoten hebben, ik weet dat we potentiële medestanders hebben. Duw potentiële bondgenoten niet van je af, maar sta schouder aan schouder tegen het kwaad van het jihadisme.' – ChristenUnie (*Aanslagen in Parijs*)

Samen - moslims en niet-moslims – moeten we eensgezind zijn en ondervinden dat we elkaar nodig hebben bij de strijd tegen terrorisme.

'Nederlanders, mannen, vrouwen, moslims en niet-moslims laten dezer dagen zien dat ons antwoord op tweespalt "eendracht" is.' – SP (*Aanslagen in Parijs*)

4.1.5 Slappe wetgevingsframe

Het laatste frame is het slappe wetgevingsframe. De politieke partijen die dit frame ondersteunen (het CDA, de SGP, ChristenUnie, de PVV en de VVD), vinden dat de Nederlandse wetgeving onvoldoende is ingericht op terrorisme en dat de regering alleen schijnoplossingen bedenkt. Terrorisme moet bestreden worden met keiharde en effectieve maatregelen, terwijl de Nederlandse regering nu alleen aan symptoombestrijding doet.

'Er worden niet meer dan een paar kruimels binnengehaald. Deze politiek is een pleister op een slagaderlijke bloeding.' – PVV (*Ontnemen van het Nederlandschap 8*)

Zolang er alleen schijnoplossingen worden bedacht, kunnen terroristen in Nederland gewoon hun gang blijven gaan. Juist door terroristen hun gang te laten gaan, zal de situatie ook in

Nederland op den duur escaleren. Nederland moet nu strengere regels invoeren om het terrorisme van morgen te voorkomen.

Een eerste oplossing ligt bij het geld vrijmaken voor de ministeries van Defensie en Veiligheid & Justitie. Dat is een eerste stap voor de bestrijding van terrorisme. Strijden tegen terrorisme kan alleen als daar geld voor is.

‘Op dit moment is ons defensieapparaat vooral een verkooporganisatie voor overtollig materieel. Dit kan niet langer bij een premier die zegt dat Nederland in oorlog is.’ – CDA (*Aanslagen in Parijs*)

Een tweede oplossing voor het probleem ligt bij het zwaarder straffen van terroristen. Een eerste belangrijke stap is inmiddels genomen en houdt in dat Nederlanders die in Syrië geweest zijn hun Nederlanderschap verliezen. Maar dat gaat volgens deze partijen nog niet ver genoeg. Teruggekeerde Syriëgangers moeten direct vast gezet worden en pas weer op vrije voeten komen als ze geen gevaar meer vormen.

‘Er moet worden voorkomen dat jihadistische strijders die dood en verderf zaaien normaal de voordelen van het Nederlanderschap kunnen genieten.’ – SGP (*Ontnemen Nederlanderschap 8*)

4.1.6 We laten ons niet bang maken-frame

Het ‘we laten ons niet bang maken’-frame wordt gebruikt door de PvdA, GroenLinks, D66, ChristenUnie, de SGP, de VVD, de PvdD, de SP en het CDA (alle onderzochte Nederlandse politieke partijen). Terroristen willen de samenleving ontregelen door angst te zaaien. Door een aanval te doen op onze democratie proberen terroristen de Westerse samenlevingen uit elkaar te spelen, zodat er binnen de samenleving haat naar elkaar ontstaat. Zolang er haat bestaat, kunnen we niet genieten van de vrijheden die er binnen onze samenleving horen te zijn. Dat is precies het doel van terroristen, ze willen ons beroven van onze vrijheden en ervoor zorgen dat wij het vertrouwen in elkaar kwijtraken.

‘Het grootste cadeau dat wij jihadisten kunnen geven, is het toegeven aan de angst waardoor wij onze vrijheden geweld aandoen. Zij willen dat wij in de strijd om onze vrijheid te verdedigen zo ver doorschieten dat we juist op onze vijanden gaan lijken.’ – VVD (*De aanslag in Parijs*)

Ook bestaat de angst dat er binnenkort in ons land een aanslag gepleegd zal worden. Mensen durven niet meer de straat op of in grote groepen bij elkaar te komen. Maar dit zijn juist de grote waarden van onze samenleving die we moeten beschermen. We moeten de straat op blijven gaan om niet toe te geven aan de angst en ervoor zorgen dat de terroristen het niet van onze open samenleving winnen. Het is de taak van iedereen om angst niet de boventoon te laten voeren. Nederlandse burgers moeten zich bewust zijn van de waarden van onze democratie en die nooit uit het oog verliezen. Daarom moeten we moedig en eensgezind zijn, een bondgenootschap vormen en erin geloven dat we met elkaar sterker zijn dan terrorisme en angst. Dat is de kracht van onze vrijheid en we moeten elkaar vinden in de strijd tegen de gemeenschappelijke vijand. Op die manier laten we ons niet bang maken.

‘De gemeenschappelijkheid die we vinden in de strijd tegen het kwaad van het jihadisme, is de kracht van onze vrijheid. Het is de kracht van onze democratische rechtsstaat waardoor we elkaar vinden in de gemeenschappelijke vijand.’ – ChristenUnie (*Aanslagen in Parijs*)

4.2 Conservatieve en progressieve frames

In paragraaf 3.4.2 maakte ik het verschil tussen conservatieve en progressieve politieke partijen duidelijk. Waar progressieve partijen veel waarde hechten aan persoonlijke vrijheden, tolerant staan tegenover alternatieve leefstijlen en voorstander zijn van internationale solidariteit, zijn conservatieve partijen eerder geneigd om het nationale gemeenschapsbelang boven het persoonlijke belang te benadrukken. De overheid moet volgens de conservatieve partijen krachtig optreden om de stabiliteit van de gemeenschap te waarborgen. Ook laten conservatieve partijen zich kenmerken door een nationalistische houding.

Kijkend naar de gevonden frames moeten deze ook ingedeeld kunnen worden in de twee categorieën. Ten eerste is het oorlogsframe een conservatief frame. De overheid moet volgens dit frame krachtig optreden door de militaire strijd aan te gaan en ook wordt het gemeenschapsbelang benadrukt. Nederland is in oorlog en daar moet op gereageerd worden. Het islamframe, ook een conservatief frame, laat zich kenmerken door een sterk nationalistische houding, namelijk dat de islam een moorddadige ideologie is die niet in Nederland thuis hoort. Bij het islamframe moet de overheid ook krachtig optreden door grenzen te sluiten en hard op te treden tegen moslims. Dit frame gaat niet uit van persoonlijke vrijheid, maar vindt dat de veiligheid van de gemeenschap belangrijker is. Het slappe wetgevingsframe is het laatste conservatieve frame. Volgens dit frame moet terrorisme bestreden worden met keiharde en effectieve maatregelen wat betekent dat de overheid krachtig op moet treden.

Het ‘terrorisme begint in eigen land’-frame is daarentegen een progressief frame. Het frame benadrukt dat solidariteit en integratie in onze samenleving moet verbeteren, twee

aspecten die ook in de definitie van 'progressief' volgens het Kieskompas voorkomen. Het discriminatieframe, ook een progressief frame gaat uit van multiculturalisme in Nederland en moslims die onterecht geassocieerd worden met terrorisme. Deze waarden komen overeen met de tolerantie en solidariteit die er bestaat tegenover alternatieve leefstijlen uit de progressieve definitie. Het 'we laten ons niet bang maken'-frame is moeilijk in te delen. Dit frame benadrukt niet een progressieve of conservatieve aanpak, maar juist dat we moedig en eensgezind moeten zijn. Dit frame lijkt van toepassing te zijn op ieder frame, omdat de oplossingen van alle frames moed vereisen en de vrijheden van ons land moeten waarborgen. Alle frames borduren voort op het 'we laten ons niet bang maken'-frame, omdat de oplossingen die gegeven worden een reactie zijn op het tegengaan van angst. Zo is de oplossing van het 'terrorisme begint in eigen land'-frame een reactie op gevaarlijke terroristen die aanslagen plegen. De angst voor terroristen moeten we voorkomen door de voedingsbodem voor radicalisme weg te nemen.

Aan de hand van de analyse wordt duidelijk dat de 'frames' een conservatieve aanpak hebben en de 'counterframes' een progressieve. Dit klinkt logisch, omdat de counterframes de andere frames willen bestrijden. De counterframes willen een andere betekenis geven aan de problematiek rondom terrorisme. Het 'we laten ons niet bang maken'-frame staat boven de twee verschillende aanpakken en is van invloed op ieder ander frame.

De verschillen tussen de frames en counterframes worden nog duidelijker door ze als preventief of repressief in te delen.¹⁰ Een preventieve aanpak heeft als doel om de voedingsbodem van radicalisering te verminderen. Het 'terrorisme begint in eigen land'-frame en het discriminatieframe passen goed binnen de preventieve aanpak, omdat het bestrijden van discriminatie en mensen die mogelijk vatbaar zijn voor radicalisering te begeleiden, past binnen het voorkomen van terrorisme. Een repressieve aanpak richt zich op maatregelen die achteraf, dus wanneer een terrorist actief wordt, plaatsvinden. Deze aanpak wil terrorisme niet voorkomen, maar wil terrorisme verbannen. Het oorlogsframe, het islamframe en het slappe wetgevingsframe passen binnen deze aanpak. De aanpak van deze drie frames wordt gekenmerkt door versterking en uitbreiding van bevoegdheden van politie en justitie en het in werking stellen van strengere wetten om terrorisme tegen te gaan. Hoe de verschillende categorieën binnen de politieke beleidsvisies van de politieke partijen vallen, bespreek ik in paragraaf 4.5.

Onderstaande tabel laat de gevonden frames en het gebruik daarvan door de verschillende politieke partijen in de onderzochte debatten zien. De verdeling van conservatief en progressief heb ik afgeleid uit het Kieskompas.

¹⁰ Geraadpleegd op 31 mei 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2014/08/29/kabinet-versterkt-integrale-aanpak-jihadisme-en-radicalisering>.

Tabel 4.2: Overzicht van gebruikte frames door politieke partijen in de onderzochte debatten

Frame	Politieke partijen	Conservatief	Progressief
Oorlogsframe	PVV, CDA, ChristenUnie en VVD	4	0
Terrorisme begint in eigen land-frame	VVD, PvdD, SP, D66, ChristenUnie, PvdA en GroenLinks	2	5
Islamframe	PVV	1	0
Discriminatieframe	ChristenUnie, VVD, PvdA, CDA, SP en Groenlinks	3	3
We laten ons niet bang maken-frame	Alle politieke partijen	5	5
Slappe wetgevingsframe	CDA, SGP, ChristenUnie, PVV en VVD	5	0

Interessant aan het figuur is dat opvalt dat ieder frame ondersteund wordt door minimaal een conservatieve partij. Er is geen enkele politieke partij die ieder frame ondersteunt. De PVV, VVD en ChristenUnie komen wel in de buurt: de PVV ondersteunt alleen het discriminatieframe niet en de VVD en de ChristenUnie het islamframe niet. In vergelijking met de conservatieve politieke partijen, maken de progressieve politieke partijen gebruik van slechts drie van de zes frames.

Het discriminatieframe, het 'we laten ons niet bang maken'-frame en het 'terrorisme begint in eigen land'-frame worden door zowel conservatieve als progressieve politieke partijen erkent. Aangezien ik vijf conservatieve en vijf progressieve politieke partijen heb onderzocht, resulteert het gebruik van het 'we laten ons niet bang maken'-frame door iedere politieke partij in een verdeling van vijf conservatieve en vijf progressieve politieke partijen. Ook het discriminatieframe loopt gelijk op: drie conservatieve en drie progressieve politieke partijen erkennen dit frame.

Er is slechts één frame dat meer progressieve politieke partijen ondersteunen dan conservatieve politieke partijen, namelijk het 'terrorisme begint in eigen land'-frame. Iedere progressieve politieke partij en twee conservatieve politieke partijen (VVD en ChristenUnie) behandelen dit frame. Dat de VVD en ChristenUnie dit frame ook gebruiken, is bijzonder. In paragraaf 4.1 liet ik aan de hand van figuur 8 zien dat het 'terrorisme begint in eigen land'-frame een counterframe is op het oorlogsframe. Het valt dus in de lijn der verwachting dat een

politieke partij slechts één van beide frames gebruikt. Maar de VVD en ChristenUnie counterframen hun eigen frame. Blijkbaar vinden de VVD en ChristenUnie dat er meerdere benaderingen zijn voor het thema terrorisme en dat het probleem op meerdere manieren moet worden opgelost, door een repressieve en een preventieve aanpak.

Als antwoord op hypothese een kan ik vaststellen dat er in het politieke debat inderdaad verschillende frames over het thema terrorisme bestaan.

4.3 Frames en politieke beleidsvisies

Om de tweede hypothese te beantwoorden, is het van belang de beleidsvisies van de politieke partijen naast de frames te zetten. Hypothese 2 onderzoekt de vraag of de frames van politici hetzelfde zijn in de debatten en de beleidsvisie van de politieke partij en of de frames overeenkomen met de politieke kleur van de partij. Met behulp van een antwoord op deze vraag kan ik inzicht krijgen in de overeenkomsten en verschillen tussen de beleidsvisies en de onderzochte debatten. Tabel 4.3 geeft een overzicht van de gevonden frames in de politieke beleidsvisies.

Tabel 4.3: Overzicht van gebruikte frames door politieke partijen in de politieke beleidsvisies

Frame	Conservatief/progressief frame	Politieke partijen
Oorlogsframe	Conservatief	-
Terrorisme begint in eigen land-frame	Progressief	PvdD, SP, PvdA, GroenLinks
Islamframe	Conservatief	PVV
Discriminatieframe	Progressief	-
Slappe wetgevingsframe	Conservatief	SGP, ChristenUnie, PVV, CDA, VVD, PvdD, SP
We laten ons niet bang maken-frame		CDA, VVD, PvdD, PvdA, D66, GroenLinks

Onderstaande tabel 4.4 geeft een overzicht van de frames in de onderzochte debatten en de politieke beleidsvisies per politieke partij. De volgorde van politieke partijen volgt uit het Kieskompas, ik begin met de meest conservatieve partij en eindig met de meest progressieve partij. De opvallende resultaten uit de tabel bespreek ik in de paragraaf hieronder.

Tabel 4.4: Overzicht van politieke partijen en de frames in debatten en politieke beleidsvisies

Politieke partijen	Onderzochte debatten	Politieke beleidsvisie	Vershil
SGP	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Slappe wetgevingsframe 	<ul style="list-style-type: none"> - Slappe wetgevingsframe 	De SGP benoemt in de politieke beleidsvisie alleen het slappe wetgevingsframe, terwijl de partij in de debatten ook het 'we laten ons niet bang maken'-frame benadrukt.
ChristenUnie	<ul style="list-style-type: none"> - Oorlogsframe - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - Discriminatieframe - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Slappe wetgevingsframe 	<ul style="list-style-type: none"> - Slappe wetgevingsframe 	De ChristenUnie gebruikt in de onderzochte debatten meer frames dan in de politieke beleidsvisie. Waar ze in de debatten vijf frames noemt, komt in de beleidsvisie slechts het slappe wetgevingsframe voor.
PVV	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Islamframe - Slappe wetgevingsframe - Oorlogsframe 	<ul style="list-style-type: none"> - Islamframe - Slappe wetgevingsframe 	Het oorlogsframe en het 'we laten ons niet bang maken'-frame noemt de PVV wel in de debatten, maar niet in de politieke beleidsvisie.
CDA	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Oorlogsframe - Discriminatieframe - Slappe wetgevingsframe 	<ul style="list-style-type: none"> - Slappe wetgevingsframe - 'We laten ons niet bang maken'-frame 	Het oorlogs- en discriminatieframe gebruikt het CDA niet in de beleidsvisie, terwijl ze deze wel noemt in de debatten.
VVD	<ul style="list-style-type: none"> - Slappe wetgevingsframe - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Discriminatieframe - Oorlogsframe 	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Slappe wetgevingsframe 	De VVD benoemt in de visie slechts twee frames, terwijl ze in de debatten wel vijf frames gebruiken.

PvdD	<ul style="list-style-type: none"> - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - 'We laten ons niet bang maken'-frame 	<ul style="list-style-type: none"> - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Repressieve aanpak 	De PvdD benoemt in de beleidsvisie de frames die ze ook in de debatten gebruikt, maar benadrukt ook dat er een repressieve aanpak zinloos is.
SP	<ul style="list-style-type: none"> - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - Discriminatieframe - 'We laten ons niet bang maken'-frame 	<ul style="list-style-type: none"> - Slappe wetgevingsframe - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame 	Het discriminatieframe en het 'we laten ons niet bang maken'-frame noemt de partij wel in de onderzochte debatten, maar niet in de politieke beleidsvisie. De SP noemt in de beleidsvisie het slappe wetgevingsframe, maar benoemt deze niet in de onderzochte debatten
PvdA	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - Discriminatieframe - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame 	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame 	Het discriminatieframe noemt de PvdA wel in de onderzochte debatten, maar niet in de politieke beleidsvisie.
D66	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame 	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - humanitaire aandacht aan fragiele staten 	Het 'terrorisme begint in eigen land'-frame noemt D66 wel in de onderzochte debatten, maar niet in de politieke beleidsvisie. De visie dat humanitaire aandacht voor fragiele staten belangrijk is, is bij geen enkel frame in te delen.
GroenLinks	<ul style="list-style-type: none"> - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame - Discriminatieframe - 'We laten ons niet bang maken'-frame 	<ul style="list-style-type: none"> - 'We laten ons niet bang maken'-frame - 'Terrorisme begint in eigen land'-frame 	Het discriminatieframe noemt GroenLinks wel in de onderzochte debatten, maar niet in de politieke beleidsvisie.

Uit het corpus zijn in totaal zes frames naar voren gekomen. Opvallend is dat twee frames, het oorlogsframe en het discriminatieframe in geen enkele beleidsvisie voorkomen. Dat het oorlogsframe niet terugkomt in beleidsvisies is te verklaren, omdat dit frame pas korte tijd geleden aan de orde is gekomen. Het woord oorlog is door minister-president Rutte pas genoemd na de aanslagen in Parijs van 13 november 2015 en andere politieke partijen hebben het sindsdien van hem overgenomen.¹¹ Vóór deze aanslagen was er wel sprake van een strijd tegen terrorisme, maar beschouwden de regering en (sommige) partijen van het parlement het niet als oorlog tegen terrorisme. De meeste beleidsvisies zijn geüpdatet vóór 13 november 2015, waardoor eventuele aanpassingen van beleidsvisies nog niet zijn doorgevoerd. Er is ook de mogelijkheid dat politieke partijen er bewust voor gekozen hebben het woord oorlog niet in hun beleidsvisie op te nemen. De term oorlog suggereert namelijk dat het oorlogsgeweld twee kanten op gaat.¹² In een oorlog is vaak geografisch duidelijk waar de oorlog zich afspeelt, maar dat is nu niet het geval. Europa vecht in verschillende landen tegen terroristen, maar terroristen plegen ook aanslagen in Europa. Door de terroristische aanslagen als oorlogsactiviteiten te beschouwen, kan dit de angst onder de Europese bevolking vergroten. Dit zou een reden kunnen zijn om de term ‘oorlog’ weg te laten uit de beleidsvisie.

Ook het discriminatieframe is door geen enkele politieke partij opgenomen in de beleidsvisie, terwijl ChristenUnie, VVD, PvdA, CDA, SP en GroenLinks in de debatten wel degelijk gebruik maken van dit frame. Het niet opnemen van dit frame in de politieke beleidsvisie is te verklaren doordat een van de oplossingen van het discriminatieframe is dat we, moslims en niet-moslims, eensgezind moeten zijn en kracht bij elkaar vinden om te strijden tegen terrorisme. Deze oplossing komt ook voor in het ‘we laten ons niet bang maken’-frame. Politieke partijen ondersteunen eerder het ‘we laten ons niet bang maken’-frame, omdat de oorzaak van het ‘we laten ons niet bang maken’-frame vanuit een ander perspectief benaderd wordt. Waar de oorzaak van het probleem bij het discriminatieframe bij de discriminatie van moslims ligt, ligt de oorzaak van het ‘we laten ons niet bang maken’-frame bij de ontregeling van de samenleving. Politici redeneren, zo blijkt uit de resultaten, meer vanuit angst dan vanuit discriminatie om het probleem van terrorisme op te lossen.

Ook vallen er per partij interessante verschillen op tussen de frames in de debatten en in de beleidsvisie. Zo is bij de ChristenUnie te zien dat ze in het debat vijf frames gebruiken en in de politieke beleidsvisie slechts een, namelijk het slappe wetgevingsframe. De ChristenUnie noemt in de beleidsvisie dat iemand het Nederlanderschap ontnomen kan worden, maar dat de veroordeelde na uitzetting van de straf weer in de samenleving terug kan komen. Maar door dit

¹¹ Geraadpleegd op 10 mei, van <http://nos.nl/artikel/2069063-rutte-we-zijn-in-oorlog-met-is.html>.

¹² Geraadpleegd op 3 juni 2016, van <https://decorrespondent.nl/3651/Waarom-aanslagen-geen-aanval-op-onze-waarden-zijn-en-politici-ons-dat-wel-willen-doen-geloven/383976188442-caf1921b>.

zo in de beleidsvisie te formuleren, spreekt de ChristenUnie zichzelf tegen. In het debat over ontnemen van het Nederlanderschap noemt de ChristenUnie namelijk het volgende standpunt dat past bij het slappe wetgevingsframe:

‘In het uiterste geval moet na een onherroepelijke veroordeling het moment aanbreken waarop wij tegen zo iemand zeggen: nu maak je niet meer uit van onze samenleving. De wet moet een afschrikwekkende werking hebben. De rechten en vrijheden van onze staat zijn wederkerig.’ – ChristenUnie (*Ontnemen van het Nederlanderschap 8*)

De beleidsvisie van de ChristenUnie moet gedateerd zijn, omdat ze in het debat van 26 februari 2015 aangeeft dat herroeping van het Nederlanderschap onmogelijk is. De huidige Rijkswet op het Nederlanderschap (Art. 14 lid 3 RWN) laat namelijk niet toe dat personen de Nederlandse nationaliteit herkrijgen.¹³

Ook lijkt op het eerste gezicht het ‘terrorisme begint in eigen land’-frame in de beleidsvisie voor te komen, omdat de radicalisering onder jongeren bestreden moet worden. De ChristenUnie ziet alleen de oplossing niet in deradicalisatie, maar vindt dat jongeren gestraft moeten worden. Omdat ze een andere oplossing geven dan het frame benadrukt, sluiten ze zich niet aan bij ‘terrorisme begint in eigen land’-frame, terwijl ze in het debat dit frame wel degelijk benadrukken.

De PVV is de enige partij die het islamframe ondersteunt in de debatten en ook in de beleidsvisies zijn ze de enige partij die het frame gebruiken. De islamitische cultuur hoort volgens de PVV niet in Nederland en daarom moeten de grenzen gesloten worden. De term ‘de-islamiseren’ gebruikt de PVV in haar beleidsvisie niet, terwijl deze term in de debatten binnen het islamframe leidend is voor het oplossen van het probleem terrorisme.

Het CDA hamert in haar beleidsvisie op de vrijheid van meningsuiting en de restricties die daar aan verbonden zijn. Nederlanders moeten beseffen dat dit een fundamenteel goed is in onze samenleving en dat we dat niet mogen laten varen. Met deze bewoordingen spreekt het CDA met behulp van het ‘we laten ons niet bang maken’-frame. Om terrorisme tegen te gaan, moeten we tolerant naar elkaar en elkaars religies en opvattingen zijn. We moeten verantwoordelijke en respectvolle burgers zijn en de rede boven geweld plaatsen. Deze waarden moeten ervoor zorgen dat terrorisme in ons land nooit de boventoon gaat voeren.

Elke politieke partij gebruikt in haar beleidsvisie het framing device ‘strijd’ of ‘dreiging’, maar de VVD is de enige partij die in haar visie het framing device ‘vijanden’ noemt. Dit framing device sluit gedeeltelijk aan bij het oorlogsframe. Met vijanden bedoelt de VVD in dit geval

¹³ Rijkswet op het Nederlanderschap (RWN), artikel 14 lid 3. Geraadpleegd op 1 juni 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0003738/2016-03-31>.

terroristen en de VVD wilt voorkomen dat de vijanden sterker worden. Om ervoor te zorgen dat dit niet gebeurt, moet de strijd opgelost worden. De VVD noemt in haar beleidsvisie niet de term 'oorlog', waardoor ik niet kan vaststellen dat de VVD dit frame bevestigt. De VVD gebruikt in haar beleidsvisie slechts twee frames, terwijl ze in de debatten vijf frames benadrukt.

De PvdD is een progressieve partij en benadrukt in eerste instantie het 'terrorisme begint in eigen land'-frame, maar benoemt vervolgens ook dat de Nederlandse regering geen repressieve middelen in moet zetten om terrorisme tegen te gaan. In het theoretisch kader heb ik beargumenteerd waarom het onverstandig is een frame van de tegenstander te benoemen, omdat je daarmee het bestaan van dat frame erkent. Het noemen van de repressieve middelen betekent dat de PvdD een repressieve strijd erkent. Een repressieve aanpak zorgt volgens de PvdD voor het inperken van vrijheden en het zaaien van angst en onzekerheid.

Ook de SP benoemt op een negatieve manier een conservatief frame. De SP heeft ervoor gekozen het oorlogsframe van de tegenstander wel te benoemen, blijkt uit het volgende citaat.

'Het voeren van oorlog is geen voor de hand liggend middel om terrorisme te bestrijden, onder andere omdat dit gemakkelijk contraproductief uitpakt. De SP heeft hierom grote kritiek op het Amerikaanse aanvallen met onbemande vliegtuigen, drones, in onder meer Pakistan en Jemen.' – politieke beleidsvisie van de SP

Ook benoemt de SP in haar beleidsvisie dat de bezuinigingen op de AIVD ongedaan gemaakt moeten worden, terwijl dit in de uitingen van de SP in de onderzochte debatten niet aan de orde kwam. Het ongedaan maken van de bezuinigingen duidt op het slappe wetgevingsframe, omdat Nederland volgens dit frame niet voorbereid is op terrorisme en daar wat aan moet doen door meer geld te besteden aan Defensie en Veiligheid & Justitie.

D66 noemt in haar politieke beleidsvisie alleen het 'we laten ons niet bang maken'-frame. De politieke beleidsvisie van D66 komt verder niet overeen met de gevonden frames uit de onderzochte debatten. Volgens D66 moet er diplomatieke en humanitaire aandacht zijn voor fragiele staten om ervoor te zorgen dat radicalisering voorkomen wordt. Zoals in bijlage II (p. 79) te zien is, komt de code 'diplomatieke oplossing' wel voor, maar bestaat de code in de framematrix niet uit een heel frame. In de onderzochte debatten wordt alleen aangehaald dat er een diplomatieke oplossing moet komen, maar niet wat de oorzaken en gevolgen van het frame zijn. Hoewel D66 de benadering zeer belangrijk acht, is er in de onderzochte debatten niet genoeg aandacht aan besteed om er een frame over op te stellen.

4.4 Resultaten in het licht van conservatief en progressief

Over het algemeen komt de verdeling van conservatief en progressief volgens het Kieskompas overeen met de resultaten. Hoewel politieke partijen in hun beleidsvisies minder frames hanteren dan in de onderzochte debatten, gebruiken progressieve partijen progressieve frames en conservatieve partijen conservatieve frames. Opvallend is dat de VVD en ChristenUnie in de onderzochte debatten het ‘terrorisme begint in eigen land’-frame benadrukken, maar deze niet in de politieke beleidsvisie noemen. Beide politieke partijen maken in de visie alleen gebruik van conservatieve frames.¹⁴ Deze twee partijen zijn in hun visie dus stelliger conservatief dan ze in de onderzochte debatten doen voorkomen.

Erwin Lamme, journalist bij Joop, verklaart in een artikel over linkse en rechts politieke partijen hoe het komt dat conservatieve partijen ook een progressief frame gebruiken.¹⁵ Lamme problematiseert namelijk het Kieskompas van Krouwel: hij geeft aan dat het niet altijd juist is dat een linkse partij progressief is en een rechtse partij conservatief, zoals uit het Kieskompas wel blijkt. Lamme vindt dat de definitie van een progressieve partij gericht is op vooruitgang als grote mate van vrijheid, een samenleving waarin geen armoede is, weinig milieuvervuiling is en waarin men gelukkig is. Op basis van die definitie zijn ook de VVD en ChristenUnie progressief. Het verschil is alleen dat rechtse partijen meer nadruk leggen op individuele vrijheid en verantwoordelijkheid.

Bij een progressieve politieke partij volgens het Kieskompas, de SP, valt op dat ze een conservatief frame gebruikt. In de visie van de SP komt namelijk het slappe wetgevingsframe voor. In de onderzochte debatten benadrukt de SP alleen een preventieve aanpak, maar uit de analyse van de beleidsvisie blijkt dat ze ook een repressieve aanpak nodig vinden. Lamme bestempelt de SP als links-conservatieve partij, omdat deze partij zeker links is, maar de vooruitgang minder benadrukt dan progressieve partijen. De partij is links, omdat de partijen nadruk leggen op de staat als middel tot progressie. Het slappe wetgevingsframe, het frame dat de SP in hun beleidsvisie opvoert, sluit aan bij de conclusie van Lamme. De overheid moet effectiever optreden om terrorisme tegen te gaan.

Zoals uit paragraaf 2.3.2 bleek, zijn progressieven soms de dupe van het retorische vuurwerk dat conservatieven gebruiken. Conservatieven proberen hun publiek in te pakken door middel van emoties en beelden, progressieven kunnen daar over het algemeen niet goed tegen ingaan. De standpunten van progressieven zijn vaak preventief en die van conservatieven juist conservatief. Omdat de insteek van de twee visies zo verschillend zijn en progressieven het

¹⁴ Zoals eerder genoemd, heeft geen enkele partij het discriminatiewordframe genoemd in de politieke beleidsvisie en kan ik dus geen uitspraken doen over het voorkomen van dit frame bij conservatieve politieke partijen.

¹⁵ Geraadpleegd op 5 juni 2016, van <http://www.joop.nl/opinies/links-en-rechts-zijn-eigenlijk-beide-progressief>.

moeilijk vinden om de ideeën van conservatieven te reframe, zou ik verwachten dat progressieve politici in de onderzochte debatten ook conservatieve frames zouden gebruiken. Progressieven gebruiken over het algemeen juist alleen progressieve frames, terwijl de conservatieve politici ook progressieve frames benadrukken.

Het antwoord op hypothese twee is dus als volgt: in de debatten gebruiken politici meer frames en over het algemeen komen de frames overeen met de politieke kleur van de partij. Een aantal uitzonderingen zorgen er wel voor dat het verschil tussen conservatieve en progressieve partijen betrekkelijk is.¹⁶ Sommige partijen counterframen hun eerder genoemde conservatieve frame en andere partijen noemen tijdens het debat andere frames dan ze in hun beleidsvisie hebben opgenomen. Politiek is zo complex dat het soms onmogelijk is om slechts een mening te hebben en partijen wisselen soms ook van mening. Politici weten ook dat ze vaak compromissen moeten sluiten en passen daar ook hun framegebruik op aan: in de politiek moet je soms water bij de wijn doen om tot beslissingen te komen.

4.5 Vijandelijke frames

Volgens de derde hypothese zouden conservatieve politieke partijen vaker vijandelijke frames gebruiken dan progressieve partijen. Zoals in paragraaf 2.3.2 beargumenteerd, stelt Lakoff (2004, p. 62) dat conservatieve politieke partijen terrorisme vijandelijker framen dan progressieven. Het probleem moet worden opgelost door middel van een strijd en met behulp van militaire middelen. Terroristen zijn de vijand en zij moeten worden uitgeroeid. Ook heeft Lakoff (2004, p. 94) een schema opgesteld met zogenaamde ‘mission statements’ van conservatieven en progressieven. Volgens Lakoff zou ieder frame met behulp van dit schema geanalyseerd kunnen worden, omdat ieder frame bij een ‘mission statement’ past.

Het eerste vijandelijke frame dat voortkomt uit het corpus is het oorlogsframe. Nederland moet een militaire strijd aangaan en vechten tegen terrorisme, desnoods met bommen, wapens en gevechtsvliegtuigen. Ook benadrukken politici dat een oorlog niet kan eindigen in een gelijkspel. Terrorismen wordt in dit frame als de vijand gezien tegen wie we moeten vechten. Ook moet Nederland er alles aan doen om er voor te zorgen dat terroristen niet de macht in ons land gaan overnemen, we moeten ons verdedigen. Het oorlogsframe past bij het ‘strong defense’ mission statement van Lakoff. Dit statement sluit aan bij de verdedigende rol die Nederland moet nemen in de strijd tegen terrorisme. Het oorlogsframe wordt alleen gebruikt door conservatieve politieke partijen, namelijk de PVV, het CDA, ChristenUnie en de VVD.

Volgens het islamframe is de islam een moorddadige ideologie die de bron voor terrorisme is: volgens de PVV reden om te de-islamiseren. Het frame benadrukt niet de militaire

¹⁶ Geraadpleegd op 2 juni 2016, van <https://www.prodemos.nl/LEER-Meer-over-democratie-en-rechtsstaat/Informatie-over-politiek/Politieke-partijen/Indeling-van-partijen>.

middelen die eventueel ingezet kunnen worden, maar wel dat Nederland hard moet optreden tegen moslims en de grenzen moet sluiten. Ook in dit frame moet Nederland zich verdedigen tegen terrorisme en sluit het frame aan bij het conservatieve 'strong defense' statement.

Ook het slappe wetgevingsframe is een vijandelijk frame. Terroristen zijn volgens dit frame vijanden die veel harder aangepakt moeten worden. Met behulp van militaire middelen, meer geld voor het ministerie van veiligheid & justitie moeten (mogelijke) terroristen worden aangepakt en moeten we terrorisme uitroeien. Dat de terroristen als vijanden worden gezien, blijkt ook uit het feit dat dit frame teruggekeerde Syriëgangsters het Nederlanderschap wilt ontnemen. Het slappe wetgevingsframe wordt door alle conservatieve partijen gebruikt, maar door geen enkele progressieve.

Aan de hand van deze resultaten kan ik concluderen dat conservatieve partijen inderdaad vaker gebruik maken van vijandelijke frames dan progressieve partijen.

4.6 Conclusie

In het corpus komen zes verschillende frames voor die door verschillende politieke partijen gebruikt worden. Het 'we laten ons niet bang maken'-frame wordt door iedere politieke partij benadrukt, maar de andere frames laten verschillen zien tussen conservatieve en progressieve politieke partijen. Zo zijn er drie frames die alleen door conservatieven gebruikt worden en is er slechts één frame dat door meer progressieve politieke partijen benadrukt wordt.

Over het algemeen komen de gebruikte frames van de politieke partijen overeen met de politieke beleidsvisies, maar daarbij moet ik wel opmerken dat de partijen in het debat meer frames gebruiken dan ze in hun beleidsvisie noemen en een aspect van de beleidsvisie van D66 was bij geen enkel frame te plaatsen. De PvdD en SP noemen in hun visies ook conservatieve frames, terwijl ze in het Kieskompas van Krouwel als progressieve partijen zijn neergezet.

Aan de hand van hypothese 3 bekeek ik of conservatieve politieke partijen meer vijandelijke frames gebruiken. En met resultaat, in het onderzochte corpus kwamen drie vijandelijke frames voor die door enkel conservatieve politieke partijen genoemd zijn: het oorlogs-, islam- en slappe wetgevingsframe.

5. Conclusie

5.1 Conclusie

In deze scriptie heb ik onderzocht welke frames politici gebruiken in de debatten en in de politieke beleidsvisies over het thema terrorisme. Met behulp van de kwalitatieve inductieve inhoudsanalyse van Van Gorp (2007b) heb ik vastgesteld welke frames politici in vier verschillende debatten over terrorisme hanteren. Na het vaststellen van de frames heb ik bekeken of de gebruikte frames in de debatten hetzelfde zijn als de frames in de politieke beleidsvisies en bekeken of de frames overeenkomen met de politieke kleur van de verschillende politieke partijen. Ook heb ik onderzocht of conservatieve partijen vaker vijandelijke frames gebruiken. Met behulp van de hypothesen heb ik antwoord kunnen geven op de volgende hoofdvraag:

Passen de frames die leden van de Tweede Kamer gebruiken in debatten over terrorisme bij de frames die ze hanteren in hun politieke beleidsvisie en bij hun politieke kleur?

Kort samengevat kan ik concluderen dat de frames die politici gebruiken in de debatten over het algemeen passen bij hun politieke beleidsvisie en kleur. In het corpus komen zes verschillende frames voor: het oorlogsframe, het 'terrorisme begint in eigen land'-frame, het islamframe, het discriminatieframe, het 'we laten ons niet bang maken'-frame en het slappe wetgevingsframe. Uit de resultaten is gebleken dat de frames die politici in het debat opvoeren over het algemeen overeenkomen met hun beleidsvisie. In de beleidsvisies komen niet alle frames uit de onderzochte debatten voor en in twee gevallen gebruiken partijen een frame die ze in de debatten niet opgevoerd hebben. Ook komt in de beleidsvisie van D66 een aspect voor dat niet is in te delen in één van de gevonden frames. Volgens D66 moet er diplomatieke en humanitaire aandacht zijn voor fragiele staten in de wereld om ervoor te zorgen dat radicalisering voorkomen wordt.

Ook de politieke kleur van de verschillende partijen komt over het algemeen overeen met de kleur van de frames. De conservatieve aanpak, waar het oorlogsframe, het islamframe en het symboolpolitiekframe onder vallen, wordt ondersteund door conservatieve politieke partijen en een progressieve partij, de SP. De drie conservatieve frames zijn ook vijandelijke frames volgens de definitie van Charteris-Black (2005, p. 91). De progressieve aanpak, waar het 'terrorisme begint in eigen land'-frame en het discriminatieframe onder vallen, wordt door zowel conservatieve als progressieve politieke partijen gehanteerd. Het 'we laten ons niet bang maken'-frame, een frame dat iedere politieke partij noemt, is een frame dat niet in deze tweedeling past. Dit frame laat zien dat burgers bang mogen zijn, maar dat angst niet de boventoon mag gaan voeren, omdat dat precies is wat terroristen willen.

Er is dus een duidelijk verschil te zien tussen progressieve en conservatieve partijen: progressieve politieke partijen hanteren alleen het ‘terrorisme begint in eigen land’-frame, het discriminatieframe en het ‘we laten ons niet bang maken’-frame, terwijl conservatieve politieke partijen ieder gevonden frame kunnen benadrukken. Welk frame door welke politieke partij besproken wordt, is af te lezen uit tabel 4.4. Twee frames komen in geen enkele politieke beleidsvisie voor, namelijk het oorlogs- en het discriminatieframe. Het oorlogsframe is een recent frame dat nog niet is opgenomen in de politieke standpunten van de verschillende politieke partijen en het discriminatieframe laat overeenkomsten zien met het ‘we laten ons niet bang maken’-frame, dat wel door bijna iedere partij (behalve ChristenUnie en SP) in de politieke opvatting is opgenomen.

Politici maken zoveel gebruik van framing dat het een essentieel en onmisbaar onderdeel van de politiek lijkt. Het effect van goed ingezette frames kan groot zijn. Niemand is in staat om alles te overzien en het is daarom noodzakelijk om de essentie te destilleren en deze pakkend over te brengen op het publiek. Framing werkt ordenend en stelt burgers in staat te begrijpen hoe dingen in elkaar zitten. Maar framing geeft ook een interpretatie en dus een deel van de werkelijkheid weer. Daarmee is het voor politici een effectieve methode om burgers te overtuigen. In dit onderzoek is aangetoond hoe politici hun standpunt voor het voetlicht brengen.

5.2 Aanbevelingen

Dit onderzoek geeft inzicht in het framegebruik van politici in debatten en hun politieke standpunten over terrorisme. Naar aanleiding van dit onderzoek kan ik een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek doen. Het is ten eerste interessant om te onderzoeken welke frames dominant zijn. In dit onderzoek heb ik alleen gekeken naar de voorkomende frames volgens de inductieve methode van Van Gorp, maar het zou ook interessant zijn te onderzoeken welke politieke partij het meest gebruik maakt van framing. Een onderzoeker kan dan vaststellen of conservatieven vaker frames ondersteunen. Ten tweede kan met behulp van een deductieve onderzoeksmethode onderzocht worden welk effect de frames op kiezers hebben.

Eerder maakte ik al duidelijk dat media veel publiceren en berichten publiceren over het thema terrorisme. Een derde interessant vervolgonderzoek zou daarom zijn om framing in de politiek te vergelijken met framegebruik in de media over terrorisme. De media, die door middel van agenda-setting invloed hebben op de denkwijze van het publiek over een bepaalde kwestie, spelen een belangrijke rol in visievorming van burgers. Door een vergelijkend onderzoek te doen, zou bekeken kunnen worden of framegebruik in de politiek en media overeenkomen, of dat er grote verschillen bestaan.

6. Bibliografie

- Bruijn, H. de (2011). *Framing. Over de macht van taal in de politiek* (9^e druk). Amsterdam: Uitgeverij Atlas Contact.
- Bush, G. (2001). *President Bush Addresses the Nation*. Geraadpleegd op 19 april 2016, van http://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html.
- Charteris-Black, J. (2005). *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor* (2^e druk). London: Palgrave Macmillan.
- Das, E., Bushman, B. J., Bezemer, M. D., Kerkhof, P., & Vermeulen, I. E. (2009). How terrorism news reports increase prejudice against outgroups: A terror management account. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 453-459.
- Deprez, A. (2008). Internationale conflictberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers: een longitudinale framing- en representatieanalyse van de Eerste en Tweede Intifada. Universiteit Gent/Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis. An Essay of Organization of Experience* (1^e druk). Londen: Harper & Row.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1971). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Atherton.
- Gorp, B. van (2004). *Framing en het interpreteren van nieuws*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Gorp, B. van (2006). Een constructivistische kijk op het concept framing. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 34(3), 246-256.
- Gorp, B. van (2007a). The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In. *Journal of Communication*, 57, 60-78.
- Gorp, B. van (2007b). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *Kwalon*, 12(2), 13-18.
- Gorp, B. van (2010). Strategies to take subjectivity out of framing analysis. In P. D'Angelo & J.A. Kuypers (Red.), *Doing news framing analysis: empirical and theoretical perspectives* (pp. 84-109). New York: Routledge.
- Gorp, B. van, & Vercruyssen, T. (2011). *Framing en reframing: anders communiceren over dementie*. Koning Boudewijn Stichting.
- Gorp, B. van (2014). *Framing en reframing: op weg naar de destigmatisering van arbeidsongeschiktheid en invaliditeit*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

- Handelingen van het debat naar aanleiding van de aanslag op Charlie Hebdo en de Parijse Joodse supermarkt op 7 januari 2015 (Tweede Kamer, 2014-2015, 29754, nr. 41-7). Geraadpleegd op 2 maart 2016, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20142015-41-7>.
- Handelingen van het voorstel tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap, eerste termijn (Tweede Kamer, 2014-2015, 34016, nr. 8). Geraadpleegd op 9 februari 2016, van <http://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjrzu2iohxzx#p2>.
- Handelingen van het voorstel tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap, tweede termijn (Tweede Kamer, 2014-2015, 34016, nr. 10). Geraadpleegd op 9 februari 2016, van <http://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjrz7km3n2vj>.
- Handelingen van het debat over de aanslagen in Parijs op 13 november 2015 (Tweede Kamer, 2015-2016, 29754, nr. 27-3). Geraadpleegd op 2 maart 2016, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20152016-27-3>.
- Hertog, J. K., & McLeod, D. M. (2001). A multiperspectival approach to framing analysis: A field guide. In S.D. Reese, O.H. Gandy, & A.E. Grant (Eds.), *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world* (pp. 139-161). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Jong, J. de (2012) *Waarom maken politici graag gebruik van framing? Over de kracht van beelden*. Geraadpleegd op 3 februari 2016, van <http://www.taalcanon.nl/vragen/waarom-maken-politici-graag-gebruik-van-framing/>.
- Jenneskens, M. (2013). *Linkse hobby's versus Henk en Ingrid – framing in de Nederlandse politiek*. Geraadpleegd op 29 februari 2016, van <http://www.tekstblog.nl/linkse-hobbys-versus-henk-en-ingrid-framing-in-de-nederlandse-politiek/>.
- Joris, W., d'Haenens, L., Gorp, B. van, & Vercruyssen, T. (2013). De eurocrisis in het nieuws. Een framinganalyse van de verslaggeving in Vlaamse kranten. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(2), 162-183.
- Kieskompas (2016). Geraadpleegd op 18 april 2016, van <https://home.kieskompas.nl/nl/>.
- Korsten, F. A. (2013). *'Framing' in de politiek. Over politiek als taalstrijd*. Geraadpleegd op 21 maart 2016, van <http://www.arnokorsten.nl/PDF/Democratie/Framing%20in%20de%20politiek.pdf>.
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant! Know your values and Frame the Debate*. White River Junction: Chelsea Green Publishing.
- Lamme, E. (09-10-2012). *Links en rechts zijn eigenlijk beide progressief* [online nieuwsbericht]. Geraadpleegd op 5 juni 2016, van <http://www.joop.nl/opinies/links-en-rechts-zijn-eigenlijk-beide-progressief>.
- NOS (14-11-2015). *Rutte: we zijn in oorlog met IS* [online nieuwsbericht]. Geraadpleegd op 10 mei 2016, van <http://nos.nl/artikel/2069063-rutte-we-zijn-in-oorlog-met-is.html>.

- McCombs, M. E., Shaw, D. L., & Weaver, D. H. (1997). *Communication and democracy: Exploring the intellectual frontiers in agenda-setting theory*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Papacharissi, Z., Fatima Oliveira, M. de. (2008). News Frames Terrorism: A Comparative Analysis of Frames Employed in Terrorism Coverage in U.S. and U.K. newspapers. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 13(1), 52-74.
- Price, V., & Tewksbury, D. (1997). News values and public opinion: A theoretical account of media priming and framing. In G. Barnett & F. Boster (Eds.), *Progress in communication sciences* (pp. 173-212). Norwood, N.J.: Ablex Pub. Corp.
- Prodemos (z.d.) *Leer meer over democratie en rechtsstaat*. Geraadpleegd op 2 juni 2016, van <https://www.prodemos.nl/leer/informatie-over-politiek/politieke-partijen/indeling-van-partijen/>.
- Reese, S.D. (2007). The Framing project: A Bridging Model for Media Research Revisited. *Journal of Communication*, 57(1), 148-154.
- Rijksoverheid (z.d.) *Verhouding regering en parlement*. Geraadpleegd op 10 mei 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/parlement/inhoud/verhouding-kabinet-en-parlement>.
- Rijkswet op het Nederlanderschap. (2016, 31 maart). Geraadpleegd op 31 mei 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0003738/2016-03-31>.
- Ruigrok, N., & Atteveldt, W. van, (2007). Global angling with a local angle: How US, British, and Dutch newspapers frame global and local terrorist attacks. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 12(1), 68-90.
- Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49, 103-122.
- Scheufele, D. (2000). Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication. *Mass Communication & Society* 3(2), 297-316.
- Scheufele, D. A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda-setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication*, 57(1), 9-20.
- Schinkel, W. (19-11-2015). *Waarom aanslagen geen aanval op onze warden zijn (en politici ons dat wel willen doen geloven)* [online nieuwsbericht]. Geraadpleegd op 3 juni 2016, van <https://decorrespondent.nl/3651/Waarom-aanslagen-geen-aanval-op-onze-waarden-zijn-en-politici-ons-dat-wel-willen-doen-geloven/383976188442-caf1921b>.
- Schnell, F., & Callaghan, K. (2005). *Framing American Politics*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Shoemaker, P., & Reese, S.D. (1996). *Mediating the Message*. New York: Longman Publishers.
- Silverman, J., & Thomas, L. (2012). 'I feel your pain': Terrorism, the media and the politics of response. *Crime Media Culture*, 8(3), 279-295.

- Spielvogel, C. (2005). 'You Know Where I Stand': Moral Framing of the War on Terrorism and the Iraq War in the 2004 Presidential Campaign. *Rhetoric & Public Affairs*, 8(4), 549-569.
- Swidler, A. (1986). Culture in action: symbols and strategies. *American Sociological Review*, 51(2), 273-286.
- Tankard, J. W. (2001). The empirical approach to the study of media framing. In S.D. Reese, O.H. Gandy, & A. E. Grant (Eds.), *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world* (pp. 95-106). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Trouw (28-05-10). *VVD weerspreekt aantijgingen Netwerk* [online nieuwsbericht]. Geraadpleegd op 9 mei 2016, van <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1104843/2010/05/28/VVD-weerspreekt-aantijgingen-Netwerk.dhtml>.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1981). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science*, 211(4481), 453-458.
- Tweede Kamer Kieskompas (2012). Geraadpleegd op 18 april 2016, van <http://www.tk2012.kieskompas.nl>.
- Vliegenthart, R., & Roggeband, C. (2007). Framing immigration and integration. Relationships between press and parliament in the Netherlands. *International Communication Gazette*, 69(3), 295-319.
- Vreese, C.H. de (2003). Valenced news frames and public support for the EU. *Communications*, 28(4), 361-381.
- Vreese, C. H. de (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal + Document Design*, 13(1), 51-62.

Bijlage I – Framematrix

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
Oorlog	<i>De oorlog verklaren aan terrorisme</i>	Het Westen is in oorlog met terrorisme.	Terroristen plegen aanslagen in het Westen en daar moet het Westen op reageren door de strijd aan te gaan.	Als we niets tegen terrorisme doen, zullen we de strijd verliezen en zullen extremisten gaan heersen over ons.	Als we in oorlog zijn, moeten we militaire middelen inzetten om de oorlog te winnen. Als er sprake is van oorlog gaan we niet voor een 1-1 gelijkspel.	Oorlog, geen gelijkspel, verslaan, vernietigen, militaire middelen, moeten winnen, wapens, bommen, gewapend conflict, aanslagen, vijanden	<p>“Nu Nederland blijkbaar in oorlog is, moeten we beseffen dat een oorlog niet kan eindigen met een 1-1 gelijkspel.”</p> <p>“Als we zeggen dat wij in oorlog zijn, dan moeten we winnen, desnoods met militaire middelen.”</p>	PVV, CDA, ChristenUnie, VVD

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
Counterframe: terrorisme begint in eigen land	Terrorisme begint in eigen land	Kwetsbare jongeren zijn vatbaar voor extremisme.	Veel jongeren worden opgevoed met onvoldoende besef van vrijheid. Jongeren leven geïsoleerd en er bestaat ongelijkheid.	In de ongelijkheid ligt een voedingsbodem voor radicalisme.	We moeten zorgen voor een preventieve aanpak en ervoor zorgen dat we weten wat er in de jongeren omgaat.	Vatbaar, integratie, beroerd gesteld, parallelle samenlevingen, segregatie, de samenleving inrichten, onvoldoende besef van vrijheid, onvoldoende kritisch vermogen, jongeren in het nauw zijn voedingsbodem, gevoel er niet bij te horen, kwetsbare wijken, isolatie, wantrouwen, verbinding tussen groepen herstellen, weten wat er in de hoofden omgaat	<p>“Hoe meer we toestaan dat jongeren geïsoleerd van elkaar leven, hoe groter het onderlinge wantrouwen en hoe kleiner het besef dat we samen een zijn.”</p> <p>“We moeten weten wat er speelt om de verbinding tussen jongerengroepen en de samenleving te herstellen. We moeten weten wat er in de hoofden van radicaliserende jongeren omgaat.”</p>	Christen Unie, VVD, PvdD, SP, D66, GroenLinks

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
Islam	<i>De islam is de oorzaak van alle narigheid</i>	De islam is een moorddadige ideologie.	De islam is de bron van al het terrorisme in de wereld.	De islam is een groot gevaar voor de vrijheid in ons land.	We moeten Nederland de-islamiseren. We moeten af van de islam. We moeten de Nederlandse grenzen sluiten.	Gewelddadige islam, paard van Troje, sinds massaimmigratie, de-islamiseren, wortel van het kwaad, bestaat geen vreedzame islam, knettergek, gevaar voor vrijheid, islam is olifant, moorddadige ideologie, bron van het kwaad	<p>“Het verband tussen al die afschuwelijke slachtingen en de bron waaruit zij voortkomen, valt niet te ontkennen: de jihad is onderdeel van de islam.”</p> <p>“De islam hoort niet in Nederland.”</p> <p>“Natuurlijk zijn er vreedzame moslims, maar er bestaat geen vreedzame islam. De islam is knettergek.”</p>	PVV

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
Counterframe: discriminatie <i>Terrorisme zet verschillende groepen mensen in de samenleving tegenover elkaar</i>		Moslims in Nederland worden onterecht geassocieerd met terrorisme en voelen zich daardoor gediscrimineerd.	Doordat jihadistisch terrorisme wordt geassocieerd met de islam, worden moslims gediscrimineerd.	Nederlandse moslims voelen zich niet gewaardeerd en voelen zich niet thuis in Nederland. Zo ontstaat er een 'wij tegen zij'-cultuur.	Nederlandse moslims spreken zich uit tegen de islamitische terreur. Alle Nederlanders moeten eensgezind zijn, samen vormen we een bondgenootschap.	Tegenkracht, tegensignaal, tegenbeweging, solidariteit, eensgezindheid, eendracht, veerkracht, verbondenheid, saamhorigheid, respect, gemeenschappelijke vijand, samen, samen staan voor een vrije samenleving, gezamenlijkheid, burgers zijn opgestaan, op de been krijgen, slachtoffers, potentiële medestanders, schouder aan schouder, hand in hand protesteren, reageren, blijf van de islam af, frontlinie,	<p>“Wij, dat zijn de mensen die de vrijheid, de tolerantie, de vooruitgang, de democratie koesteren. Zij, dat zijn zij die de gekoesterde Europese waarden verachten en bestrijden, soms zelfs met geweld.”</p> <p>“Negen van de tien slachtoffers van jihadisme zijn moslims.”</p> <p>“Velen, van organisaties tot individuen, spraken zich uit met een gezamenlijke boodschap: blijf van onze islam af.”</p>	ChristenUnie, VVD, PvdA, CDA, SP, GroenLinks

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
We laten ons niet bang maken-frame	<i>Het doel van terroristen is angst zaaien in de wereld</i>	Terroristen willen angst en haat zaaien onder gewone mensen in een vrije wereld. Terrorisme is een gevaar voor onze open en vrije samenleving.	Terroristen willen de samenleving ontregelen om op die manier nieuwe strijders te kunnen rekruteren.	We hebben angst en doen onze vrijheden geweld aan. Mensen durven niet meer de straat op of in grote groepen bij elkaar te komen. We verliezen het vertrouwen in elkaar en een gevolg daarvan is dat onze samenleving verdeeld raakt.	We moeten angst wegnemen door moedig en alert e zijn. We moeten de waarden van onze samenleving hoog in het vaandel houden en ons met elkaar weerbaar maken. We mogen onze rechtsstaat niet aan de kant schuiven. We moeten de bondgenoten in elkaar zoeken en eensgezind zijn.	Uit elkaar laten spelen, zelfvertrouwen , sterker dan haat, sterker dan kogels van terroristen, ze willen verdelen, moed is overwinnen van angst, zaaien van angst en onzekerheid, ontregelen samenleving, ontwrichten samenleving, angstaanjagend , niet uit elkaar laten spelen, redeloze en radeloze angst als enige doel, verwarring, bedreiging	“Als we steeds weer tegenover elkaar komen te staan, zal het extremisme hoogtij vieren en zal de democratie de grote verliezer zijn.” “We zijn geraakt, geraakt in het hart. Maar we zullen nooit de fundamenten onder onze vrijheid weg kunnen slaan. Omdat onze vrijheid in al haar kwetsbaarheid veel sterker is dan de hardstalen kogels uit een automatisch geweer.”	PvdA, GroenLinks, D66, ChristenUnie, VVD, PvdD, SP, CDA

Frame	Cultureel thema	Problematische definitie	Oorzaak van het probleem	Gevolg van de situatie	Beleidsmatige oplossingen	Woordkeuze en metaforen	Catchphrases / Voorbeelden	Politieke partijen
Slappe wetgevingsframe	<i>De Nederlandse regering is alleen bezig met het bedenken van schijnoplossingen, in plaats van harde en effectieve wetsvoorstellen te maken.</i>	De Nederlandse samenleving is nog niet ingericht op het effectief en hard aanpakken van terrorisme. Er worden alleen schijnoplossingen bedacht.	Nederland is huiverig met het maken van strengere regels. De nieuwe wetten zijn slechts een pleister op een slagaderlijke bloeding.	Omdat Nederland nog niet is ingericht op terrorisme kunnen de terroristen nu nog te veel hun gang gaan zonder gestraft te worden.	Terroristen moeten veel harder aangepakt worden. Er moet meer geld vrij gemaakt worden voor defensie en veiligheid&justitie en teruggekeerde Syriëgangers verliezen hun Nederlanderschap .	Staatloosheid, paniekvoetbal , angstklimaat, symptoombes trijding, afschrikwekk ende werking, verdienen om Nederlander te zijn, pleister op bloeding	“Met dit wetsvoorstel worden niet meer dan een paar kruimels binnengehaald. Deze politiek is een pleister op een slagaderlijke bloeding.” “Er moet worden voorkomen dat jihadistische strijders die dood en verderf zaaien normaal de voordelen van het Nederlanderschap kunnen genieten.”	CDA, SGP, ChristenUnie, PVV, VVD

Bijlage II – Resultaten open codering

Toegekende code	Tekst	Politieke partij	Uiting	Framing devices
Onbeschrijflijk veel slachtoffers	<i>Aanslagen in Parijs (p. 1)</i>	PVV	Ze werden het slachtoffer van de kogels uit de kalasnikovs van de moslimterroristen. Bataclan, iets verder, in het elfde arrondissement; onschuldige mensen, in blinde paniek, als ratten in de val. Het laatste wat zij hoorden was de triomfkreet van het kwaad, het trotse geschreeuw van de vijand: Allahoe akbar. Afgeslacht in een bloedbad dat zijn weerga niet kent. Onbeschrijflijk leed, onbeschrijflijk!	Onschuldige mensen, blinde paniek, ratten in de val, afgeslacht, onbeschrijflijk leed, onschuldige burgers
Syriëgangsters	<i>Aanslagen in Parijs (p. 1)</i>	PVV	In Parijs werden zoveel mensen in de bloei van hun leven bruut van het leven beroofd door moslimterroristen, waaronder teruggekeerde Syriëgangsters. Volgens mediaberichten kwam een van de terroristen met de vluchtelingenstroom Europa binnen.	Vreemde krijgsmacht, van lotje zijn, gevaar, gedesoriënteerd
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 6)</i>	PVV	Er lopen op dit moment tientallen mensen rond die hetzelfde op hun geweten hebben toen ze terugkwamen uit Syrië als de mensen die daarna in Parijs die moorddaden hebben gepleegd.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 6)</i>	VVD	Syriëgangsters die daar gevochten hebben, zijn wat mij betreft in dienst geweest van de vreemde krijgsmacht.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 8)</i>	VVD	Je moet toch wel redelijk van lotje zijn om daar te gaan vechten tegen al die democratische waarden die je nu juist het leven hebben gegeven dat wij hier kennen.	
	<i>Aanslagen in</i>	GroenLinks	Ik ben ook bang voor de mensen die terugkomen uit Syrië.	

	<i>Parijs</i> (p. 8) <i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p. 17)	ChristenUnie	Syriëgangers, die een gevaar kunnen zijn en die gedesoriënteerd zijn.	
Oorlog	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 1) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 4) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 20) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 21) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 21) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 35) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 37)	PVV CDA ChristenUnie ChristenUnie Kabinet/Rutte GroenLinks VVD	Natuurlijk is het oorlog. Nu Nederland blijkbaar in oorlog is, moeten we beseffen dat een oorlog niet kan eindigen met een 1-1 gelijkspel. De vijand moet verslagen worden. We zijn in oorlog met IS in Syrië en Nederland staat alleen maar, over de grens, met een vlaggetje te wapperen en hoop dat andere landen toch vooral hun bommen laten raken. Dat kan niet. Dat is niet serieus te nemen. Als de minister-president zegt dat wij in oorlog zijn, dat wij een strijd tegen ISIS voeren, desnoods met militaire middelen, die we moeten winnen, dan is het zo dat er inderdaad boots on the ground moeten zijn. Ik heb het niet over training, want met alleen maar training win je de oorlog niet. Je hebt ook echt wapens nodig. Ik denk dat ieder mens zal erkennen dat hier sprake is van een oorlogssituatie, zoals ik die geschetst heb. Waarom het woord "oorlog"? Het had ook over een gewapend conflict kunnen gaan, maar het kabinet kiest ervoor om oorlogstermen te kiezen. We zijn het er volgens met elkaar over eens dat we het hier niet hebben over een voetbalkamp. We bombarderen. Er zijn aanslagen. Laten we er dus voor oppassen dat we het terugbrengen tot een discussie over alleen het woord "oorlog".	Oorlog, geen gelijkspel, verslaan, vernietigen, militaire middelen, moeten winnen, wapens, bommen, gewapend conflict, aanslagen

Islam	<i>Aanslagen in Parijs (p. 1)</i>	PVV	De jihad is de kern van de islam. Dat is geen mening; dat is een feit, een gegeven. U hebt de islamitische invasie gefaciliteerd. Mijn laatste zin is dat de islam niet in Nederland hoort.	Gewelddadige islam, paard van Troje, sinds massa-immigratie, de-islamiseren, wortel van het kwaad, bestaat geen vreedzame islam, knettergek, gevaar voor vrijheid, islam is olifant, moorddadige ideologie
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 2)</i>	PVV	Wij strijden hier tegen de islam. Maar ik verzeker u dat al die grote aanslagen hier in Europa de afgelopen tien jaar, van Madrid tot Parijs, tot het Joods Museum in Brussel, tot Londen, tot onze eigen Theo van Gogh in Amsterdam, met elkaar gemeen hebben dat ze geïnspireerd zijn op die gewelddadige islam. We moeten Nederland de-islamiseren. We moeten af van de islam. Geen pappen-en-nathouden, af van de islam. We hebben het paard van Troje naar Europa gehaald, we hebben ze niet gevraagd te assimileren, maar ze van alle kanten gepamperd, we zijn niet opgetreden tegen de agressievelingen onder hen en dat zullen we eindelijk eens moeten gaan doen.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 3)</i>	PVV	De aanslagen vinden plaats sinds wij de massa-immigratie uit islamitische landen hebben toegelaten. Ik zeg dat wij moeten de-islamiseren om Nederland veiliger te maken. Ik sta voor het bestrijden van de wortel van het kwaad. Die wortel van het kwaad heet: I-s-l-a-m. Islam. Wij zullen niet rusten voordat wij Nederland hebben gede-islamiseerd.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 3)</i>	PVV	Woest dat er door de islam weer onschuldige slachtoffers zijn gevallen. Natuurlijk zijn er vreedzame moslims, maar er bestaat geen vreedzame islam. De islam is knettergek. We moeten de-islamiseren.	
	<i>De aanslag in</i>	PVV	De islam is een groot gevaar voor Nederland en onze	

	<i>Parijs</i> (p. 6) <i>De aanslag in Parijs</i> (p. 9) <i>De aanslag in Parijs</i> (p. 43)	PVV PVV	vrijheid. Natuurlijk zijn het terroristen, maar het kabinet weigert de olifant te zien die iedereen ziet, die midden in de Kamer staat en waar met koeienletters “islam” op staat geschreven. De islam, de moorddadige ideologie die zich als een slang in onze samenleving heeft genesteld. Steeds meer mensen willen minder islam.	
Jihad	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 1) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 1) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 21) <i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 30) <i>De aanslag in Parijs</i> (p. 4) <i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p. 7) <i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p. 17)	PVV ChristenUnie Kabinet/Rutte ChristenUnie D66 ChristenUnie VVD	Het is al 1400 jaar oorlog en die oorlog heet jihad. Wij staan hier tegenover een groot kwaad, het kwaad van het jihadisme. Jihadisten misbruiken de islam voor hun doeleinden. Tikkende tijdbommen Geen enkele religie is de basis van bepaalde daden, je kunt nooit zeggen dat de islam schuldig is. Gewapend jihadisme, de valse lokroep voor jonge mensen in ons land. Onze vrijheid wordt bedreigd door jihadisten die strijden in naam van hun geloof, althans hun interpretatie daarvan, waarmee ze hun terroristische daden rechtvaardigen.	Groot kwaad, misbruiken, mondiaal, gewapend, strijden in naam van (een interpretatie van) het geloof
Moslims zijn potentiële medestanders	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 2) <i>Aanslagen in</i>	ChristenUnie VVD	Negen van de tien slachtoffers van jihadisme zijn moslims. Ik weet dat we bondgenoten hebben, ik weet dat we potentiële medestanders hebben. Duw potentiële bondsgenoten niet van je af, maar sta schouder aan schouder tegen het kwaad van het jihadisme. Gelukkig is er ook een andere kant. Ik noem de ontredderde	Slachtoffers, potentiële medestanders, schouder aan schouder, hand in hand protesteren, ontredderde ouders,

	<i>Parijs (p. 5)</i>	VVD	ouders van terroristen, die zeggen niets te begrijpen van de vreselijke daden van hun eigen kind.	uitspreken tegen islamitische terreur, reageren, blijf van de islam af, frontlinie,
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 6)</i>	VVD	Ik verwacht van moslims dat zij zich in de meest stevige bewoordingen uitspreken tegen de islamitische terreur, niet omdat ik dat vraag, maar omdat ze het zelf willen, omdat ze willen uiten dat dit niet uit hun naam gebeurt.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 7)</i>	VVD	Ik verwacht van moslims in brede zin dan ook dat zij reageren op de aanslagen. En niet omdat ik dat wil, want dat heeft geen waarde. Dat is net als wanneer je tegen je kind zegt "zeg sorry" en het vervolgens sorry zegt. Hetzelfde geldt voor de brede moslimgemeenschap. Uiteindelijk gaat het over de voedingsbodem en over het wegstreken.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 7)</i>	VVD	Moslims moeten de rest van de samenleving het gevoel geven: dit is niet wat wij zijn, wij willen dit soort zaken in Nederland absoluut niet.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 1)</i>	PvdA	Velen, van organisaties tot individuen, spraken zich uit met een gezamenlijke boodschap: blijf van onze islam af. Dat was terecht en nodig.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 9)</i>	CDA	Het geluid van de vreedzame, op democratie en vrijheid gerichte islam moet overheersen. Het is essentieel dat het radicale geluid de pas wordt gesneden, juist in de nasleep van de vreselijke gebeurtenissen in Parijs.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 2)</i>	ChristenUnie	De heer Wilders zegt nu dat we al 1400 jaar in oorlog zijn met de islam, met aanhangers van de islam, terwijl het moslims zijn die in de eerste frontlinie staan tegenover het kwaad van het jihadisme, terwijl het Koerdische moslims zijn die met gevaar voor eigen leven vechten tegen dit kwaad.	

Strijd voeren tegen terrorisme	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 3)	CDA	Terugkeerders worden nog steeds behandeld als gewone criminelen, maar inmiddels weten wij dat zij onze vijand zijn.	Vuist tegen terrorisme, vijand, verdedigen, niet de grote verliezer zijn, geestelijke strijd, meedogenloze haat, terreur en tirannie, barbaarse organisatie, hybride strijd, taai,
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 6)	VVD	Want als je van democratie wilt genieten, moet je haar ook helpen verdedigen. Dat geldt voor ons allemaal, want als we steeds meer tegenover elkaar komen te staan, zal het extremisme hoogtij vieren en zal de democratie de grote verliezer zijn.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 12)	SGP	Het is een geestelijke strijd om de harten en geesten, een strijd tegen meedogenloze haat, een strijd tegen terreur en tirannie.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 8)	SP	Strijd met ons met maatregelen die de integratie in Nederland juist bevorderen. Strijd met ons met maatregelen om sociale onrust aan te pakken.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 13) <i>Ontnemen NL'schap 10</i> (p. 16)	SGP ChristenUnie	Taaie strijd voeren tegen terreur. Het is duidelijk dat we met het jihadisme te maken hebben met een kwaad dat bestreden moet worden.	
Nederland veiliger maken / Nederland beschermen	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 3)	CDA	Terreur bestrijden betekent ook: onze democratie weerbaar maken, antidemocratische partijen kunnen verbieden en verheerlijking van geweld strafbaar stellen. Dat maakt duidelijk dat we tegen het jihadisme moeten optrekken. Wat we daarbij nodig hebben, is niet iets wat stoer klinkt, maar iets wat echt werkt; geen symboolpolitiek met slagbomen, maar veiligheidsbeleid dat effectief is. Effectief vrijheidsbeleid begint vooral ook waar de radicalisering begint: in de banlieus van Parijs en Brussel. Daar dolen duizenden jongeren rond die vatbaar zijn voor deze duistere vorm van de islam.	Verdedigen, weerbaar maken, verbieden, verheerlijking van geweld strafbaar stellen, effectief veiligheidsbeleid, rechtsstaat beschermen, schaven van het hout, balans vinden, open houding, vrije woord,

	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 6)	VVD	Ik vind dat we alles moeten doen om de rechtsstaat te beschermen, zonder die aan de kant te zetten.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 8)	VVD	We moeten de maatschappij beschermen tegen de mensen die niet bereid zijn om een tweede kans te pakken.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 9)	PvdA	Mijn fractie steunt de maatregelen die het kabinet deze week aankondigde. Deze maatregelen klinken misschien minder stoer maar zijn wel effectiever dan bommen en hekken. Wie de terroristen die zich in onze samenleving bevinden wil uitschakelen, heeft immers gedetailleerde kennis en precieze instrumenten nodig, geen muren of tapijtbombardementen. Een splinter verwijder je ook uit je vinger met een scherp oog en een pincet, niet met een blinddoek en een voorhamer. Maar het echte antwoord houdt meer in dan het verwijderen van de splinters. Het echte antwoord is het schaven van het hout.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 39)	PvdA	Ondanks de onvermijdelijke pogingen hier en daar om de een dan wel de ander hardnekkig in het kamp van de softies dan wel de hardliners te duwen, heb ik sterk de indruk dat vrijwel alle partijen in deze Kamer op zoek zijn naar de balans.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 11)	SP	Wie hecht aan de vrijheid, moet die vrijheid ook durven beschermen.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 14)	ChristenUnie	Vrijheden zijn het waard om beschermd te worden.	
	<i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p.15)	PvdA	Het gaat niet om het indammen van jihadstrijders, maar om het beschermen van Nederlanders.	
Voedingsbodem bestrijden	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 7)	VVD	Ik verwacht dat moslims in brede zin dan ook dat zij reageren op de aanslagen. En niet omdat ik dat wil, want dat heeft geen waarde. Dat is net als wanneer je tegen je kind	Voedingsbodem, kennis over wat zich afspeelt in de hoofden

	<i>Aanslagen in Parijs (p. 11)</i>	PvdA	<p>zegt “zeg sorry” en het vervolgens sorry zegt. Hetzelfde geldt voor de brede moslimgemeenschap. Uiteindelijk gaat het over de voedingsbodem en over het wegstappen.</p> <p>Dat vereist nog meer kennis van wat er zich afspeelt in de hoofden van die jongens en meisjes. Van wat zich afspeelt in de huiskamers, wat zich afspeelt op de straatbodem. Het vereist nog eerder en indringender ingrijpen als het mis dreigt te gaan.</p>	van de jongens en meisjes, huiskamers en straatbodem, financieel droogleggen,
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 15)</i>	SP	Een financiële droogleggen zal de slagkracht van IS onderuit slaan. IS verdient miljoenen euro's aan de verkoop van olie, die onder andere via Turkije wordt gesmokkeld. Waarom wordt wapenexport naar dit gebied niet harder aangepakt?	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 40)</i>	SP	Er moet alles aan worden gedaan om IS financieel droog te leggen.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 41)</i>	SP	We moeten weten welke organisaties in Nederland onze rechtsstaat ondermijnen en haat en geweld aanmoedigen.	
Open samenleving is kwetsbaar	<i>Aanslagen in Parijs (p. 3)</i>	CDA	<p>Deze aanslagen drukken ons opnieuw met de neus op de feiten. Onze open samenleving is kwetsbaar. Wij hebben de dure opdracht om een eeuwenoude waardengemeenschap tegen hen te verdedigen. Een waardengemeenschap waarin respect voor de ander en elkaars levensovertuiging vanzelf moet spreken. Alleen voor wie bereid is om onze joods-christelijke waarden te accepteren als grondslag voor onze samenleving, is er bij ons plaats.</p>	Ontregelen samenleving, kwetsbaar, waardengemeenschap verdedigen, respect voor de ander, beschermen, sterker zijn dan jihadisten, 100% veiligheid bestaat niet
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 5)</i>	ChristenUnie	Het is onze verantwoordelijkheid om dat wat kwetsbaar is, te beschermen, maar wel in het gezonde vertrouwen dat onze ideeën zoveel sterker zijn dan dat van jihadisten.	
	<i>Aanslagen in</i>	VVD	Wij moeten niet wegllopen en niet zeggen: ik wil de anders niet te veel kwetsen, dus ik zeg het maar niet.	

	<i>Parijs (p. 7)</i> <i>Aanslagen in Parijs (p. 11)</i>	PvdA	Maar de ongemakkelijke waarheid is dat 100% veiligheid niet bestaat. Onze vrije, tolerante en pluriforme samenleving is kwetsbaar.	
Terroristen zwaarder straffen	<i>Aanslagen in Parijs (p. 3)</i> <i>Aanslagen in Parijs (p. 38)</i>	CDA VVD	Terugkeerders worden nog steeds behandeld als gewone criminelen, maar inmiddels weten wij dat zij onze vijand zijn. Laten we eerlijk zijn je gaat niet op strandvakantie naar Raqqa, om maar wat te noemen. Je gaat niet naar IS-gebied om eens een leuke survivaltocht te doen. We moeten in Nederland haakjes creëren om strafbaarstelling mogelijk te maken.	Vijand, haakjes creëren
Grenzen bewaken	<i>Aanslagen in Parijs (p. 3)</i> <i>Aanslagen in Parijs (p. 12)</i> <i>Aanslagen in Parijs (p. 1)</i>	CDA SGP PVV	Ons beschermen tegen terreur betekent ook: grenzen bewaken. Europa is goed in het openen van grenzen, maar slecht in het bewaken daarvan. Daarnaast is een betere grensbewaking noodzakelijk, aan de buitengrenzen van de Europese Unie maar vervolgens ook aan de nationale grenzen. Niet alleen Nederlandse Syriëgangers die terugkeren, maar ook terroristen of Syriëgangers uit Frankrijk of België kunnen bij Hazeldonk gewoon ons land binnenrijden, met een kofferbak vol kalasnikovs en bomgordels. De grenzen staan immers nog steeds wagenwijd open	Grenzen bewaken, noodzakelijk
Meer geld voor Defensie / Veiligheid en Justitie	<i>Aanslagen in Parijs (p. 4)</i>	CDA	Op dit moment is ons defensieapparaat vooral een verkooporganisatie voor overtollig materieel. Dit kan niet langer bij een premier die zegt dat Nederland in oorlog is. Het CDA verwacht van het kabinet en van deze minister-president dat het woord oorlog betekent: meer geld voor Defensie dan de schamele fooi die er dit jaar tot nu toe bij gekomen is.	Verkooporganisatie voor overtollig materieel, meer geld dan schamele fooi, serieus werk, uitverkoop van defensie, krimp, golfbeweging,

	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 4)	ChristenUnie	Maak eindelijk serieus werk van de tekorten op de begroting van Veiligheid en Justitie!	kapitaalvernietiging, expertiseverlies
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 10)	CDA	Vergeet niet dat met het geld nu, de fooi voor Defensie, de uitverkoop van onze defensie gewoon doorgaat. Het gaat minder snel, maar het is nog steeds een krimp.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 20)	SGP	We zien op Defensie een enorme golfbeweging: eerst enorm bezuinigen en dan moet er toch weer geld bij en voor Veiligheid en Justitie geldt eigenlijk precies hetzelfde verhaal, met wel heel veel kapitaalvernietiging en expertiseverlies van dien.	
Kwetsbare jongeren / Integratie	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 4)	ChristenUnie	Effectief vrijheidsbeleid begint vooral ook waar de radicalisering begint: in de banlieus van Parijs en Brussel. Daar dolen duizenden jongeren rond die vatbaar zijn voor deze duistere vorm van de islam.	Vatbaar, 'Allah is groot' scanderen, integratie, beroerd gesteld, parallelle samenlevingen, segregatie, moordmachines maken van jonge mensen, wijze waarop we de samenleving inrichten, waanbeelden moeten we niet toelaten, onvoldoende besef van vrijheid, onvoldoende kritisch vermogen, jongeren in het nauw zijn voedingsbodemp, gevoel er niet bij te horen, gemakkelijke weg, kwetsbare
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 5)	VVD	De kinderen van een van mijn medewerkers worden op Facebook geconfronteerd met klasgenoten die zeggen blij te zijn dat de jihad in Europa eindelijk begonnen is. Er zijn schoolklassen die in het Arabisch "Allah is groot" scanderen en joelen als er een minuut stilte wordt gevraagd voor de slachtoffers. Dat is onbestaanbaar. Het geeft aan dat het met de integratie van de tweede en derde generatie beroerd gesteld is.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 15)	SP	Mensen kunnen om veel redenen radicaliseren. Eén daarvan ligt in de buurten en wijken die veranderen in parallelle samenlevingen. Daar is segregatie in plaats van integratie. IS maakt moordmachines van jonge mensen. Ik zie het als onze taak om te willen weten hoe dat kan gebeuren, hoe we op tijd kunnen ingrijpen en hoe we dat kunnen voorkomen.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 15)	PvdD	Het is goed om ons te realiseren dat veel van wat ons bedreigt, niet vanuit Syrië komt, maar vanuit onze eigen	

	<p><i>De aanslag in Parijs (p. 12)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 16)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 19)</i></p>	<p>SP</p> <p>D66</p> <p>GroenLinks</p>	<p>samenleving en vanuit de wijze waarop we de samenleving hebben ingericht. Het feit dat daders afkomstig zijn uit een bepaalde regio, rechtvaardigt niet het in blinde woede bombarderen van die regio.</p> <p>Hoe meer we toestaan dat jongeren geïsoleerd van elkaar leven, hoe groter het onderlinge wantrouwen en hoe kleiner het besef dat we samen een zijn.</p> <p>In de ongelijkheid ligt een voedingsbodem voor radicalisme.</p> <p>We moeten weten wat er speelt om de verbinding tussen risicogroepen en de samenleving te herstellen. We moeten weten wat er in de hoofden van radicaliserende jongeren omgaat.</p>	<p>wijken, isolatie, wantrouwen, verbinding tussen groepen herstellen, weten wat er in de hoofden omgaat</p>
Internationale strijd tegen IS	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 4)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 15)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 45)</i></p>	<p>ChristenUnie</p> <p>SP</p> <p>SP</p>	<p>Dan kom ik tot de internationale strijd tegen IS. De Franse president Hollande werkt hard aan een internationale coalitie om de strijd daar tegen IS te intensiveren. Dat zal echter alleen gaan als de landen in de regio zelf ook hun strijd tegen IS intensiveren.</p> <p>De samenwerking tussen diensten in Europa schiet nog altijd te kort. Wij kunnen en dus moeten meer doen om onze veiligheid en weerbaarheid te verbeteren.</p> <p>Er moet iets gedaan worden aan het falende buitenlandbeleid.</p>	<p>Internationale coalitie, strijd intensiveren, samenwerking schiet te kort, weerbaarheid verbeteren, klip-en-klare strategie, optimisme, realisme, falende buitenlandbeleid</p>
Diplomatieke oplossing	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 4)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 10)</i></p>	<p>ChristenUnie</p> <p>PvdA</p>	<p>De strijd tegen IS zal alleen succesvol zijn als er ondertussen ook wordt gewerkt aan een diplomatieke oplossing van het conflict in Syrië.</p> <p>Militaire middelen inzetten kan nooit het enige middel zijn om ISIS in dit geval te bestrijden.</p>	<p>Diplomatieke oplossing, bondgenootschap, niet alleen militaire middelen, regio gebruiken, duidelijkheid</p>

	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 10)	PvdA	Het gaat over een bondgenootschap tegen IS. Daarvoor moeten voormalige vijanden of mensen die elkaar naar het leven staan, soms zelfs met geweld, elkaar in Wenen weten te vinden. Anders is de strijd tegen ISIS tot mislukken gedoemd. Hoeveel bommen je er ook op gooit.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 13)	GroenLinks	Oorlogstaal suggereert dat er alleen militaire oplossingen zijn. Wij delen de opvatting dat IS verslagen moet worden, maar dat kan niet zonder zicht op een politieke oplossing in Syrië. Daar hebben we iedereen in de regio voor nodig.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 34)	CDA	Een kabinet dat zo verwarrend communiceert over het woord “oorlog” toont geen enkele vorm van moreel leiderschap in tijden van crisis. Nederland wil duidelijkheid.	
Inbreuk op onze manier van leven / van de vrijheid	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 5)	VVD	Het waren terroristische aanslagen op onze waarden, op onze manier van leven, op de vrijheid om ons leven zelf in te richten, om het beste uit jezelf te halen, om gelukkig te zijn, of je nu homo of hetero bent, of je gelovig of niet-gelovig bent en zonder de vrees dat iemand je die vrijheid afneemt, dat je wordt aangevallen of zelfs dat je van je leven wordt beroofd.	Inperken van vrijheid, bedreiging, naderen tot in uw armen om uw zonen en echtgenoten te kelen, haat, bloeddorst, tirannie, leven zelf inrichten, gevoeligste plek, aanval op vrijheid, belofte kapot geschoten, vrijheid niet misbruiken, niet nodeloos kwetsen, meningsverschillen uitvechten met woorden, vrijheid van godsdienst, dreigt dubbelhartigheid,
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 11)	SGP	Ze naderen tot in uw armen om uw zonen en echtgenoten te kelen. Afschuwelijk. Het is precies wat ISIS op dit moment doet: haat in plaats van liefde, bloeddorst in plaats van vrede, tirannie in plaats van vrijheid.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 12)	SGP	Het is een intensieve en, naar het zich laat aanzien, langdurige strijd. De radicale islam is wereldwijd in opmars en bedreigt ook onze vrijheid.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 14)	SP	De beulen van IS raakten de Parijzenaars op de gevoeligste plek, in het leven van alledag, het leven in vrijheid, in de wereld waarin wij ons veilig wanen.	

	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 44)	VVD	Wij hebben te maken met terrorisme, met de aanval op onze democratie en wij moeten ervoor zorgen dat wij alle middelen die er zijn, tot in de puntjes uitzoeken en proberen te gebruiken.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 1)	PvdA	De aanslagen in Parijs, vorige week, waren een brute aanslag op de essentiële belofte van het vrije naoorlogse Europa, de belofte van een samenleving waarin je nooit meer bang hoeft te zijn vanwege je afkomst, je geloof, je geaardheid of je mening. De kalasjnikovs schoten niet alleen de mensenlevens van moedige cartoonisten, dappere agenten en onschuldige bezoekers van een supermarkt aan flarden. Ze schoten ook die belofte kapot.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 9)	CDA	Je mag de vrijheid niet misbruiken om de rechten van anderen onderuit te halen.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 13)	SGP	Vrijheid is geen excuus om nodeloos te kwetsen. Wij laten de grenzen van onze vrijheden niet dicteren door geweld of intimidatie, niet door het recht van de sterkste, niet door de grootste mond of de kortste lont. Meningsverschillen vecht je uit met woorden en nooit met wapens.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 14)	ChristenUnie	De aanslagen in Frankrijk raken ook ons land. Ze bepalen ons als westerse samenleving bij het feit dat vrijheid geen vanzelfsprekendheid is.	
	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 18)	GroenLinks	De aanslag op het leven van de Parijzenaren was ook een aanslag op onze vrijheid, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst, maar die aanslag is mislukt. Er dreigt ook dubbelhartigheid: voor de vrijheid zijn, maar dan wel je eigen vrijheid en niet bijvoorbeeld die van moslims om hun geloof te belijden.	
	<i>Ontnemen</i>	VVD	Het internationale terrorisme is zonder twijfel een van de	

	<i>NL'schap 8</i> (p. 17)		grotere bedreigingen voor onze vrije, liberale samenleving. Nog nooit eerder was die bedreiging zo wijdverbreid, zo groot en structureel.	
Angst	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 5)	VVD	Ik realiseerde mij dat dit angst oproept: angst bij mensen die hiernaar kijken, angst dat een terroristische actie als deze ook hier kan plaatsvinden, angst om zelf nog een drukke plek te bezoeken, angst dat in de grote vluchtelingenstroom die ons land bereikt, ook terroristen kunnen zitten, of, nog erger, dat die terroristen hier gewoon zijn geboren en een westers paspoort hebben. Ik voel die angst ook.	Zaaien van angst en onzekerheid, ontregelen samenleving, ontwrichten samenleving, angstaanjagend, niet uit elkaar laten spelen, redeloze en radeloze angst als enige doel, angst en haat zaaien, verwarring, ontregelen, moed nodig,
		GroenLinks	Ik ben ook bang voor de mensen die terugkomen uit Syrië.	
		PvdA	Wees niet bang, zeiden de mensen op het Place de la République na de aanslagen tegen elkaar. Toen knapte er ergens een lamp en stooft de menigte in blinde paniek uit elkaar. Doodsbang. We mogen ons niet uit elkaar laten spelen, zei ik tegen een boze man op het Binnenhof. Nou, we mogen ons kennelijk wel gewoon laten doodschieten, beet hij me toe.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 8)	GroenLinks	Wat moeten ze bang zijn geweest. Ik kan het me bijna niet voorstellen. Toch doen we dat allemaal. Wij stellen het ons allemaal voor: wat als ik in dat theater had gestaan, wat als ik op het terras had gezeten, wat als ik supporter in het voetbalstadion was geweest? Was als het Amsterdam was? Bang worden is een natuurlijke reactie.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 9)			
		D66	Het is een duidelijk patroon: terrorisme, niet gericht tegen een specifieke vijand, maar louter bedoeld om angst en haat te zaaien onder gewone mensen in een vrije wereld.	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 12)	PvdD	Terrorisme is angstaanjagend per definitie en heeft het aanjagen van redeloze en radeloze angst als het enige doel.	

	<i>Aanslagen in Parijs (p. 14)</i>	SP	De heer Wilders wilt haat met haat beantwoorden. Dat vind ik levensgevaarlijk.	
		PvvD	Terrorisme is haat zaaien, is angstaanjagend. Terrorisme is gebaseerd op angst zaaien.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 15)</i>	PvvD	Het hoogste doel van terroristen is het zaaien van angst en verwarring, om zo de samenleving te ontregelen en van die ontregeling gebruik te maken om nieuwe strijders te rekruteren.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 7)</i>	D66	Terrorisme jaagt angst aan en terrorisme is overal. Er is moed nodig om angst de baas te blijven. Wij blijven weerbaar waar mogelijk en realistisch waar nodig, want veiligheid is niet maakbaar.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 8)</i> <i>De aanslag in Parijs (p. 12)</i>	PvdD	Terrorisme is haat zaaien, is angstaanjagend. Terrorisme is gebaseerd op angst zaaien. Het hoogste doel van terroristen is het zaaien van angst en verwarring, om zo de samenleving te ontregelen en van die ontregeling gebruik te maken om nieuwe strijders te rekruteren.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 15)</i>	D66	Terrorisme jaagt angst aan en terrorisme is overal. Er is moed nodig om angst de baas te blijven. Wij blijven weerbaar waar mogelijk en realistisch waar nodig, want veiligheid is niet maakbaar.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 25)</i>	VVD	Het grootste cadeau dat wij jihadisten kunnen geven, is het toegeven aan de angst waardoor wij onze vrijheden geweld aandoen. Zij willen dat wij in de strijd om onze vrijheid te verdedigen zo ver doorschieten dat we juist op onze vijanden gaan lijken.	
Rechtsstaat niet aan de kant schuiven	<i>Aanslagen in Parijs (p. 6)</i>	VVD	Maar ik ga niet de route op dat we de rechtsstaat, die we zelf creëren, even aan de kant schuiven omdat we er een probleem mee hebben. Dan zouden we precies doen wat	Aan de kant schuiven, eigen waarden, vrijheden en regels

	<p><i>De aanslag in Parijs (p. 2)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 3)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 43)</i></p>	<p>D66</p> <p>PvdA</p> <p>PvdA</p>	<p>terroristen willen, namelijk dat we onze eigen waarden, eigen vrijheden en eigen regels geweld aandoen. Dat ga ik niet laten gebeuren.</p> <p>Waarom onze rechtsstaat verder laten aantasten en precies datgene doen wat terroristen ons proberen aan te doen?</p> <p>De grenzen van onze rechtsstaat zijn onze bottomline.</p> <p>We moeten waken voor lukrake flinkheid en voor het aantasten van de rechtsstaat daar waar wij hem juist willen beschermen.</p>	<p>geweld aandoen, aantasten, bottomline, gesprekken niet uit de weg gaan</p>
Deradicaliseren	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 8)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 13)</i></p>	<p>VVD</p> <p>GroenLinks</p>	<p>Wij willen ook bereiken dat mensen die aan het einde van de rit gederadicaliseerd zijn en aldaar hebben geleerd dat dit niet de route is die zij moeten gaan, op een gegeven moment weer in de maatschappij worden opgenomen. Ik ben liberaal. Dat betekent dat ik altijd bereid ben om mensen een tweede kans te geven. Die kans moeten ze dan wel grijpen en er moeten mogelijkheden zijn om ze daarbij een handje te helpen.</p> <p>Toch, ondanks alle inspanningen, zullen jongeren naar Syrië blijven vertrekken. Ze zullen ook terugkomen, soms met gevaarlijke ideeën, soms getraumatiseerd. Zouden wij deradicaliseringsprogramma's kunnen verplichten voor iedereen die uit Syrië of Irak terugkeert en niet strafrechtelijk kan worden aangepakt?</p>	<p>Deradicaliseren, andere route, opnemen in de maatschappij, tweede kans, kans grijpen, handje helpen</p>
Vechten tegen angst / Vechten voor vrijheid	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 9)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 11)</i></p>	<p>PvdA</p> <p>PvdA</p>	<p>We mogen ons niet uit elkaar laten spelen.</p> <p>De angst kun je niet ontkennen, maar je kunt er wel iets tegenover zetten: ons zelfvertrouwen, het besef dat onze zachte waarden van democratie, gelijkheid en vrijheid in al</p>	<p>Uit elkaar laten spelen, zelfvertrouwen, sterker dan haat, sterker dan</p>

	<i>Aanslagen in Parijs (p. 12)</i>	GroenLinks	<p>hun kwetsbaarheid ook oersterk zijn, sterker dan de haat van extremisten, sterker dan de kogels van terroristen.</p> <p>Bang worden is een natuurlijke reactie. Toch moeten wij ons tegen deze emotie verzetten. Het is precies waar de terroristen op uit zijn. Ze willen ons bang maken. Ze willen ons verdelen. Ze willen dat wij het vertrouwen in elkaar kwijtraken.</p>	<p>extremisten, sterker dan kogels van terroristen, emotie verzetten, ze willen verdelen, ze willen dat wij vertrouwen in elkaar kwijtraken, angst is slechte raadgever, weerbaarheid van de samenleving, handen af, moed is overwinnen van angst, geen tweedeling in samenleving</p>
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 14)</i>	D66	<p>Ongemak voel ik de laatste dagen ook als ik de televisie aanzet of de kranten opensla: urenlang dezelfde beelden, pagina na pagina paniek. Praten we elkaar op die manier de angst niet aan, meer angst dan nodig is?</p> <p>Laten we herdenken, laten we rouwen, één zijn met de Fransen in het verdriet, maar laten we ook kalm en nuchter blijven en realisme prediken. Gun de terroristen niet dat hún doel, angst zaaien, onze levens beheerst. Ga door met leven en ga door met werken, niet gewoon, niet alsof er niks is gebeurd, maar ga wel door met leven.</p>	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 1)</i>	PvdA	<p>We zijn geraakt, geraakt in het hart. Maar ze zullen nooit de fundamenten onder onze vrijheid weg kunnen slaan. Omdat onze vrijheid in al haar kwetsbaarheid veel sterker is dan de hardstalen kogels uit een automatisch geweer.</p>	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 1)</i>	PvdA	<p>Als samenleving zullen we de angst en verdeeldheid dus van een antwoord moeten voorzien, met en verbondenheid.</p>	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 15)</i>	ChristenUnie	<p>Ik zal de vrijheid om je hart te laten spreken en je pen te laten schrijven of tekenen altijd blijven verdedigen.</p>	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 20)</i>	VVD	<p>Zonder het vrije woord is er geen tegenmacht, het is de zuurstof van onze democratie. Die hebben we nodig. Als die wegvalt, wint het extremisme. Wij zullen onze vrijheid met</p>	

	<p><i>De aanslag in Parijs (p. 25)</i> <i>De aanslag in Parijs (p. 36)</i></p> <p><i>De aanslag in Parijs (p. 46)</i></p>	<p>VVD</p> <p>ChristenUnie</p> <p>ChristenUnie</p>	<p>hand en tand verdedigen.</p> <p>Onze vrijheid en democratie zijn niet onderhandelbaar.</p> <p>Maar laten we ook heel eerlijk zijn naar elkaar. Kogelvrije vesten, kogelvrij glas, enorme beveiligingen, grote hekken, camera's en mensen die niet normaal naar een synagoge, een school of wat dan ook kunnen, dat is dagelijks een aanklacht tegen een maatschappij waarin we, ook hier vanavond weer, met woorden belijden dat we vrijheid hoog in het vaandel hebben staan en dat we er alles aan willen doen om die vrijheid te beschermen.</p> <p>Geef mij je angst, ik geef je er hoop voor terug.</p>	
Alert zijn	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 12)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 15)</i></p>	<p>SGP</p> <p>SP</p>	<p>Deze genadeloze terreur tegen onschuldige burgers maakt één ding duidelijk: vandaag Parijs, morgen Berlijn, overmorgen kan ook ons land doelwit zijn. Ook in Nederland moeten wij dus buitengewoon alert zijn. Nee, dat is geen reden voor paniekmaatregelen, maar wel een aansporing om alle aangekondigde maatregelen voortvarend door te zetten.</p> <p>Ik sluit me aan bij de oproep om alert te zijn om de ontwrichting van onze samenleving te voorkomen.</p>	Ons land als doelwit, geen paniekmaatregelen, maatregelen voortvarend doorzetten, alert zijn,
Veiligheid begint dicht bij huis	<p><i>Aanslagen in Parijs (p. 12)</i></p> <p><i>Aanslagen in Parijs (p. 21)</i></p>	<p>SGP</p> <p>GroenLinks</p>	<p>Laten wij tegelijkertijd niet vergeten dat meer veiligheid dicht bij huis begint. In het interruptiedebat met de heer Samsom sprak ik al over de wijkagenten, de ogen en oren in de haarvaten van onze samenleving.</p> <p>Stop de politieke wispelturigheid en investeer standvastig in onze veiligheid.</p> <p>Het kabinet moet met één mond spreken.</p>	Wijkagenten, ogen en oren in de haarvaten van de samenleving, standvastigheid, kabinet moet met één mond spreken

Wij tegen zij	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 12)	GroenLinks	Wij laten ons niet uit elkaar spelen, niet in Nederland, niet in Europa. Laten we ons verdelen? Wie hoort er bij ons en wie niet? Wie zijn wij en wie zijn zij? Daarover gaat het wat mij betreft vandaag. “Wij”, dat zijn wij allemaal, en “zij”, dat is alleen IS, een kleine groep van verwrongen en zieke geesten.	Niet uit elkaar laten spelen, niet laten verdelen, wij tegenover zij, verdeeldheid, wij zijn tolerantie, zijn verachten Europese waarden, zij wijzen westerse vrijheden af, zij keren zich af, zij ontkennen de vrijheid van godsdienst, zij vertrappen mensenrechten, zij moorden, zij roven, zij maken zich schuldig aan slavernij
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 13)	GroenLinks	En dan het daar. Dat is nog veel ingewikkelder. “Daar” is Syrië. Wie hoort daar bij wie?	
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 40) <i>De aanslag in Parijs</i> (p. 2)	GroenLinks PvdA	Zij zijn een kleine groep verwrongen geesten. Wij, dat zijn de mensen die de vrijheid, de tolerantie, de vooruitgang, de democratie koesteren. Zij, dat zijn zij die de gekoesterde Europese waarden verachten en bestrijden, soms zelfs met geweld. Dat zijn er veel minder, maar het zijn er wel te veel.	
	<i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p. 18)	VVD	Zij wijzen de westerse vrijheden, de westerse normen en waarden af. Zij keren zich af van de vrijheid van meningsuiting. Zij ontkennen de vrijheid van godsdienst. Zij hebben niets met de integriteit van het menselijk lichaam en vertrappen de mensenrechten. Zij moorden, roven, verkrachten en maken zich schuldig aan slavernij.	
Preventieve aanpak	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 12)	GroenLinks	Grenzen sluiten, muren bouwen: dat is de ogen sluiten voor de werkelijkheid. We moeten ervoor zorgen dat wij ze kennen en voorkomen dat deze jongeren radicaliseren.	Voorkomen dat jongeren radicaliseren, politieagenten zijn ogen en oren van de samenleving, bindweefsel herstellen, voorkomen van terrorisme, in de kraag vatten,
	<i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 15)	SP	We weten wat we kunnen doen om radicalisering aan te pakken, maar de middelen schieten vaak tekort. Onze politieagenten zijn de ogen en oren van de samenleving, maar door onderbezetting wordt in veel wijken radicalisering niet gezien en wordt extremisme niet gehoord.	

	<p><i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 16)</p> <p><i>De aanslag in Parijs</i> (p. 12)</p> <p><i>Ontnemen NL'schap 8</i> (p. 12)</p> <p><i>Ontnemen NL'schap 10</i> (p. 14)</p> <p><i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 8)</p>	<p>PvdD</p> <p>PvvD</p> <p>SP</p> <p>ChristenUnie</p> <p>PvdA</p>	<p>Het ontnemen van onze vrijheden gaat ons niet méér veiligheid bieden. Symptoombestrijding is niet het antwoord. We zullen het bindweefsel van onze samenleving moeten herstellen en niet moeten vervangen door een harnas. <i>Letterlijke kopie van het debat op 14 januari 2015.</i></p> <p>Buiten kijf staat echter dat het proberen te voorkomen van terrorisme, het in de kraag vatten van degenen die rondlopen met plannen om terroristische daden te plegen, en het bestraffen van diegenen die daaraan al schuldig zijn, op steun kan rekenen van onze partij.</p> <p>Genezen is veel beter dan uiteindelijk alleen de nationaliteit intrekken en heel hard straffen.</p> <p>In Molenbeek en de Parijse banlieus schiet de radicalisering wortel en groeit het extremisme ongezien uit tot gewelddadig terrorisme. Zonder een greintje zelfgenoegzaamheid kan gesteld worden dat dit in Nederland wel anders is. Hier is het populistisch geschamper over theedrinkende buurtwerkers gelukkig weerstaan. Hier is wel geïnvesteerd in het sociale weefsel van onze wijken. De Nederlandse aanpak van keiharde preventie. Niet sexy, wel effectief.</p>	<p>bestrafen, genezen, investeren, sociale weefsel, keiharde preventie</p>
Beproeving voor de samenleving	<i>De aanslag in Parijs</i> (p. 11)	CDA	Als wij onze democratie echt willen verdedigen, moeten wij ook nee zeggen tegen imams die haat prediken, nee zeggen tegen jongeren die geweld verheerlijken en nee zeggen tegen eventuele partijen die de sharia of het omverwerpen van de democratie prediken.	Beproeving, alliantie voor vrede, eensgezindheid, solidariteit,
Eensgezindheid / Solidariteit / Als gemeenschap oplossen	<p><i>Aanslagen in Parijs</i> (p. 14)</p> <p><i>Aanslagen in</i></p>	<p>D66</p> <p>SP</p>	<p>Het signaal van eensgezindheid en solidariteit kan niet krachtig genoeg klinken.</p> <p>Nederlanders, mannen, vrouwen, moslims en niet-moslims</p>	<p>Tegenkracht, tegensignaal, tegenbeweging, solidariteit,</p>

	<i>Parijs (p. 15)</i>		laten dezer dagen zien dat ons antwoord op tweespalt “eendracht” is. De lafheid van terreur zal de veerkracht van de vrije samenleving nooit verslaan!	eensgezindheid, eendracht, veerkracht, verbondenheid, saamhorigheid, respect, kracht van onze vrijheid, gemeenschappelijke vijand, samen, samen staan voor een vrije samenleving, gezamenlijkheid, burgers zijn opgestaan, op de been krijgen
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 16)</i>	PvdD	Ik wil graag van het kabinet weten of het bereid is om actief te bouwen aan een samenleving waarin, meer dan repressie, verbondenheid en saamhorigheid het uitgangspunt vormen, een samenleving waarin we leren om onze angsten te overwinnen en onze vrijheid te koesteren, een samenleving waarin jonge mensen niet ontsporen maar perspectief hebben, en een samenleving met respect voor ieders levensovertuiging, met als uitgangspunt dat geloof altijd moet mogen maar nooit mag moeten.	
	<i>Aanslagen in Parijs (p. 37)</i>	ChristenUnie	De gemeenschappelijkheid die we vinden in de strijd tegen het kwaad van het jihadisme, is de kracht van onze vrijheid. Het is de kracht van onze democratische rechtsstaat waardoor we elkaar vinden in de gemeenschappelijke vijand.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 9)</i>	CDA	Dit debat begint wat ons betreft met de constatering dat wij samen staan voor een vrije samenleving en dat wij samen staan voor onze democratische rechtsstaat.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 10)</i>	ChristenUnie	We kunnen niet ontkennen dat de islam ter discussie staat, dat er druk is en dat er onzekerheid is. De gezamenlijkheid daarvan benadrukken vind ik het allerbelangrijkste.	
	<i>De aanslag in Parijs (p. 15)</i>	Kuzu/Özturk	De aanslagen maakten ook iets anders los in Nederland. Ik was daar blij mee. Ze maakten een grote eensgezindheid los, ook in het eigen land, in het veroordelen van terrorisme en het opkomen voor vrijheden.	
			De burger is opgestaan in Parijs, Amsterdam en Ramallah.	
			In plaats van dat ze Frankrijk op de knieën kregen, kregen	

	<i>De aanslag in Parijs (p. 44)</i>	SP	ze echter heel Europa op de been. Een ultiem krachtig tegensignaal. Ik herken de groeiende saamhorigheid ook bij de bevolking; tegen terreur en andere vormen van extremisme.	
Voorzichtig met maatregelen	<i>Aanslagen in Parijs (p. 39)</i> <i>De aanslag in Parijs (p. 2)</i> <i>De aanslag in Parijs (p. 2)</i>	SGP PvdA PvdA	Het kabinet moet geen paniekmaatregelen nemen. Wie vrijheid wilt beschermen met vrijheidsbeperkende maatregelen, moet grote zorgvuldigheid betrachten, zoals het medicijn bij een juiste dosering het virus doodt, maar bij een overdosis het lichaam. En onze open, vrije democratie is een kwetsbaar lichaam.	Geen paniekmaatregelen, zorgvuldigheid, medicijn moet een juiste dosering hebben, kwetsbaar lichaam,
Afnemen Nederlanderschap / Verbanning / Staatloosheid	<i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 1)</i> <i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 5)</i> <i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 6)</i> <i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 7)</i> <i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 8)</i>	PVV CDA GroenLinks ChristenUnie ChristenUnie	Terroristen, jihadisten liggen er niet wakker van als hun de Nederlandse nationaliteit, identiteit ontnomen wordt. Natuurlijk hebben mensen recht op het staatsburgerschap, maar je moet dat wel verdienen en in stand houden. En daar wringt de schoen. Je bent Nederlander en dan behoort je je ook als Nederlander te gedragen. Afnemen van Nederlanderschap is het exporteren van het probleem. Als wij het staatsburgerschap afnemen exporteren we het gehele probleem naar andere landen. Is het dan geen glijdende schaal? Als Nederlander accepteer je onze democratie en rechtsstaat, beter nog: je waardeert, houdt hoog, draagt uit en omarmt de waarden ervan. In het uiterste geval moet na een onherroepelijke veroordeling het moment aanbreken waarop wij tegen zo iemand zeggen: nu maak je niet meer uit van onze samenleving. De wet moet een afschrikwekkende werking hebben.	Proportionaliteit, liggen niet wakker, recht hebben op staatsburgerschap, schoen wringt, als Nederlander gedragen, exporteren probleem, glijdende schaal, waarden omarmen, afschrikwekkende werking, wederkerig, verdienen om Nederlander te zijn, voordelen van Nederlanderschap kunnen genieten, Nederland gevaarlijker van binnenuit

	<p><i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 19)</i></p> <p><i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 22)</i></p> <p><i>Ontnemen NL'schap 10 (p. 7)</i></p> <p><i>Ontnemen NL'schap 10 (p. 10)</i></p> <p><i>Ontnemen NL'schap 10 (p. 20)</i></p>	<p>VVD</p> <p>SGP</p> <p>PvdA</p> <p>ChristenUnie</p> <p>SP</p>	<p>De rechten en vrijheden van onze staat zijn wederkerig.</p> <p>De VVD vindt dat mensen die zich tegen onze vrijheden en onze waarden keren, het niet verdienen om Nederlander te zijn.</p> <p>Er moet worden voorkomen dat jihadistische strijders die dood en verderf zaaien normaal de voordelen van het Nederlanderschap kunnen genieten.</p> <p>Het Nederlanderschap moet niet worden ingetrokken als dat niet proportioneel is.</p> <p>Er zijn een heleboel situaties waarin de mensenrechten worden geraakt, zoals mogelijke marteling of opsluiting zonder vorm van proces. Dat moet zwaar worden afgewogen.</p> <p>Het lijkt mij heel erg verstandig om in dit land vast te houden aan de principes waarop de rechtsstaat is gebouwd, aan de gelijkheid, aan een eerlijke behandeling van iedereen en aan het niet rechteloos maken van mensen, zelfs niet als ze veroordeeld zijn voor de ernstigste misdrijven. Als die brug wel overgaat, maak je Nederland alleen maar gevaarlijker van binnenuit.</p>	
Symboolpolitiek	<p><i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 1)</i></p> <p><i>Ontnemen NL'schap 8 (p. 1)</i></p> <p><i>Ontnemen</i></p>	<p>PVV</p> <p>PVV</p> <p>D66</p>	<p>In plaats van jihadi's te laten gaan ervoor te zorgen dat ze Nederland niet meer in komen, laat de regering de sluisen wagenwijd open staan en brengt hiermee willens en wetens de veiligheid van gewone Nederlanders in gevaar. Met dit wetsvoorstel worden niet meer dan een paar kruimels binnengehaald. Deze politiek is een pleister op een slagaderlijke bloeding.</p> <p>Is deze wet niet vooral symboolwetgeving in plaats van een wet die effectief is, dus echt iets doet aan het oplossen van</p>	Symptoombestrijding, paniekvoetbal, angstklimaat

	<p><i>NL'schap 8 (p. 9)</i> <i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 8 (p. 20)</i></p> <p><i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 8 (p. 22)</i></p> <p><i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 10 (p. 12)</i> <i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 10 (p. 19)</i></p>	<p>VVD</p> <p>SGP</p> <p>PVV</p> <p>SP</p>	<p>een probleem?</p> <p>Een IS-terrorist heeft er helemaal geen behoefte aan om onderdeel van een staat te zijn. Hij erkent maar één staat: de islamitische staat.</p> <p>Voor de verandering is de SGP een van de fracties die vraagt of de nieuwe wet wel ver genoeg gaat. We zaten te wachten op een ander pakket.</p> <p>De fysieke kwetsbaarheid van Nederlanders moet boven de juridische kwetsbaarheid staan.</p> <p>Wat de heer Van der Steur net in een interruptiedebatje met de heer Schouw zei, deed mij denken dat hij doet alsof de situatie nu al zo is dat wij uit de ramen kijken, wij al mensen met machinegeweren zien rondlopen die Nederlanders aan het neermaaien zijn. Ik vind dat getuigen van paniekvoetbal. Ik vind eerlijk gezegd dat daarmee ook een angstklimaat wordt gecreëerd.</p>	
Terrorisme is onzichtbaar	<i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 8 (p. 19)</i>	VVD	Wij moeten ons ook goed realiseren dat je om deel te nemen aan een terroristische organisatie, niet zelf een bomgordel of kalasjnikov hoeft rond te lopen. Wie stelselmatig deelneemt aan de propagandastrijd van een terreurgroep, is daarmee ook onderdeel van die terreurgroep.	Hoeft niet zichtbaar te zijn, geen bomgordel of kalasjnikov, wel meedoen aan propagandastrijd
Terrorisme is discriminatie	<i>Ontnemen</i> <i>NL'schap 10 (p. 17)</i>	D66	Iemand treedt in vreemde krijgsmacht en voert ook actief tegen Nederland, om dat zware woord maar eens te gebruiken. Hij kan dus ook echt Nederlanders doden. Dan kan je dus het Nederlanderschap ontnemen. Bij een activiteit in de ISIS-strijd kunnen wij echter niet altijd spreken in termen van oorlog en van een echte oorlogssituatie. Of het gaat om een oorlog, is bij die ISIS-strijd dus diffuus. Bovendien is het land waartegen die	Staatloosheid, dubbele nationaliteit,

	<i>Ontnemen NL'schap 10 (p. 17)</i>	PvdA	<p>oorlog wordt gevoerd diffuus.</p> <p>Iemand met een dubbele nationaliteit kan het Nederlanderschap wel worden afgenomen, terwijl iemand met alleen de Nederlandse nationaliteit deze niet kan worden afgenomen. Dat vind ik goed, iemand mag niet staatloos worden.</p>	
	<i>Ontnemen NL'schap 10 (p. 19)</i>	SP	<p>Iemand die zich schuldig heeft gemaakt aan een minder ernstig strafbaar feit niet het Nederlanderschap mag behouden en iemand die zich schuldig heeft gemaakt aan de meest verschrikkelijke vormen van criminaliteit die te maken hebben met terrorisme, wel Nederlander zou kunnen blijven.</p>	

Bijlage III - Resultaten axiale codering

Toegekende code	Probleem	Oorzaak	Oplossing
Oorlog	<ul style="list-style-type: none"> - onbeschrijflijk veel slachtoffers - Europa is in oorlog met terrorisme - We mogen andere landen het probleem niet laten oplossen, we moeten zelf aan het werk 	<ul style="list-style-type: none"> - Europa moet op de terroristen reageren door middel van een gewapende strijd 	<ul style="list-style-type: none"> - militaire middelen inzetten
Strijd	<ul style="list-style-type: none"> - democratie verdedigen / Nederland veiliger maken - maatschappij beschermen - open samenleving is kwetsbaar - wij tegen zij 	<ul style="list-style-type: none"> - grenzen van onze rechtsstaat worden overtreden - we moeten weten waar we als Nederland met elkaar staan 	<ul style="list-style-type: none"> - vuist tegen terrorisme - internationaal met elkaar strijden tegen terrorisme - diplomatieke oplossing - normen en waarden van rechtsstaat beschermen - alert zijn
Islam	<ul style="list-style-type: none"> - moslimterroristen - syriëgangers - islam is een moorddadige ideologie - jihad is kern van de islam 	<ul style="list-style-type: none"> - islam is slecht en bron van al het kwaad 	<ul style="list-style-type: none"> - de-islamiseren
Niet alle moslims zijn slecht	<ul style="list-style-type: none"> - veel moslims in Nederland worden als potentiële terroristen gezien 	<ul style="list-style-type: none"> - terroristen zeggen te handelen uit naam van de islam - terroristen interpreteren de islam verkeerd 	<ul style="list-style-type: none"> - moslims moeten zich uitspreken tegen terreur - Nederland één maken
Dichtbij huis	<ul style="list-style-type: none"> - terroristen komen ook uit eigen land 	<ul style="list-style-type: none"> - geen goede integratie - jongeren niet bewust van 	<ul style="list-style-type: none"> - inzet meer politie - weten wat zich in de

		hun vrijheden	achterstandswijken afspeelt - meer geld voor Defensie - deradicaliseringsprogramma's
Terroristen worden niet zwaar genoeg gestraft	- terugkeerders worden behandeld als gewone criminelen	- de Nederlandse wet is nog niet aangepast op terrorisme	- nieuwe of aangepaste wetten maken - meer geld voor Defensie - terroristen staatloos maken
Angst	- inbreuk op manier van leven - angst voor een aanslag in eigen land - samenleving wordt op de proef gesteld. Terroristen proberen landgenoten uit elkaar te drijven	- terroristen willen bevolkingsgroepen tegenover elkaar zetten - willen inbreuk doen op onze veiligheid - doel van terroristen is angst zaaien	- eensgezindheid - niet uit elkaar laten spelen - zelfvertrouwen - moedig zijn - solidariteit - met elkaar tegenkracht bieden

Bijlage IV – Beleidsvisies over terrorisme

SGP¹⁷

De plaag van het (islamitisch) terrorisme is in de wereld van vandaag één van de grootste gevaren. Ook Nederland kreeg er in de achterliggende jaren mee te maken. Serieuze bedreigingen aan het adres van politici leidden ertoe dat er voor Nederlandse begrippen ongekende beveiligingsmaatregelen moesten worden genomen. De gebeurtenissen in onder meer het Midden-Oosten, Amerika, Spanje en Engeland bewijzen dat alertheid noodzaak is en blijft. De bestrijding van het terrorisme is gediend met meer intensieve samenwerking en de uitwisseling van informatie tussen alle relevante instanties, ook internationaal.

Veiligheidsdiensten moeten over voldoende mogelijkheden en middelen beschikken om hun taken naar behoren uit te kunnen voeren.

Bij het volgen van verdachte personen of organisaties ter voorkoming van terrorisme is de bescherming van burgers belangrijker dan de privacy van degenen die mogelijk kwaad in de zin hebben.

Voorkomen dient te worden dat organisaties in Nederland zich laten financieren door extremistische en radicale groeperingen uit het buitenland, die mede gericht zijn op het omverwerpen van de Nederlandse rechtsorde. Bij terechte verdenking van dergelijke verbanden is streng toezicht en plaatsing op de lijst van verboden organisaties noodzakelijk.

ChristenUnie¹⁸

De afgelopen jaren hebben we helaas steeds meer voorbeelden gezien van terroristische aanslagen. Terroristen werken vaak internationaal samen. Gelukkig hebben politie en justitie meer mogelijkheden gekregen om de samenleving tegen aanslagen te kunnen beschermen. Die blijken ook goed te werken. De ChristenUnie wil dat Nederland zich nationaal en internationaal stevig blijft inzetten voor de bestrijding van terrorisme.

De ChristenUnie kiest voor:

Bestrijden van de opkomst van ‘jihad’ jongeren. Het gevaar van jongeren die zich bij de terroristische groep ‘jihad’ willen voegen is toegenomen. Dit is strafbaar en moet worden bestreden, ook in het buitenland.

Ontneming van het Nederlanderschap, beroepsverboden en de ontneming van democratische rechten en plichten zijn toegevoegde straffen bij een veroordeling wegens

¹⁷ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://www.sgp.nl/Standpunten/Standpunten?letter=T&standid=227>.

¹⁸ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://www.christenunie.nl/nl/standpunten/veiligheid-en-justitie#faqItem2267>.

terroristische misdrijven. Voor deze maatregelen kan er een bepaling opgenomen worden dat een veroordeelde na het uitzitten van zijn straf weer in de samenleving terug kan komen.

Het verminderen van de algemene identificatieplicht en het langdurig bewaren van persoonsgegevens en computer- en communicatiegegevens. Deze maatregelen dragen niet bij aan verbeterde opsporingskansen en kunnen dus worden verminderd.

De **rechtsstatelijke beginselen** als leidraad bij de strijd tegen terrorisme en radicalisering. Deze beginselen worden niet opgerekt.

Het niet toestaan van het langdurig bewaren van computer- en communicatiegegevens en het zomaar inzetten van afluistermateriaal.

PVV¹⁹

Vandaag beweren partijen zoals VVD en D66 vol hypocrisie dat zij zich, net als de AIVD, ernstig zorgen maken over het risico dat uitgaat van teruggekeerde Syriëgangers. Waarom sluiten ze de grenzen niet? Waarom bepleiten ze niet, net zoals de PVV, dat wie naar Syrië vertrekt om voor de islam te vechten, Nederland niet meer binnen mag? Door niets te doen, maken ze zich medeplichtig aan alle ellende en de aanslagen die mogelijk zullen komen.

Driekwart van de Nederlanders vindt dat vertrokken jihadisten hun Nederlandse nationaliteit kwijt moeten raken en het land niet meer in mogen. Waarom doet het kabinet dit niet? Een meerderheid van de kiezers van alle partijen, op D66 na, vindt dat de islamitische cultuur niet bij Nederland hoort. Waarom durft, op de PVV na, niemand dit te zeggen?

Er moet een krachtig antwoord komen op de dreiging, desnoods met opzijetting van elementaire rechten voor terroristen. We bepleiten het sluiten van instellingen die haat en intolerantie uitdragen. We bepleiten een verbod op verenigingen die aanzetten tot de jihad of deze vergelijken. Er gebeurt niets! Vandaag plukken we de wrange vruchten van dit laffe beleid. De potentiële dreiging is 'groter dan ooit tevoren' stelt de AIVD. Ook het Nederlandse politieke establishment is hier medeplichtig aan. De geheime dienst schrijft immers letterlijk: 'De Nederlandse wet lijkt weinig ruimte te bieden aan politie en justitie om in te grijpen.' Dertien jaar lang werd niets gedaan om hieraan te verhelpen. De islamitische extremisten spotten met ons. Ze lachen met ons. Ze maken gebruik van het cultuurrelativisme dat de voedingsbodem is voor de opbloei van de jihad op onze bodem. Dit cultuurrelativisme is de wegbereider van de dodelijke dreiging waarmee wij vandaag worden geconfronteerd.

¹⁹ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3681574/2014/07/01/Pak-de-islamitische-terroristen-en-hun-sponsors-aan-nu.dhtml>.

CDA²⁰

Nederland is een vrij land. Je mag er heel veel zeggen. We koesteren die vrijheid van meningsuiting. Maar er is ook nog iets als collectieve verantwoordelijkheid. Een algemene minimale beschaving die we in Nederland van iedereen vragen. Ongeacht je geloof of afkomst. De vrijheid om je mening te mogen uiten is iets anders dan het recht om alles te roepen. Het is een vrijheid om je volwassen en met respect in het publieke debat te mengen. Waarom? Omdat we liever willen dat mensen elkaar met woorden bestrijden dan met wapens.

Het gaat hier om de grondvesten van onze samenleving, die teruggaan op een lange traditie. Ons gezamenlijke cultuurgoed, dat de joods-christelijke en humanistische traditie omvat, leert ons te denken aan onze naaste, verantwoordelijke en respectvolle burgers te zijn, en de rede boven geweld te plaatsen. Dat geldt ook voor tolerantie ten opzichte van andere religies, levensovertuigingen en opvattingen. Deze tolerantie, waar Nederland vaak om wordt geprezen, wordt door velen terecht gezien als een groot goed.

Jongeren die gruweldaden tegen onschuldige mensen verheerlijken zagen echter aan de fundamenten van onze beschaving. Voor hun is de vrijheid van meningsuiting een opmaat tot geweld. Niet in plaats van, maar voorbereiding op. Dáárom is het verheerlijken van dit terroristisch geweld gif voor onze samenleving. Dáárom moet het verboden worden. Het gaat om het verdedigen van onze westerse joods-christelijke en humanistische waarden tegen het radicale moslimextremisme.

VVD²¹

In tegenstelling tot de landen om ons heen, heeft Nederland geen grote terroristische aanslag meegemaakt. Om dat zo te houden, moeten we op onze hoede blijven. Ook in onze samenleving zijn er mensen die mee willen doen aan de jihad. De VVD wil uitkeringen, paspoorten en verblijfsvergunningen van jihadi's afpakken. Wie naar de jihad afreist, verliest het recht om Nederlander te zijn. Strijders die terugkeren, worden meteen opgesloten. Haatimams zijn niet welkom in Nederland en ronselaars worden keihard aangepakt. En mensen die naar het Midden-Oosten willen reizen om te vechten, houden we tegen. Zo voorkomen we dat we onze vijanden sterker maken, dat ze goed getraind terugkomen en dat ze ver van ons bed onschuldige mensen doodmaken.

We kunnen niet uitsluiten dat het in Nederland een keer misgaat. Maar we kunnen er wel alles aan doen om het te voorkomen. Wij willen ervoor zorgen dat de haat van de jihad nooit een vaste plek in de Nederlandse samenleving verovert.

²⁰ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <http://politiek.tpo.nl/column/als-het-al-kan-waarom-gebeurt-het-dan-niet/>.

²¹ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <http://www.vvd.nl/standpunten/veiligheid/criminaliteit/267/terrorisme>.

PvdD²²

Terrorisme in z'n huidige vorm is nauwelijks te bestrijden anders dan door het wegnemen van de voedingsbodem. In een samenleving waarin jongeren ontsporen, radicaliseren en ten einde raad tot alles in staat blijken, valt terrorisme niet te bestrijden via steeds verdergaande repressie. Als het bindweefsel van onze samenleving is aangetast, zal de oorzaak daarvan moeten worden weggenomen. Symptombestrijding helpt niet. We zullen een oplossing moeten vinden om te voorkomen dat Al Qaida of ISIS, met inmiddels een jaarbudget van ten minste 1 miljard euro, grip krijgen op kansloze jongeren. Jongeren die zonder diploma van school gaan, geen kans op een baan hebben. We moeten voorkomen dat jongeren radicaliseren. We zullen het bindweefsel van onze samenleving moeten herstellen en niet moeten vervangen door een harnas.

De pavlovreactie die vraagt om extra budget voor inlichtingendiensten, zwaarder bewapende politiemensen, meer repressie en minder privacy vormt geen oplossing voor de gesignaleerde problemen.

Wie nu pleit voor het inperken van privacy en het opvoeren van repressie, moet zich realiseren dat dat juist tegemoet komt aan wat terroristen beogen. Het ontregelen van onze samenleving, het inperken van onze vrijheden, het zaaien van angst en onzekerheid. Je kunt niet veel minder Charlie zijn dan door het inperken van burgerlijke vrijheden. Wie trouw wil blijven aan de waarden die we willen beschermen houdt juist nu vast aan z'n idealen. Humor en beschaving zijn vele malen krachtiger dan wapens en ontsporing.

SP²³

Bij de bestrijding van terrorisme moet de nadruk liggen op samenwerking door inlichtingendiensten, het opsporen van geldstromen tussen terroristische organisaties en het in de gaten houden van extremistische netwerken in Nederland. Oorlogen voeren op vreemde bodem versterkt vaak de voedingsbodem voor extremisme.

In eigen land moeten netwerken van extremisten beter in kaart worden gebracht en een einde komen aan de praktijken van ronselaars. De bezuinigingen op de AIVD moeten ongedaan worden gemaakt, geïnvesteerd moet worden in het voorkomen dat jongeren in andere landen gaan deelnemen aan de jihad. Veel meer aandacht moet worden besteed aan het voorkomen van radicalisering. Daarbij moeten ook ouders, leraren en wijkagenten meer worden betrokken.

De SP is voorstander van goede bestrijding van het terrorisme, waarbij de nadruk ligt op samenwerking door inlichtingendiensten, het opsporen van geldstromen tussen terroristische

²² Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://www.partijvoordedieren.nl/articles/privacy-is-veiligheid>.

²³ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://www.sp.nl/standpunt/terrorismebestrijding-0>.

organisaties en versterkte politionele en andere specialistische militaire inzet tegen terroristische dreiging.

Ook sociaal-economische maatregelen moeten worden genomen ter bestrijding van de voedingsbodem van terrorisme. Het voeren van oorlog is geen voor de hand liggend middel om terrorisme te bestrijden, onder andere omdat dit gemakkelijk contraproductief uitpakt. De SP heeft hierom grote kritiek op het Amerikaanse aanvallen met onbemande vliegtuigen, drones, in onder meer Pakistan en Jemen.

PvdA²⁴

Terroristen die de onze samenleving willen verstoren moeten geen kansen krijgen. Aanslagen moeten worden voorkomen, terroristen stevig worden aangepakt. We moeten het terrorisme van nu keihard bestrijden en samen aan de slag om het terrorisme van morgen te voorkomen. Alles om onze open en kwetsbare democratische rechtsstaat te beschermen, zonder de rechtsstaat te schaden. We nemen de maatregelen nemen die nodig zijn, zonder daarbij de privacy van de burger onnodig te schenden of de bewegingsvrijheid van burgers onnodig te belemmeren.

D66²⁵

Terroristische netwerken vormen een bedreiging van de stabiliteit en veiligheid in verschillende regio's. D66 wil dat de overheid in Europees verband werkt aan de vermindering van die dreiging. Dit kan bijvoorbeeld door betere samenwerking van inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waarbij in acht wordt genomen dat de informatie die diensten uitwisselen op rechtmatige wijze is verkregen. Er kunnen hierbij diverse platforms voor samenwerking ontstaan. Deze moeten van D66 wel onder democratisch toezicht staan, zoals ook in de lidstaten gebruikelijk is.

In het kader van het voorkomen van terrorisme is het van belang om meer diplomatieke en humanitaire aandacht te schenken aan fragiele staten – zoals Somalië, Pakistan en Soedan – hun economische ontwikkelingen en de (politieke) participatie van hun burgers.

GroenLinks²⁶

Terrorisme is een aanslag op onze vrijheden, het is een extreme poging om haat te zaaien in onze samenlevingen. We strijden dus juist tegen dit terrorisme door pal te blijven staan voor al

²⁴ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <http://www.pvda.nl/standpunten/Veiligheid+en+justitie%2FTerrorisme>.

²⁵ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://d66.nl/standpunt-over/terrorisme-extremisme/>.

²⁶ Geraadpleegd op 21 april 2016, van <https://groenlinks.nl/nieuws/kies-voor-anti-terreurmaatregelen-die-werken-niet-voor-maatregelen-die-onze-vrijheid-inperken>.

onze vrijheden, aldus Europarlementariër Judith Sargentini. Na de aanslagen in Parijs gaat natuurlijk de discussie over het voorkomen van radicaliseren en het voorkomen van deze aanslagen. Ons antwoord: We moeten de bestaande anti-terreurmaatregelen veel effectiever inzetten en ons niet laten verleiden tot het nemen van maatregelen die onze vrijheid inperken.

De wereldleiders die bij de demonstratie in Parijs arm in arm liepen om de vrijheid van meningsuiting te beschermen, stellen tegelijkertijd voor om diezelfde vrijheid onder het mom van anti-terreur weer in te perken. Het was voor veel wereldleiders geen enkel probleem om de laatste eer te bewijzen aan de koning van Saoedi-Arabië die het prima vond dat een blogger stokslagen krijgt voor een kritisch artikel.

Ook in Europa circuleren er al voorstellen om social media-netwerken te vragen om opruiende inhoud te verwijderen of om de toegang tot bepaalde websites te blokkeren. Terwijl in een vrije rechtsstaat alleen een rechter achteraf mag bepalen of uitspraken tegen andere grondrechten ingaan.

Ondertussen bezuinigen steeds meer Europese landen op de maatregelen die terrorisme echt helpen te voorkomen: betere sociale voorzieningen voor haar inwoners. Geen uitzichtloze situaties voor jongeren, maar kansen om vooruit te komen. Alleen met goed onderwijs, met een keiharde aanpak van discriminatie en met een goed functionerend stelsel van wijkagenten en sociaal werkers kunnen we de voedingsbodem voor extremistische ideeën en de buitenlandse financiering daarvan wegnemen.

Bijlage V – Het corpus